

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TRT ÇOCUK KANALINDA YAYINLANAN
OKULÖNCESİ YAŞ GRUBU ÇOCUKLARINA YÖNELİK ÇİZGİ DİZİLERİN
ÇOCUK HAKLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Burcu BÜLBÜN AKTI

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA
2014

**T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TRT ÇOCUK KANALINDA YAYINLANAN
OKULÖNCESİ YAŞ GRUBU ÇOCUKLARINA YÖNELİK ÇİZGİ DİZİLERİN
ÇOCUK HAKLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Burcu BÜLBÜN AKTI

**Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Özcan DOĞAN**

ANKARA

2014

Anabilim Dalı :Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
 Program :Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
 Tez Başlığı :TRT Çocuk Kanalında Yayınlanan Okulöncesi Yaş Grubu
 Çocuklarına Yönelik Çizgi Dizilerin Çocuk Hakları Açısından
 İncelenmesi
 Öğrenci Adı-Soyadı :Burcu Bülbün Aktı
 Savunma Sınavı Tarihi :27.08.2014

Bu çalışma jürimiz tarafından yüksek lisans/doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: **Prof. Dr. İsmihan ARTAN**
 Hacettepe Üniversitesi
 Tez danışmanı: **Doç. Dr. Özcan DOĞAN**
 Hacettepe Üniversitesi
 Üye: **Prof. Dr. Pınar BAYHAN**
 Hacettepe Üniversitesi
 Üye: **Prof. Dr. Figen TURAN**
 Hacettepe Üniversitesi
 Üye: **Doç. Dr. Arzu YÜKSELEN**
 Medipol Üniversitesi

I. Artan
Özcan
Pınar
Figen
Arzu

ONAY

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun görülmüş ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu kararıyla kabul edilmiştir.

Ersin Fadilloğlu
 Prof.Dr. Ersin FADILLOĞLU

Müdür

TEŞEKKÜR

Araştırmamın her aşamasında bilgi ve deneyimi ile araştırmayı yönlendiren, yardım ve desteğini esirgemeyen danışmanım Sayın Doç. Dr. Özcan DOĞAN'a,

Tez jürimde olarak tezime olumlu katkılar sağladıkları için değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Pınar BAYHAN'a, Sayın Prof. Dr. İsmihan ARTAN'a, Sayın Prof. Dr. Figen TURAN'a ve Sayın Doç. Dr. Arzu YÜKSELEN'e

Araştırmamın planlanmasında değerli bilgileriyle katkı sağlayan Sayın Doç. Dr. Neslihan AVCI'ya,

Tez çalışmam boyunca sorduğum her soruyu sabırla cevaplayan, verilerin analiz kısmında ikinci kodlayıcı olarak yardımlarını esirgemeyen, tez çalışmamın her aşamasında bana destek olan Sayın Araş. Gör. Bahar Uyaroğlu'na,

Aynı çalışma ortamını paylaşmaktan mutluluk duyduğum, tez çalışmam boyunca desteklerini benden esirgemeyen, sürekli beni motive etmeye çalışan Sayın Öğr. Gör. Dr. Saniye Bencik KANGAL'a, Araş. Gör. Çiğdem Çiçek AYTEKİN'e, Araş. Gör. Esra ACAR'a ve Uzm. Sibel ÖZKIZIKLI'ya,

Öğrenim hayatım boyunca maddi ve manevi desteğini benden esirgemeyen, yaşamım boyunca sabır, hoşgörü ve sevgilerini hep hissettiğim sevgili annem Bahar BÜLBÜN'e, babam Şenol BÜLBÜN'e ve kardeşim Mert Kadir BÜLBÜN'e

Hayatımın her alanında olduğu gibi bu süreçte de ilgi, hoşgörü ve desteğiyle bana güç veren hayatı birlikte paylaştığım sevgili eşim Samet Aktı'ya

sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Aktı, B., TRT Çocuk Kanalında Yayınlanan Okulöncesi Yaş Grubu Çocuklarına Yönelik Çizgi Dizilerin Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014. Bu çalışma, TRT Çocuk kanalında okulöncesi yaş grubuna yönelik yayınlanan çizgi dizilerin çocuk hakları açısından incelenmesini amaçlamıştır. Araştırmanın veri kaynağını TRT Çocuk kanalında 2012 yılı Aralık ayında yayınlanan okulöncesi döneme yönelik yayınlanan sekiz çizgi dizi içerisinden yedi çizgi dizinin ortalama 45 dakikalık yayınları oluşturmuştur. Bir çizgi dizi sözel içeriklerinin bulunmaması nedeniyle araştırmaya alınmamıştır. Araştırma nitel araştırma deseniyle yürütülmüştür. Araştırma kapsamında veriler, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. İncelenen çizgi dizilerde çocuk haklarının olumlu kullanımına olumsuz kullanımından daha çok yer verildiği görülmüştür. Çizgi dizilerde sırasıyla en çok yaşama hakkına, gelişme hakkına, katılım hakkına ve korunma hakkına yer verildiği görülmüştür.

Çocuk Hakları, Çizgi Dizi, Okulöncesi Dönem, Televizyon

ABSTRACT

Akti, B., The Investigation of the Preschool Children's Cartoons which are published at the TRT Çocuk Channel Related to Children's Rights. Hacettepe University Institute of Health Sciences Ms.A. Thesis in Child Development and Education, Ankara, 2014. This study aims at analysing the preschool cartoons put forth on TRT Çocuk Channel in terms of children's rights. The data set of the study was composed of approximately 45 minutes of broadcasts of 7 of 8 preschool cartoons put forth on TRT Çocuk Channel. One of the cartoons was excluded since it did not have verbal content. The study was conducted in qualitative design. The data was analysed by content analysis. The positive use of children's rights were included more than the negative use. Also respectively survival rights, developmental rights, participation rights and protection rights were given place on cartoons.

Children's rights, cartoons, preschool, television

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
GRAFİKLER DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. Çocuk Hakları Kavramı	4
2.2. Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi	4
2.2.1. Türkiye’de Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi	7
2.3. Uluslararası Sözleşmelerde Çocuk ve Çocukluk	9
2.3.1. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi	9
2.3.2. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi	9
2.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi	11
2.4.1. Sözleşmenin Yapısı	12
2.4.2. Çocuk Hakları Sözleşmesinde Düzenlenen Çocuk Hakları	18
2.5. Sözleşmenin Kitle İletişim Araçlarına Yüklendiği Sorumluluklar	25
2.6. Televizyon ve Çocuk	26
2.7. Çizgi Film ve Çocuk	28
2.8. Kamu Hizmet Yayıncılığı ve TRT	29
2.9. TRT’de Çocuk Yayınları	30
3.YÖNTEM	32
3.1. Araştırmanın Amacı	32
3.2. Araştırmanın Evreni ve Veri Kaynağı	33
3.3. Veri Toplama İşlemi	34
3.4. Verilerin Analizi	36

4. BULGULAR.....	40
4.1. Çocuk Haklarının Olumlu Kullanımına İlişkin Bulgular.....	41
4.2. Çocuk Haklarının Olumsuz Kullanımına İlişkin Bulgular.....	42
4.3. Çizgi Dizilerde Yaşama Hakkı Alt Kategorilerine İlişkin Bulgular.....	43
4.4. Çizgi Dizilerde Gelişme Hakkı Alt Kategorilerine İlişkin Bulgular.....	55
4.5. Çizgi Dizilerde Korunma Hakkı Alt Kategorilerine İlişkin Bulgular.....	64
4.6. Çizgi Dizilerde Katılım Hakkı Alt Kategorilerine İlişkin Bulgular.....	66
5. TARTIŞMA.....	73
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	80
KAYNAKLAR.....	82

KISALTMALAR

- ÇHS Çocuk Hakları Sözleşmesi
TRT Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
M Madde

ŞEKİLLER

Şekil 1. Açık Kodlama Örneği.....	38
Şekil 2. Eksenli Kodlama Örneği.....	39

TABLOLAR

Tablo 1. Çocuk Hakları Kontrol Listesi	35
--	----

GRAFİKLER

Grafik 1	Çocuk Haklarının Olumlu Kullanımının Çizgi Dizilere Göre Dağılımı.....	41
Grafik 2	Çocuk Haklarının Olumsuz Kullanımının Çizgi Dizilere Göre Dağılımı.....	42
Grafik 3	Yaşama Hakkının Olumlu Kullanımının Çizgi Dizilere Göre Dağılımı.....	43
Grafik 4	Yaşama Hakkının Olumsuz Kullanımının Çizgi Dizilere Göre Dağılımı.....	44
Grafik 5	Gelişme Hakkının Olumlu Kullanımının Çizgi Dizilere Göre Dağılımı.....	55
Grafik 6	Gelişme Hakkının Olumsuz Kullanımının Çizgi Dizilere Göre Dağılımı.....	56
Grafik 7	Korunma Hakkının Olumlu Kullanımının Çizgi Dizilere Göre Dağılımı.....	64
Grafik 8	Katılım Hakkının Olumlu Kullanımının Çizgi Dizilere Göre Dağılımı.....	66
Grafik 9	Katılım Hakkının Olumsuz Kullanımının Çizgi Dizilere Göre Dağılımı.....	67

1. GİRİŞ

Çocukların, gerek doğumdan önce, gerekse doğduktan sonra bedensel ve zihinsel yönden korunmaya ve kollanmaya olan ihtiyacı, onlar için ayrı bir takım hakların oluşturulmasına ortam hazırlamıştır. Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliği, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtilmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Asamblesi tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilerek 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe konulmuştur. Ülkemizde ise dönemin Cumhurbaşkanıca 14 Eylül 1990’da imzalanan Çocuk Hakları Sözleşmesi Aralık 1994’te Meclisten geçirilerek yürürlüğe girmiştir (1).

Sözleşmede dört temel hak bulunur. Bunlar yaşama hakları (Survival Rights), gelişme hakları (Development Rights), korunma hakları (Protection Rights) ve katılma hakları (Participation Rights) olarak ayrılmıştır. Yaşama hakları çocuğun hayatta kalma, uyumak için güvenli bir yere sahip olma, yeteri kadar yiyeceği sahip olma ve tıbbi bakım alma gibi hakları içerir. Gelişme hakları; çocuğun eğitim alma, oyun ve dinlenme, özgürce düşünebilme, kültürleriyle ilgili kutlamalara katılabilmek, internet, televizyon, radyo, gazete, kitap ve diğer kaynaklarda dünyada neler olup bittiğini öğrenebilme gibi haklardan oluşur. Korunma hakları ise çocuğun istismar, işkence, sömürü, ihmal ve bütün tehlikelere karşı korunmasını gerektiren haklardır. Katılma hakları ise çocuğun görüşlerini özgürce ifade edebilmesi ve bu görüşlerin çocukları etkileyebilecek tüm konularda dikkate alınmasını içerir (2).

BM Çocuk Hakları Komitesi, “çocuk ve medya” konulu raporunda BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin tanınmasında, benimsenmesinde, uygulanmasında ve izlenmesinde medyanın merkezi bir rol oynayabileceği belirtilmiştir (3).

Teknolojik gelişmeler ve küreselleşmeden etkilenen medya, insanların düşüncelerini geçmişe göre daha fazla etkileyebilmektedir. Bu etki, medyayı, çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesini destekleyebilecek önemli bir araç konumuna getirmektedir. Ancak, günümüzde medya, uluslararası düzeyde insan haklarını güçlendirmek yerine ticari amaçlara öncelik veren bir görüntü sergilemektedir.

Medyada özellikle çocukların ihmal edildiği olumsuz örneklere yer verilmesi, medyanın çocuk haklarını görmezden geldiği düşüncesinin yerleşmesine neden olmaktadır (4).

Medya araçlarının içerisinde özellikle çocuklar tarafından en yaygın olarak televizyon kullanılmaktadır. Televizyon dış dünyaya açılan “ilk pencere”dir. Uzmanlara göre çocuklar çok erken yaşlarda özellikle okula başlamadan önce televizyon izlemeye başlamaktadırlar (5). Çocuğun öğrenmeye en açık olduğu erken çocukluk döneminde pek çok bilgiyi, beceriyi, tutum ve davranışı medya, özellikle de televizyon aracılığıyla öğrenmesi olasıdır. Çocukların televizyonda izledikleri programların içeriği de bu kapsamda oldukça önem taşımaktadır (6).

Türkiye’de televizyon yayıncılığının tarihine bakıldığında; bu konuda ilk adımlar 1953 yılında İstanbul Üniversitesi’nde deneme yayınları ile atılmıştır. İlk kapalı devre yayını ise TRT’de 1966 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu yayın içeriğinde çocuklar için bir bölüm ve masallar da yer almıştır. İlk televizyon yayını 30 Ocak 1968 tarihinde yayınlanmıştır ve bu ilk yayın içeriğinde “Kötü Adam ve İnatçı Çiçek” adlı bir çizgi film de yer almıştır (7). 1972 yılında çocuk televizyonculuğunda önemli bir adım atılmış ve yerli yapımlar başlamıştır. 1981 yılının önemli gelişmesi TRT’ nin uluslararası çocuk program kanallarıyla işbirliği yapmasıdır; Susam Sokağı buna iyi bir örnektir. Uydu yayınları, 1986 yılından sonra Türkiye’de yaygın biçimde izlenmeye başlanmıştır. 1989 yılından sonra ise özel televizyon yayıncılığı TRT’ye bir seçenek olmuş ve halk bu kanalları severek kabullenmiştir (7). 1989 yılında ilk özel televizyon çalışması hayata geçirilmiş ve 7 Mayıs 1990 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Böylelikle bu tarihten itibaren özel televizyon yayını yapan kuruluşların sayısı da artmıştır (8). Çocuk programları da çok kanallı televizyon ortamında nitelik değiştirmeye başlamıştır. Çizgi filmler çocuk programlarıyla özdeş hale gelmiştir (7).

Çocukların televizyonda izlemesi gereken çocuk programları, gelişim özellikleri gözönünde bulundurularak çocuklara olumlu değerler kazandıran ve televizyonun zararlı etkilerinden koruyarak çocukları eğlendiren programlardır (9). Bu kapsamda, televizyonun çocuklar üzerindeki etkisi de göz önünde bulundurulduğunda, çocuklar için hazırlanan programların onlara en iyi şekilde yarar sağlayacak özelliklerde hazırlanması gerekmektedir. Alanda yapılan araştırmalara

bakıldığında, eğitsel içerikli programların çocuk gelişimine olumlu etkisi olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (10). Montessori, üç yaşından altı yaşına kadar olan dönemin, çocuğun herhangi bir karakter bozukluğunun düzeltilebilmesi açısından önemli olduğunu düşünür. Ona göre, bu dönemdeki çocuğun, karakterinin gelişmesine yapıcı faaliyetler aracılığıyla yardım edilebilir (11).

Okulöncesi dönem gelişimsel açıdan kritik dönemleri içeren bir süreçtir. Çocukların kişiliklerinin oluşmaya başladığı ve kazanacakları değerler için temellerin atıldığı bu sürecin bazı haklara sahip oldukları bilincinin oluşturulması için de kritik dönem olduğu düşünülmektedir. Çocuklara bu kavramın kazandırılması için okulöncesi eğitim ortamları, aile eğitimi programları, medya gibi araçlar kullanılabilir. Tüm bu araçların içinde medya ve özellikle televizyon daha geniş kitlelere ulaştığı için farklı bir konuma sahiptir. Televizyon programları içerisinde ise çizgi dizilerin çocuklara daha fazla hitap ettiği düşünüldüğünde içerikleri ve verdikleri mesajlar çocuk haklarının kazanılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda çocuk hakları açısından çizgi dizilerin ne gibi mesajlar içerdiğinin incelenmesi önem taşımaktadır.

Bu çalışmada TRT Çocuk kanalında okulöncesi dönem çocukları için yayınlanan çizgi dizilerin çocuk hakları açısından durumunu saptamak ve yorumlamak amaçlanmıştır. Araştırmanın veri kaynağı olarak TRT Çocuk kanalının seçilmesinin nedeni hem ulusal kanal olma niteliği taşıması hem de genel yayın planı içerisinde işlenecek konularda çocuk haklarının bulunmasıdır. TRT Çocuk kanalında okulöncesi döneme yönelik çizgi dizilerin seçilmesinin nedeni 3-6 yaşın karakter gelişiminde kritik dönem olarak adlandırılmasıdır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1 Çocuk Hakları Kavramı

Hukuk ve hak arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Hak, en basit deyişle bir şeyi yapma veya başkalarından bir şeyi yapmalarını, belirli bir şekilde davranmalarını isteme yetkisidir. Bu yetkiyi güvence altına alan ise hukuktur. Özdemir ve Ruhi (2012) çocuk haklarını, çocuk hukukunu ilgilendiren kurallar tarafından düzenlenmiş, yargı organlarıncaya gerçekleştirilen koruma yollarına kavuşturulmuş haklar olarak tanımlamaktadır. Bu haklar, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal, ahlâkî ve ekonomik bakımlardan korunmasını ve gelişmesini sağlarlar (12).

Çocuk haklarını koruyan hukuk kuralları, çocuğun değerini korumanın araçlarıdır. Bu haklar ve bunları koruyan kurallar aracılığı ile çocuk, güçsüzlüğü ve özel gereksinimleri dikkate alınarak korunur, kollanır ve yaşamının en güzel fakat en kırılgan kesitini oluşturan çocukluk dönemini gereği gibi yaşama olanağına kavuşturulur (12). Nasıl bir çocukluk yaşanır, öyle bir büyüklük yaşanır ve öyle çocuk yetiştirilir. Bu nedenle çocuk haklarını kökleştirme, bir toplumun demokratik kültürüne ve geleceğine ilişkin en yararlı yatırım, en verimli katkı sayılabilir (13).

2.2.Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi

Çocuk, eski devirlerden beri toplumların ilgilendiği bir varlıktır. Ancak, bu ilginin niteliği, kapsamı ve biçimi tarihsel gelişimde farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar, toplumların sosyal, kültürel gelişmesine, örgütlenmesine ve toplum içindeki egemenlik koşullarına bağlı bulunmaktadır (14).

İlk çağlarda, özellikle devletlerin ortaya çıkmasına kadar olan devrede çocukların korunmasının aileye ait bir görev olduğu kabul edilmiştir. Devletlerin kurulmasında sonra çocukların korunmasıyla ilgili konularla toplumsal kurumlar ve devlet ilgilenmeye başlamıştır (15).

Serozan (2005), çocuk haklarının tarihçesi, çocuğun üzerinde serbestçe tasarruf edilebilir, devir ve terk edilebilir, hatta öldürülebilir bir "nesne" olmaktan

çıkarılıp, haklara ehil, kişilik sahibi bir “özneye” dönüştürülebilmesinin bir serüveni olarak özetler. Çocuklara yönelik haklar toplumların maddi, ekonomik ve üretim yaşamındaki değişikliklere göre değişmiştir (13).

Çelik'in (2005) aktarımına göre, Hristiyanlığın doğuşuyla birlikte batıda acıma duygusu ve düşkünlere yardım etme fikri yayılmaya başlayınca, insanların çocuklar üzerindeki insanlık dışı tutumları yavaş yavaş ortadan kalkmaya başladı. Çocukların da toplumun bir ferdi olarak kabul edilmesi yönünde düşünceler gelişti. Bu bağlamda Rousseau; çocuğu vahşi bir çiçek olarak değerlendiriyordu. Locke; çocuğu geleceğin yurttaşı, büyük olasılıkla iş adamı olarak görüyordu. Dewey de felsefi çerçevede, çocuğun ruhsal gereksinmelerinin, gelecek açısından değil, “şimdi ne olduğu” açısından ele alınması gerektiğini vurguluyordu. 18. yüzyılın sonlarında İsviçreli eğitimci Pestalozzi, fakir çocukların sefaleti ve eğitimsizlikleri sorununa değinmiş; çocukların aile içinde ana babaları tarafından, ana babası olmayan çocukların da koruyucu aileler tarafından eğitilmelerinin önemi üzerinde durmuştur (16).

Devlet, kendi çıkarları doğrultusunda aileyi denetlemeye başlayınca, toplumsal ilgi çocuğun korunması yönünde yoğunlaşmıştır. Çocuğun korunması yönündeki toplumsal ilgi önceleri dinsel etkiler altında ve dinsel nitelikteki kuruluşlar aracılığı ile olmuştur. Bu ilginin dini etkenler dışında toplum çerçevesinde kurumsallaşması 19. yüzyılda başlamıştır.

Bu gelişme içinde aile reisinin çocuk üzerindeki sınırsız egemenliği giderek çocuğa karşı bakım ve koruma yükümlülüğüne dönüşmüştür. Devlet, zamanla bu yükümlülüğün yerine getirilmesi konusunda aktif bir denetim yürütmeye başlamıştır. Böylece, çocuk sorununu konu alan yasal düzenlemelerde çocuğun yararları, söz konusu olabilecek bütün diğer yararları geriye iterek başlı başına önem kazanmıştır. Ancak, 20. yy ilk yarısında gerçekleşen iki dünya savaşının ve onları izleyen çeşitli toplumsal olayların çoğalmasıyla artan, kimsesiz, yoksul, evlilik dışı vb. çocuklar ve bunların sorunları, çocuk hakları ve bu hakları konu alan çocuk hukukunun gelişimini hızlandırmıştır (14).

Kükürtçü'nün (2011) aktarımına göre; Çocukların korunmasına yönelik dünyadaki gelişmeler ve dünyada çocuk haklarının gelişimi için önemli olan bazı olaylar aşağıda verilmiştir.

- 26 Eylül 1924 - Birleşmiş Milletler Cemiyeti Genel Kurulunca Cenevre'de kabul edilen 5 maddelik Çocuk Hakları Bildirgesinde; çocukların fiziksel ve ruhsal olarak gelişebilecekleri ortamlarda bulundurulmaları, beslenme, sağlık hizmetlerinden yararlandırılmaları, himaye edilmeleri, felaket zamanında en önce çocuklara yardım edilmesi, her türlü istismardan korunmaları benimsenmiştir.
- 1945 - Birleşmiş Milletler ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun (UNICEF) kurulması,
- 1948 - İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde çocuklara özel önem verilmesi,
- 20 Kasım 1959 - Çocuk Hakları Bildirgesi'nin Birleşmiş Milletlerce kabul edilmesi,
- 1979 - Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, çocuk haklarına yasal zorunluluk kazandırmak amacıyla Uluslararası Çocuk Yılı hazırlık çalışmaları sırasında başkanlığını Polonya'dan Adam Lopatha'nin yürüttüğü Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin taslağının hazırlanmaya başlanması, çocuk hakları için önemli mihenk taşlarını oluşturmuştur.
- 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi, 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- İstihdamda asgari yaşla ilgili 138 Sayılı ILO Sözleşmesi; Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 26 Haziran 1973 tarihli Genel Konferansında kabul edilmiştir. Asgari yas, zorunlu okul eğitiminin tamamlandığı yastan aşağı ve her koşulda 15 yastan aşağı olmayacaktır.
- Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri)
- Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinmeye İlişkin İşbirliği Hakkındaki Lahey Sözleşmesi; 29 Mayıs 1993'te Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansında Kabul edilmiştir. Bu Sözleşmenin temel amacı; çocukların fuhşa zorlanmalarının, satılmalarının önlenmesini sağlayacak

işbirliği sisteminin oluşturulması, ülkelerarası evlat edinmeye ilişkin koşulların ve kuralların belirlenmesidir.

- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Çocukların Satılması, Çocuk Fuhşu ve Pornografisi Konusundaki İsteğe Bağlı Protokol; Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 25 Mayıs 2000 tarih ve 54/263 sayılı kararı ile kabul ve ilan edilmiştir (17).

2.2.1. Türkiye’de Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi

26 Eylül 1924’de kabul edilen Çocuk Hakları Cenevre Sözleşmesi, "Gazi Mustafa Kemal" tarafından 1931 yılında imzalanmış ve böylece Türkiye tarafından da benimsenmiştir. Bildirge'nin imzalanmasını takiben 1935 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu kurulmuştur.

Türkiye'nin katıldığı çocukların korunmasına ilişkin ilk uluslararası çalışmalar 1936 yılı I. Balkan ve 1938 yılı II. Balkan Kongreleridir. Bu Kongreler, uluslararası alanda çocuk hakları konusundaki çalışmalara öncülük etmiştir. Bu kongrelerde normal ve sağlam çocukların korunması, çocukların tıbbî korunması ve iş yaşı bölümlerine ayrılarak çalışmalar yapılmıştır. Balkan kongreleri, çocukların korunmasına ilişkin olarak Türkiye’nin katıldığı ilk çalışmalardan birisidir. Kongreler sadece Balkan ülkeleri ile sınırlı olmasına rağmen diğer çalışmalara öncülük etmesi açısından önem taşımaktadır (15,18).

Türkiye 1979 yılından itibaren dünyada ilk ve tek Çocuk Bayramı olarak kutlanan, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramını, dünya çocuk bayramı olarak kabul etmiş ve bütün dünya çocuklarıyla birlikte görkemli bir şekilde kutlanmaya başlamıştır (18).

Türkiye, Sözleşmeyi 14 Eylül 1990’da imzalamış, 9 Aralık 1994’te 17, 29, 30. Maddelerine çekince koyarak Türkiye Büyük Millet Meclisinde onaylamıştır. Sözleşme 27 Ocak 1995 tarih ve 22184 sayılı Resmi Gazete’ de yayınlanmıştır (19).

Türkiye, Sözleşme gereği olarak, çocuklara tanınan hakları gerçekleştirmek için aldığı önlemleri ve hakların yaşama geçirilmesi konusunda kaydedilen ilerleme raporlarını, Sözleşme’nin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki yıl içinde, daha sonra

beş yılda bir komiteye sunmakta ve Komite'nin tavsiye kararları doğrultusunda uygulamalar yapmaktadır (17,18).

2.3.Uluslararası Sözleşmelerde Çocuk ve Çocukluk

2.3.1. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi

1. Dünya Savaşından sonra devletlerarası anlaşmazlıkları çözme amacıyla 1919'da Versailles anlaşmasıyla Milletler Cemiyeti kuruldu. Bu gelişmeyle birlikte çocuk haklarının insan haklarından ayrı olduğu fikri ortaya çıktı. Bu düşüncenin etkisiyle 26 Eylül 1924'te Milletler Cemiyeti Genel Kurulu tarafından Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi kabul edildi. Bildirgede çocukların korunmasına yönelik aşağıda belirtilen haklar üzerinde durulmuştur.

“Umum Milletlerin erkek ve kadınları insanlığın haiz olduğu en mutena şeyi Çocuğa vermeye mecbur bulunduğunu, ırki, milli ve dini her türlü telkinler haricinde bir vazife olmak üzere kabul ettikleri Cenevre Beyannamesi ismi verilen bu Çocuk Hakları Beyannamesi ile tasdik ederler;

1. *Çocuk, bedensel ve ruhsal olarak doğal bir biçimde yetişmeye elverişli koşullar içinde bulundurulmalıdır.*
2. *Acıkan çocuk beslenmelidir, hasta çocuk tedavi edilmelidir, fikren geri kalan çocuk yüreklendirilmelidir, yoldan çıkmış çocuk doğru yola getirilmelidir, terk edilmiş çocuk himaye altına alınmalı ve yardım görmelidir.*
3. *Çocuk hayatını kazanabilecek bir hale getirilmelidir ve her türlü sömürüye karşı korunmalıdır.*
4. *Çocuk felaket zamanında en evvel yardım görmelidir.*
5. *Çocuk en özenilmiş yeteneklerinin, kardeşlerinin hizmetine özgülenmesi duyguları ile büyütülmelidir” (20,21).*

2.3.2. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi

1950'de kurulan Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi Sosyal Komisyonu tarafından Çocuk Hakları Bildirgesinin ön taslağı hazırlandı. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Sosyal, Hümaniter ve Kültürel Komitesi 19 Ekim 1959'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda oy birliği ile kabul edilerek yürürlüğe girdi. Bağlayıcı niteliği olmayan bildirge metni aşağıdaki gibidir:

“ Genel Kurul, Çocuğun mutlu bir çocukluk geçirmesi ve kendisinin ve toplumun iyiliği için burada öne sürülen hak ve özgürlüklerden yararlanması amacıyla bu Bildirgeyi ilan eder ve ana ve babaları, kadın-erkek herkesi, gönüllü örgütleri, yerel makamları ve Hükümetleri bu hakları tanımaya ve aşağıdaki ilkeler uyarınca giderek alınacak yasal ve başka önlemlerle bu hakları gözetmeye çağırır.

İlke 1

Çocuk, bu Bildirgede öne sürülen haklardan yararlanır. Her çocuk, kendisinin ya da ailesinin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka bir görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş ve başka bir statü bakımından herhangi bir ayırım yapılmaksızın bu haklara sahiptir.

İlke 2

Çocuk, özel olarak korunur, yasalar ve başka yollarla sağlıklı ve normal biçimde, özgürlük ve saygınlık koşullarında bedensel, zihinsel, ahlaki, manevi ve toplumsal olarak gelişmesine olanak sağlayacak fırsat ve kolaylıklardan yararlanır. Bu amaçla çıkarılacak yasalarda, çocuğun çıkarları önde gelir.

İlke 3

Çocuğun doğuştan başlayarak bir isme ve vatandaşlığa hakkı vardır.

İlke 4

Çocuk toplumsal güvenlik olanaklarından yararlanır. Sağlık içinde gelişme ve yetişme hakkı vardır. Bu amaçla kendisine ve annesine özel bakım ve korunma olanakları sağlanır. Bu olanaklar doğum öncesi ve doğum sonrası bakımı da içerir. Çocuğun, yeterli beslenme, barınma, eğlenme ve sağlık hizmetlerine hakkı vardır.

İlke 5

Bedensel, zihinsel ve toplumsal bakımdan özürlü çocuğa özel durumunun gerektirdiği gibi davranılır ve özel eğitim ve bakım sağlanır.

İlke 6

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu gelişmesi için sevgi ve anlayışa gereksinimi vardır. Ana-babanın bakım ve sorumluluğu altında ve her durumda yakınlık, maddi ve manevi güvenlik ortamında elden geldiğince yetiştirilir. Ailesiz ve yeterli destekten yoksun çocuklara özel bakım sağlamak, toplum ve kamu makamlarının ödevidir. Çok

çocuklu aile çocuklarının korunması amacıyla devletçe ve başka kaynaklardan yardım sağlanır.

İlke 7

Çocuğun, en azından ilköğretim aşamasında ücretsiz ve zorunlu bir eğitim almaya hakkı vardır. Çocuğa, genel kültürünü geliştirmeye yarayacak ve eşitlik temeli üzerinde yeteneklerini, yargı gücünü, manevi ve toplumsal sorumluluk duygusunu geliştirmesine ve yararlı bir toplum üyesi olmasına olanak sağlayacak bir eğitim verilir.

Çocuğun eğitiminden ve rehberliğinden sorumlu olanlar için yol gösterici ilke, çocuğun çıkarlarıdır. Bu sorumluluk her şeyden önce ana babasındır.

Çocuk, eğitimle aynı amaçlara yönelik oyun ve eğlenme konusunda tüm olanaklarla donatılır; toplum ve kamu makamları çocuğun bu haktan yararlanma olanaklarını artırmaya çaba gösterir.

İlke 8

Çocuk her durumda korunma ve yardımdan ilk yararlanacaklar arasındadır.

İlke 9

Çocuk, her türlü ihmal, zulüm ve sömürüye karşı korunur. Çocuk, her ne biçimde olursa olsun alım-satım konusu olamaz.

Çocuğun, uygun bir yaş sınırına ulaşmadan önce çalışmasına izin verilmez; hiçbir durumda sağlık ve eğitime zarar verecek ve bedensel, zihinsel ya da ruhsal gelişmesine engel olacak bir işte çalışmasına yol açılıp izin verilemez.

İlke 10

Çocuk ırk, din ve başka herhangi bir ayrımcılığı besleyen uygulamalardan korunur. Anlayış, hoşgörü ve halklar arasında dostluk, barış ve evrensel kardeşlik ruhuyla, güç ve yetkilerini insanlığın hizmetine sunması gerektiği bilinciyle yetiştirilir.”(20).

2.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin kökenleri 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi ile 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'ne dayanır. Ancak, Birleşmiş Milletlerin bu Bildirgeyi benimsemesinin üzerinden geçen 30 yılda bazı anlayışlar

değişmiş, yeni fikirler ortaya çıkmıştır. Çocuk hakları kavramı kapsam olarak genişlemiştir. Bildirgeler, devletler tarafından kabul edilen fakat uyulmadığı takdirde bağlayıcılığı ve yaptırımını bulunmayan ilan edilmiş genel ilkelerdir. Oysa sözleşme, kendisine taraf olan devletleri bağlayan bir yasa niteliğindedir. Sözleşmeyi onaylayan devletler, buradaki hüküm ve yükümlülükler uymak zorundadırlar (22).

Polonya otoriteleri Uluslararası Çocuk Yılı olan 1979'da bir çocuk hakları sözleşmesi hazırlanması önerisinde bulunmuşlardır. Bu girişim çocuklar için insan hakları standartlarının daha açık, seçik ve uyumlu bir biçimde tanımlanması, mevcut yasa maddelerinde bulunan boşlukların doldurulması ve derinlemesine yeniden gözden geçirilerek sonuçlarının tek bir bağlayıcı "milletlerarası düzenleme" içinde saptanması yönünde bir fırsat ve istek yaratmıştır (15).

Birleşmiş Milletler genel kurulu, bu olaylar ve gerekçeler doğrultusunda Polonya'nın yaptığı öneriyi dikkate alarak, yine Polonya tarafından hazırlanan ilk taslağı incelemek üzere 1979 yılında, 43 üye devlet temsilcilerinden oluşan bir "Çalışma Grubu" oluşturmuştur.

Çalışma Grubu, bir hafta süreyle toplanarak "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme" tasarısını hazırlamıştır. Hazırlanan tasarı, BM Ekonomik ve sosyal Konsey'e gönderilmiş, burada yapılması gereken işlemler tamamlandıktan sonra, Konsey, sözleşme taslağını BM Genel Kurulu'na sunmuştur. BM Genel Kurulu, Sözleşme metnini, Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 30. Yıldönümü olan 20 Kasım 1989 tarihinde oybirliği ile kabul ederek, 26 Ocak 1990'da imzaya açmıştır. Sözleşme imzaya açılan ilk gününde 61 devlet tarafından imzalanmıştır.

Türkiye 29-30 Eylül 1990 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler Genel Merkezinde toplanan "Çocuklar İçin Dünya Zirvesi'nde sözleşmeyi imzalanmıştır (22). 9 Aralık 1994'te TBMM tarafından kabul edildi. 27 Ocak 1995 tarihli ve 22184 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanarak yürürlüğe girdi (20).

2.4.1. Sözleşmenin Yapısı

Sözleşmenin birinci kısmında çocuğun tanımı, çocuk hakları ve Taraf Devletlerin sorumlulukları; ikinci kısmında çocuk haklarının yaygın kullanımı için

Taraf devletlerin yükümlülükleri; üçüncü kısmında yürürlük hükümleri düzenlenmiştir (20).

Sözleşme’de yer alan çocuk haklarını yaşama, gelişme, korunma ve katılma hakları olmak üzere dört ana grupta toplanmıştır.

1-Yaşama Hakkı: Çocuğun yaşama ve uygun yaşam standartlarına sahip olma, tıbbi bakım, beslenme, barınma gibi temel gereksinimlerinin karşılanmasına ilişkin hakları içerirler.

2- Gelişim Hakkı: Çocuğun yeteneklerinin en üst düzeyde gerçekleştirebilmesi için gerekli olan eğitim hakkı, oyun ve dinlenme-eğlenme hakkı, bilgi edinme hakkı, din, vicdan ve düşünce özgürlüğü, bilgi alma hakkı gibi haklardan oluşurlar.

3-Korunma Hakkı: Çocuğun her türlü ihmal, istismar ve sömürüye karşı korunmasını sağlayan haklardır. Bunlar yargı sisteminde, silahlı çatışmada, çalışma yaşamında; fiziksel, duygusal, cinsel istismar, madde bağımlılığı ve sığınmacı (mülteci) çocuklar için özel bakıma ilişkin konularda çocukların korunmasını sağlayan haklardır.

4-Katılım Hakkı: Çocuğun ailede ve toplumda etkinlik kazanmasını sağlamaya yönelik haklardır. Bu haklar, görüşlerini açıklama ve kendisini ilgilendiren konularda karara katılma, düşünce, düşüncelerini ifade etme, vicdan ve din özgürlüğü, dernek kurma ve toplanma haklarıdır (23).

Sözleşmede çocuk hakları ve çocukların korunması açısından önem taşıyan temel ilkeler (m. 2, 3, 6 ve 12) de bir bütündür ve çocuk haklarının düzenlenmesi, uygulanmasında göz önünde bulundurulmalıdır. Temel ilkeler aşağıda açıklanmıştır (12).

Ayrım yasağı ilkesi (m.2)

Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre *“Taraf Devletler, bu Sözleşme’de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana–babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.”* (unicef)

Erdoğan'a (2011) göre; ayırım gözetmeme ilkesi, her çocuğun diğer çocuklarla eşit muamele görmesini, yetişkinlere tanınan hakların elverdiği ölçüde çocuklara da tanınmasını, ne ceza, ne mükafat olarak ayrımcılık yapılmamasını, çocuk ceza adaletinde adil yargılanmasını sağlar (20).

Ayrımcılığın neden olan etmenleri incelendiğinde; yoksulluğun ayrımcılıkla ilişkisi olduğu görülmektedir. Yoksulluk ve ayrımcılık arasında bir kısır döngü vardır. Yoksul ailelerin çocukları, giyim – kuşam, okul harçlığı gibi günlük yaşantıya konu basit olaylarda bile kendilerini geri planda hissettiklerinden genelde özgüvenleri de düşüktür.

Ayrımcılık yapılan alanlardan biri de, çocukların cinsiyeti üzerinedir. Cinsiyet ayrımcılığı çoğu durumda, aile içindeki geleneksel rol dağılımından kaynaklandığı düşünülmektedir. Kız çocukları genellikle ev işleriyle ilgilenmekte ve küçük kardeşlerine bakmaktadır. Bu durum kız çocuklarının eğitim imkanlarından yararlanmalarını ve sosyal yaşama katılımlarını engellemektedir. Geçmiş dönemlere bakıldığında da ataerkil yapıdan kaynaklanan erkek çocuk tercihi genellikle kız çocuklara daha az yiyecek verilmesi, sağlık hizmetlerinden daha az yararlanması ve ihmale uğraması biçiminde görülmektedir (24) .

Yapılan araştırmalarda, Yurtsever (2009) anne ve babaların çocukların haklarına karşı cinsiyete bağlı olarak farklı tutumlar benimseyebildiklerini, özellikle kız çocuğu sahibi olan anne ve babaların "Bakım ve Korunma"dan yana tutum sergilediklerine işaret etmektedir. Yurtsever (2009) bu sonucun çocuk hakları temel ilkeleri göz önüne alındığında ayrımcılığın önlenmesi ilkesi ile ters düştüğünü ifade etmektedir (18).

Ayrımcılık yapılan alanlardan biri, başka ülke vatandaşlarının veya azınlık gruplarının çocuklarına uygulanan yasal düşük statüdür.

Çocuk ve ailesinin yaşam tarzına dair tercihleriyle ilgili de ayrımcılık yapılmaktadır. Hâlbuki ayırım gözetmeme ilkesi, çocuk ve ailesinin bireysel tercihlerinin saygı görmesi ve desteklenmesini gerektirir.

Sosyal statü; cinsiyet, mali durum, vatandaşlık durumu, eğitim durumu, doğum kaydı, doğum yeri ve yerleşim yeri, dini, etnik kökeni, siyasi ve sosyal düşünce gibi etmenlerle oluşur bazıları doğumla, bazıları sonradan kazanılır. Sosyal

statünün kazanılmasında aile faktörü önde gelir. Devlet, çocuğun elinde olmaksızın yakalandığı bir şanssızlığı, hiç olmazsa en aza indirmek ve katlanılabilir hale getirmek yükümlülüğü altındadır (20).

Yurtsever (2009) yaptığı çalışmada, anne ve babaların çocukların haklarına yönelik tutumlarında; sosyoekonomik düzeyi belirleyen bazı kriterlere göre (eğitim durumu, aile geliri, yaşanan evin kime ait olduğu, çocuğun devam ettiği okul türü) farklılıklar gösterdiğini belirtmektedir.

Akyüz'e (2001) göre; gerek ayrımcılık yasağının yer aldığı 2. maddenin dili, gerekse Çocuk Hakları Komitesi'nin bu maddeye ilişkin yorumları, taraf devletlerin ayrımcılığı önleme yükümlülüklerinin aktif bir yükümlülük olduğunu vurgulamaktadır. Başka bir ifade ile, bu yükümlülük, hakların uygulamaya geçirilmesine ilişkin başka alanlarda olduğu gibi, inceleme, plânlama, yasa çıkarma, izleme, bilinç ve duyarlılık geliştirme, eğitim ve bilgilendirme, eşitsizlikleri azaltmaya yönelik önlemlerin izlenmesini de içeren bir dizi etkinliği kapsar (25).

Çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ilkesi (m.3)

Çocuk Hakları Sözleşmesi madde 3'e "*Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.*" (unicef)

Çocuğun yararının üstün tutulması ilkesi, çocuğun menfaatlerinin toplumsal veya bireysel başka menfaatlerle çatışması durumunda, çocuğun menfaatine öncelik tanınmasını ifade eder (20).

"Yüksek yarar" ilkesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşme'sinin felsefesinin önemli bir yapı taşıdır. Bu kavram ÇHS'de hem genel bir ilke olarak hem de tüm sözleşme için geçerli bir şemsiye hak olarak ele alınmaktadır. Bu ilkenin eksiksiz bir şekilde hayata geçirilmesiyle çocukların statüsünde de gözle görülür bir ilerleme kaydedilecektir. Bu ilke, çocukları ilgilendiren ya da etkileyen tüm durumlarda karar alıcılar için yol gösterici olmalıdır.

Çocuğun yüksek yararı sadece idari ya da cezai süreçlerde değil çocuğu ilgilendiren tüm süreçlerde dikkate alınması gereken bir ilkedir. Bu süreçler şu şekilde özetlenebilir:

- Yasa yapımından politika geliştirilmesine çocuğu ilgilendiren tüm kararlarda çocuğun haklarının koruması (bağımsız izleme mekanizması, tüm ilgili yasalar yapılırken çocuklara danışılması, çocuklarla ilgili tüm konularda bütçesi ve gelişimin izlenmesi için zaman çizelgesini de içeren bütüncül politika(lar) hazırlanması, “yetkili makamların” çocuklarla ilgili bütün kurumlar, hizmetler ve tesisler için standartlar oluşturmasını ve Devlet’in de bu standartlara uygunluğu sağlaması, vb),
- Çocuğun insanlık onurunu zedelemeyecek uygulamalar geliştirilmesi (ev de dahil tüm ortamlarda şiddet yasağı, sosyal güvence, barınak, içecek su, yeterli besleyici yiyecek, ayrı bir ceza adaleti yönetimi, suç mağduru olduğunda acil ve uzun dönemli rehabilitasyon ve yeniden topluma entegrasyon hizmeti sağlama, çocuk emeğin saygı ve sömürüden koruma, vb),
- Çocuğun temel fiziksel, ruhsal, sosyal gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanması (ev de dahil tüm ortamlarda şiddet yasağı, sosyal güvence, barınak, içecek su, yeterli besleyici yiyecek vb) ,
- Gelişen kapasiteleri doğrultusunda çocukların haklarını kullanmaları (şikâyet mekanizmalarına ulaşım, dava açabilme, okul ve ders secimi, okul yönetimine katılım, yerel yönetimlere katılım, kıyafetlerini seçme, evde ve yaşadığı diğer ortamlarda sorumluluklar alma, dinini seçme, vb)
- Çocukların kendilerini ilgilendiren tüm kararlarda görüşlerini ifade etmesi ve görüşlerinin dikkate alınması (ifade özgürlüğü, okul ve ders seçimi, okul yönetimine katılım, yerel yönetimlere katılım, vb) (26).

Yaşama ve gelişme hakkı ilkesi (m.6)

Çocuk Hakları Sözleşmesi madde 6 “(1)Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler. (2)Taraf Devletler, çocuğun hayatta

kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.” ile çocukların yaşama ve gelişme haklarını güvence altına almıştır.

Yaşama hakkı, kişinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü koruyabilmesi ve varlığının çeşitli etkilerle bozulmasına engel olabilmesi hakkıdır. Bu tanıma göre, yaşama hakkı başlıca iki öğeden oluşmaktadır: Bunlardan birincisi, insanın bedeni içinde her türlü dış korkudan uzak olarak yaşayabilmesi hakkıdır. Yaşarken bireyin beden bütünlüğüne dokunulamaz. Çünkü çocuğun yaşamasını sağlamanın en önemli koşullarından biri de, yaşamın maddî ve manevî bir acıya maruz kalmadan sürdürülmesidir. Kişinin bedenine karşı her türlü tecavüz bütün hukuk sistemlerinde suç sayılmıştır. Kişinin bir başkasına hangi sıfat ve amaçla olursa olsun maddi ve manevi işkence etmesi İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (m. 5) ve Çocuk Hakları Sözleşmesi ile yasaklanmıştır (ÇHS, m. 19, 35, 36, 37). Bu temel yasak ilgili bütün uluslararası belgelere alındığı gibi bütün iç hukukların da tartışılmaz ilkesi haline gelmiştir.

Çocuğun onur ve saygınlığının korunması da, en önemli haklarından biridir. Herkesin olduğu gibi çocuğun da içinde yaşadığı toplumda ve ilişkiler kurduğu çevrelerde (aile, okul vb.) kişisel bir onuru, şerefi ve saygınlığı vardır. Çocuğun onur ve saygınlığı bu tür haklarını zedeleyecek davranışlarla ihlal edilmiş olabilir. Öğretmenin ya da ana-babanın çocuğu başkaları yanında küçük düşürmesi, yanlış tanıtması, gülünç ve zor duruma sokması gibi. Çocuk Hakları Sözleşmesi, hiçbir çocuğun insanlık dışı, aşağılayıcı muameleye ve cezaya tabi tutulamayacağını (m. 38); okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde yürütülmesini (m. 28); çocukların ana-babalarının ya da başkalarının bakımında iken bedensel ve zihinsel şiddetin her türünden korunmalarını (m. 19) öngören hükümleri ile çocuğun bedensel-ruhsal bütünlüğünü, onur ve saygınlığını korumak istemiştir.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 6. maddesi ikinci fıkrasında, temel yaşama hakkının ötesine geçilerek, devletlerden çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için "mümkün olan azami çabayı göstermeleri", istenmektedir. "Gelişme" kavramı yalnızca çocuğun yetişkinlik dönemine hazırlanmasıyla ilgili değildir. Bu, aynı zamanda çocukluk dönemi için, yani çocuğun şimdiki yaşamı için en elverişli

koşulların oluşturulması anlamına gelir. Sözleşme'ye göre devletler, çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal, psikolojik ve toplumsal gelişimini, insanın saygınlığı ile uyumlu biçimde gözetcekler; çocuğun toplumda özgür bir birey olarak yaşamını sürdürmesi için gerekli önlemleri alacaklardır (25).

Çocuğun görüşlerine saygı ilkesi (m.12)

Çocuk Hakları Sözleşmesi madde 12 "Taraflar Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar." ile çocukların görüşlerini belirtme ve bu görüşe saygı duyulmasını gerekliliğini belirtmiştir.

Çocuğun görüşünün alınması ilkesi, katılım hakkının temelini teşkil eder. Çocuğun görüş oluşturma ve ifade etme yeteneği hakkında yaş sınırı yoktur, somut olayın özelliği ve çocuğun yeteneğine göre belirlenir. Çocuk ceza adaletinde, çocuğun görüşünün alınması ilkesi, yargılamaya aktif katılımını ve adil yargılanma hakkını da ifade eder (20).

2.4.2. Çocuk Hakları Sözleşmesinde Düzenlenen Çocuk Hakları

Yaşama Hakkı

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de yaşama hakkının başlangıcı gösterilmemiştir. Genel olarak yaşama hakkı, sağ doğmak koşuluyla çocuğun ana rahmine düşmesinden itibaren başlatılmaktadır.

Yaşama hakkı en eski ve doğal siyasi haklardandır, diğer hakların temeli ve öncüsüdür. Yaşama hakkı olmazsa diğer hakların da önemi kalmaz. Yaşama hakkı genellikle yaşama, hayatta kalma ve gelişme haklarıyla birlikte anılır ve birbirinin tamamlayıcısı kabul edilir. Çocuğun, olabilecek en uzun süreyle hayatta kalması ve hayatta kaldığı sürece gelişmesi, yaşama hakkının en geniş ifadesidir. Çocuğun yaşama hakkı, onun hayatta kalmasına zarar vermemek ve zarar verici dokunmalara karşı gerekli önlemleri almaktır. Bu nedenle çocuğun temel yaşama hakkı ve hayatta kalması bakımından devletin hem aktif hem pasif yükümlülükleri vardır: Çocukların

idam cezasına çarptırılmaması, dini ve etnik kökeninden dolayı jenosite uygulanmaması, cinsiyeti ve engelliliği nedeniyle öldürülmemesi, ölümü doğuracak koşullara itilmemesi yaşama hakkının pasif yönüdür. Çocuk ve ailesine sağlıklı ve insan onuruna yakışır biçimde yaşayabilecekleri bir ortam oluşturmak, hayatta kalması ve gelişimine karşı gelebilecek tehlikelerden korumak da yaşama hakkının aktif yönüdür (20).

Yapılan çalışmalarda, 2013 yılında Türkiye’de 33 çocuğun devlet eliyle ortaya çıkan ihmaller sonucu yaşama hakkının engellendiği, 600 çocuğun da devletin gerekli önlemleri almaması sonucu yaşam hakkı ihlaline uğradığı görülmüştür (84).

Deryal’a (2011) göre; yetişkin insanlar, bir ölçüde kendi güçleriyle yaşama haklarını koruma yeteneği ve imkanına sahiptirler. Çocuklar bu doğal imkandan yoksun bulduklarından, çocukların yaşama haklarını korumak daha bir önem ve öncelik kazanır (27).

Çocuğun temel yaşama ve hayatta kalma hakkı pek çok surette ihlal edilmektedir. Erken doğum, çocuğun yaşama ve gelişim şansını azaltmaktadır. Çok küçük yaşlarda gebelik de anne ve çocuk hastalıklarına ve ölümlere yol açmaktadır.

Yaşama hakkı, hayatı tehlike altında bulunan çocuğun özel durumuna uygun olarak etkin biçimde korunmasını da içerir ki devletin pozitif yükümlülüğü vardır. Çocuk her ne şekilde olursa olsun tehlike altında ise devlet onu koruma yükümlülüğü altındadır.

Yaşama hakkı, sağlıklı çocuklar kadar zihinsel ve bedensel engelli çocukların da hakkıdır.

Yaşama hakkının en ağır ihlali soykırım suretiyle yapılanıdır. Bu nedenle soykırım, uluslararası hukuka göre de iç hukuka göre de en ağır suçlardandır.

Yaşama hakkı, çocuk ceza adaletinde, çocuklara idam cezası ile ömür boyu hapis cezası verilmemesini de gerektirmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi madde 37’ye göre *“On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.”*

Çocuğun yaşama hakkının, güvenlik kuvvetlerinin güç kullanması sırasında da azami derecede gözetilmesi gereken bir yükümlülüktür. Bu bağlamda içinde kadın

ve çocukların da bulunduğu bir eve veya bir topluluğa müdahale sırasında çocukların öncelikle koruma altına alınması gerekir.

Çocuğun yaşama hakkı, zehirli atıkların veya patlayıcı, yakıcı, aşındırıcı materyallerin çevreye atılması veya kontrolsüz biçimde depolanması suretiyle de tehlikeye girebileceğinden devlet çevre konusunda da adli/idari etkin koruma sağlama yükümlülüğü altındadır (20).

Gelişme Hakkı

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde *“Devlet, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı göstermelidir”* ifadesi bulunmaktadır. Bu ifade, temel yaşama hakkının ötesinde, çocuğun gelişmesi ve topluma yararlı bir birey olarak kazandırılması için devletçe gerekli tüm hizmetlerin sunulması anlamını içermektedir. Bununla birlikte *“gelişme”* kavramı yalnızca çocuğun yetişkinlik dönemine hazırlanmasıyla sınırlı değildir. Gelişim, çocuğun doğuştan sahip olduğu potansiyeli açığa çıkarma sürecidir. Dolayısıyla, sözleşmeyi imzalayan taraf devletler; çocuğun fiziksel, zihinsel, psikolojik ve sosyal gelişimini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmesi için uygun eğitim ortamı sağlamalıdır (28).

Çocuğun gelişiminden sorumlu olanlar Sözleşme'de belirtilmiştir. Madde 5'te, *“Devlet ana babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile ve topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.”* ifadesi yer almaktadır. Bu nedenle çocuğun bakımından sorumlu kimseler çocuğu ihmal ve istismar etmiyor, çocuğun gelişim düzeyine, yeteneklerine örf ve adete göre bakıp gözetiyor ve haklarını ihlal etmiyorlarsa artık devletin müdahalesi kabul edilemez.

Erdoğan'a (2011) göre, çocuğun gelişim hakkı; eğitim, bilgilenme, oyun ve boş zaman değerlendirme, kültürel etkinliklere katılma gibi haklarla da yakından ilgilidir.

Sözleşme; eğitimde fırsat eşitliğini, eğitimin zorunlu ve parasız olmasını, mesleki eğitime teşvik edilmesini, yüksek öğrenimin herkese açık olmasını, okula devamı (m28/1); disiplin pratiğinde çocuğun onurunun rencide edilmemesini (m.

28/2); eğitimde bilimsel tekniklerin kullanılmasını ve uluslararası işbirliğini (m. 28/3) öngörür (20).

Eğitimden yararlanmada fırsat eşitliği, çocuğun sosyal statüsü ve bireysel özelliklerine göre ayrımcılığa tabi tutulmasını öngörür. Ancak UNICEF'in raporlarına göre cinsiyet faktörü çocuğun gelişim hakkını etkilemektedir. 2007 yılında büyük çoğunluğu kız çocuklarında oluşan 101 milyon çocuk uygun yaşta olmalarına rağmen ilköğretime başlayamamıştır. Aynı şekilde ailenin gelir düzeyi ve annenin eğitim durumu da okullaşma oranını etkilemektedir (29).

Çocuğun eğitime yönlendirilmesi için, ailenin bilinçlendirilmesi, ekonomik durumun yükseltilmesi, yardıma muhtaç olduğunda gerekli yardımın yapılması, çocuk işçiliğinin azaltılması ve iyileştirilmesi gibi önlemler alınabilir (20).

Sözleşmede "dinlenme", "oyun", "boş zaman" ve "eğlence etkinlikleri" sözcükleri, aynı düzeyde ve eş anlamlı gibi görünmektedir. Ancak, çalışma dışı olması bu sözcükler için birleştirici bir etki olsa bile, bu sözcüklerin her birinin ayrı bir anlamı vardır. "Dinlenme", zihinsel ve bedensel gevşeme ve uyku anlamında temel gereksinimleri ifade eder. "Boş zaman" ise daha geniş bir anlama sahiptir ve burada insanın istediği şeyi yapma zamanı ve özgürlüğü vardır. "Eğlence Etkinlikleri" ise yine geniş bir anlama sahip olup, insanların eğlenme amacıyla ve kendi tercihleri ile giriştikleri etkinlikleri anlatır. Bunların arasında spor, yaratıcı ve performansa dayalı sanatlar el sanatları, bilimsel araştırmalar, tarımsal ve teknik çalışmalar da yer alır. "Oyun" ise yetişkinlerin denetimi dışında gerçekleşen, belirli kurallara bağlı olmayan etkinlikleri içerir.

Çocukların oyun haklarına unutulmuş hak olarak atıfta bulunulur. Bunun nedeni yetişkinlerin oyuna gerekli bir şey gibi bakmamaları ve çocukların da en olumsuz koşullarda bile oyun oynamanın bir yolunu bulabilmeleridir. Aslında oyun gelişimin vazgeçilmez bir parçasıdır. Oyun oynama imkanı bulamayan çocukların sosyal ve kişisel becerilerden yoksun kalmları da mümkündür (24).

Korunma Hakkı

Çocuk Hakları Sözleşmesi çocukları şiddet, istismar, sömürü ve ayrımcılıktan korumak için evlenme yaşına bir standart getirmek gibi sorun odaklı çözümleri temel

almıştır. 20. yy'da UNICEF tarafından evsiz, yetim, sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar, engelliler, ihmal ve istismara maruz kalan çocuklara dikkat çekmiştir.

Sözleşme bütüncül bir yaklaşımla çocukları korumayı hedeflemiştir. Çocuklara yönelik her türlü şiddet, ayrımcılık, sömürü için koruyucu bir çevre sunmaktadır. Çünkü gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerdeki, zengin ya da fakir topluluklardaki, barış ve güvenlik durumunda ya da çatışma ve tehlike durumundaki bütün çocuklar ihmal ve istismara karşı korunma ihtiyacındalar (29).

2000 yılında sözleşmeye iki opsiyonel protokol eklenerek çocukların korunma hakkı daha da geliştirilmiştir. Bu protokoller çocukların satılması, çocuk fuhuşu ve pornografisi, çocukların silahlı çatışmalara katılımını içermektedir.

Çocuğun koruma ihlalleri genellikle ayrımcılık, yoksulluk, çocuk haklarının inkar edilmesi, yaşam standartları, aile çevresi, toplumsal, sosyal ve ekonomik özgürlüklerle ilişkilidir.

Birçok ülkede yoksulluk çocuk ihmal ve istismarı için büyük bir risktir. Amerika'da yıllık geliri 15 000 doların altında olan ailelerin çocuklarının, yıllık geliri 30 000 dolardan daha çok olan ailelerin çocuklarına göre ihmal ve istismar açısından 22 kat daha fazla risk altında oldukları belirtilmiştir (30).

Güncel hukukta, çocuğun korunmasının ölçülü ve oranlı olması kabul edilir. Koruma, çocuğun yaşına ve gelişmişlik düzeyine uygun olmalı, yeteneklerinin gelişimi ve hakları bastırılmamalıdır.

Çocuklar için koruyucu bir çevrenin oluşturulmasında izlenecek birbiriyle bağlantılı sekiz anahtar eylem kapsamlı bir çocuk koruma sistemi uygulanmasını kolaylaştıracaktır. Bu anahtar eylemler aşağıdaki gibidir.

Devlet çocuklar için bütüncül koruma sağlamayı taahhüt edecek: Koruyucu bir çevre çocuk hakları için yeterli bütçeyi, kapsamlı sosyal yardım politikalarını, yargıya yeterli başvuruyu, duyarlı sosyal servis ve yetenekli personeli gerektirir.

Çocuk koruma ile ilgili kapsamlı yasaların uygulanması: Uluslararası çocuk hakları standartlarının uygulanması ve ulusal çocuk koruma yasalarının düzenlenmesini kapsamaktadır.

Çocuk haklarını ihlal eden tutum, davranış ve uygulamalara karşı güvenilir kaynaklardan bilgi toplanması: Toplumsal farkındalık projeleri ile çocukların haklarını

destekleyen uygulama ve geleneklerin arttırılması ve çocuk haklarına karşı uygulamaların azaltılması hedeflenmektedir.

Çocuk koruma ile ilgili konuların gündeme alınması: Bireylerin bu konuda deneyim ve fikirlerini rahatça paylaşabilmesi amacıyla özellikle medyanın harcadığı çabalar engellenmemelidir.

Çocukların katılımının desteklenmesi: Çocuklar kendi haklarına dair konularda katılım göstermelidir.

Ailenin ve toplumun koruyucu görevini güçlendirmek: Devletler, sosyal hizmetleri ulaşılabilir hale getirerek ailelerin ve toplumun çocuk haklarını korumadaki bilinçlerini ve katılımlarını arttırmalıdır.

Gözlem yapma ve veri toplama sisteminin geliştirilmesi: Çocuk işçiler, çocuk gelinler gibi konularda devletin daha sistemli bir şekilde veri toplayıp, gözlem yapabilmesini içermektedir.

Acil durumlardaki çocuklar için daha koruyucu çevre sağlanması: Çocuğun haklarının ihlal edildiği acil durumlarda ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelere uyulması konusunda önlemler alınmalıdır (29).

Katılım Hakkı

Çocuk Hakları Sözleşmesinin 12. maddesi, başka insan hakları antlaşmalarında yer almayan benzersiz bir hükümdür; bir yandan yetişkinlerin sahip olduğu tam özerkliğe sahip olmayan, öte yandan da hakların özneleri olan çocukların yasal ve sosyal statülerini ele alır. 1. Paragraf, kendi görüşlerini oluşturma kabiliyetine sahip her çocuğa bu görüşleri çocuğu etkileyen her türlü meselede özgürce ifade etme hakkını ve çocuğun görüşlerine onun yaşı ve olgunluğuna uygun olarak gerekli ağırlığın verilmesini öngörür. 2. Paragraf, çocuğa özellikle kendisini etkileyen her türlü adli veya idari işlemlerde kendilerini ifade etme hakkının olduğunu belirtir. Tüm çocukların kendini ifade etme ve düşüncelerinin dikkate alınma hakkı, Sözleşme'nin temel değerlerinden birini teşkil eder.

Çocuk Hakları Komitesi, ayırım görmeme, yaşam ve gelişim ile çocuğun yüksek yararının öncelikli düşünülmesi hakları ile birlikte 12. maddeyi Sözleşme'nin dört genel ilkesinden biri olarak belirlemiş olup, bu maddenin yalnızca bir hak tesis

etmediğini, aynı zamanda diğer tüm hakların yorumlanması ve uygulanmasında da dikkate alınması gerekliliğini vurgular (31).

Erdoğan (2009) çocuk haklarına dair çalışmaların edilgen durumda olduklarını ifade etmektedir. Çocukların görüşlerini dikkate almadan onların sorunlarına çözüm aranmasının doğru bir yöntem olmadığını ifade etmektedir. Her çocuk kendisini ilgilendiren her konuda görüşünü serbestçe ifade edebilmelidir. Çocuk hakları, çocukların da fikirlerini alarak yeni politikalar üretmekle gelişebilir (20).

Serozan'a göre (2005) çocuğun katılım hakkı iki aşamada yaşama geçirilir. Çocuk ya salt görüşünü bildirme yoluyla ya da bunun bir üst aşamasında bir işe veya işleme olur verme yoluyla katılım hakkını kullanır (13).

Çocuğun varlığıyla yakından ilgili işlerde ve işlemlerde, özellikle kişilik değerleriyle ilgili tasarruflarda örneğin cerrahi müdahalelerde onun görüşünü almakla yetinmeyip, doğrudan doğruya olurlarını da sağlamak yerinde olur.

Öte yandan, nişanlanma, evlenme ve evlatlık olma gibi kişiye sıkı biçimde bağlı hakların kullanılması da çocuğun oluru alınmadan düşünülemez.

Çocuğun kendisini ilgilendiren konularda görüşünü bildirme hakkını gereği gibi kullanabilmesi için, her şeyden önce sağlıklı bir görüş oluşturabilmesi gerekir. Bunun için de kendisinin konu hakkında bilgilendirilmesi ve aydınlatılması şarttır (13).

Çocukların katılımını arttırmak ve özendirmek için bazı yöntemler kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi çocuk kulüpleridir. Bu kulüpler aracılığıyla çocuklar katılım, karar alma, planlama, eylem ve liderlik konularında cesaretlendirilmektedir. İkincisi çocuklardan oluşan ağlardır. Bu ağlar vasıtasıyla çocuk kulüpleri ya da diğer örgütlü kuruluşlar vasıtasıyla çocukların yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde bir araya gelmeleri sağlanmaktadır. Genellikle bu ağlar sayesinde bir araya gelirken bir ana gündem maddesi bulunmaktadır ve o konu etrafında yapılabilecekler ve işbirliği imkânları araştırılmaktadır. Üçüncüsü çocuk konseyleridir. Çocuk konseyleri yerel düzeyde karar alma açısından önemli bir fırsattır. Yerel düzeyde bu konseylerle yapılacak katılım, katılım kültürünün gelişmesi açısından önemli bir fırsattır. Konseyler yerel düzeyde okulları da içinde alan geniş

grup ve kurumlardan gelen farklı çocuk gruplarının ilgilerini aktarabilmeleri için önemli mekanizmalardan biridir. Dördüncüsü çocuk meclisleridir. Çocuk meclisleri ulusal düzeyde faaliyet gösterirler. Çocukların ulusal düzeydeki siyasette kendilerini ilgilendiren konularda tartışma ve görüşlerini sunma olanağı sağlamaktadır (32).

Uçuş (2009) yaptığı araştırmasında öğrencilerin katılım haklarına yönelik, tüm okullarda uygulanması zorunlu olan okul meclislerinin amacına hizmet etmediği, öğretmenlerin sınıf ve okul ortamında doğrudan uygulamalara yer verilmediğini ifade etmiştir (33).

Çocukların görüşlerini ifade edebilme hakkını kullanabilmeleri için ailelerin ve genel olarak kamuoyunun bilinç ve duyarlılık düzeyini geliştirmek, çocuklarla ilgili kurumlarda çalışanların çocukları bu yönde teşvik edecek ve çocukların görüşlerine yeterli ağırlığı tanıyacak biçimde eğitilmeleri önemlidir (24).

Fazlıoğlu (2007) yaptığı araştırmasında, çocuk haklarının evde ve okulda varlık düzeyini incelemiştir. Çocuk haklarının okulda varlık düzeyinin evde varlık düzeyinden genel olarak daha düşük bulmuştur (34).

2.5. Sözleşmenin Kitle İletişim Araçlarına Yüklelediği Sorumluluklar

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi kitle iletişim araçlarının önemini ortaya koyarak bilgi edinme ve zararlı bilgilerden korunmayı çocukların bir özgürlük alanı olarak düzenlemiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17. maddesi kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar (22).

Madde 17'ye göre, medya tarafından yayılan bilgilerin ve belgelerin içeriğinin, aşağıdaki hedeflere yönelen bu amaçlarla uyumlu olması gerekmektedir:

“ a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere..., saygısının geliştirilmesi;

c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşee ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;

d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;

e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi gerekmektedir.”(24).

Çocuk Hakları Komitesi, medyanın sözleşmede yer alan ilkelerin ve hükümlerin çocuklar ve yetişkinlere geniş ölçekte tanıtılmasında da önemli bir rol oynayacağını belirtmiştir (24).

2.6. Televizyon ve Çocuk

Timisi'ye (2003) göre kitle iletişimi, demokratik toplumun ve bu toplumu oluşturan bireylerin gelişmesinin vazgeçilmez bir parçasıdır (35). Levent'in aktarımına göre Singer ve Singer (1998) kitle iletişim araçlarının; bireylerin düşüncelerini etkiledikleri, duygularını yönlendirdikleri ve davranışlarında değişikliğe neden olduklarını belirtmiştir (Akt. 36).

Kitle iletişim araçlarının sınıflandırılmasıyla ilgili farklılıklar görülmektedir. Duyu organlarının işlevine göre yapılan sınıflandırmalarda “görsel – işitsel araçlar ” olarak ele alınırken, mesaj veri biçimlerine göre “yazılı – sözlü araçlar” olarak ele alınmıştır (36). Comstock ve Scharrer (2007) ise kitle iletişim araçlarını basılı, görsel, işitsel ve interaktif olarak dört gruba ayırmaktadır (37).

İletişim araçlarının temel işlevi toplumun bilmediği şeyler, görmediği yerler ve nesnelere hakkında haber ve bilgi vermektir. Bu araçlar, ülke ve dünyada meydana gelen olaylar, gelişmeler ve değişen şartlarla ilgili bilgi vermek suretiyle ülke ve dünyadaki sorunların toplum ve bireyler tarafından öğrenilmesini sağlar. Bu işlev; kitle iletişim araçlarının habere esas olacak olay, fikir ve gelişmeye ulaşmalarını, bunları üretmelerini ve yaymalarını içermektedir. Demokratik bir düzende kitle iletişim araçlarının bir başka işlevi kamuoyu oluşturmak ve onu yönlendirmektir. Bunun yanında bu araçların toplumdaki mevcut görüş ve fikirleri herhangi bir ayırım yapmaksızın duyurma ve inceleme sorumluluğu vardır. Bu anlamda kitle iletişim araçları, çeşitli görüşlerin aktarıcısı ve tercümanı rolündedir (36).

Kuntsche (2004) 1980'lerin ortalarında Amerika'da yapılan araştırmalarda katılımcıların katılımcılarının % 65'inin dünya görüşlerinin temel olarak medya aracılığıyla Őekillendięini belirtmiştir (38).

Kitle iletişim araçlarının arasında televizyon hareket, renk ve sesi birleştirerek birden fazla duyuya hitap etmesi nedeniyle ön plana çıkmakta ve her geçen gün teknolojik gelişmelere paralel olarak kendini yenileyip, birçok gereksinimi karşıladığı görölmektedir (39).

Yapılan araştırmalarda ortalama 70 yaşında olan bir insanın ömrünün 7 -10 yılını televizyon izleyerek geçirdiği belirtilmiştir (40).

Televizyon, çocukların dünyasında da çok önemli bir yere sahiptir. Çocuklar eğlenerek izledikleri televizyon aracılığıyla dünyayı tanır ve anırlar (41). Erken ocukluk dönemi (0-8 yaş), gelişimin en hızlı olduğu dönemdir. Televizyon çocukların bu dönemde ilgilerini çeken ve özellikle görselliğe hitap eden ilgi çekici bir uyarıcı olma niteliğindedir (42).

Avustralya'da yapılan bir çalışma; araştırmaya katılan çocukların %56'sının günde 3 saatten fazla televizyon izlediklerini göstermektedir (43). Amerika'da yapılan çalışmalar 2 – 5 yaş arası çocukların haftada 32 saatten fazla televizyon izlediklerini, 6 – 11 yaş arası çocukların ise haftada yaklaşık 28 saat televizyon izlediklerini göstermektedir (44).

Türkiye İstatistik Kurumu verileri incelendiğinde 6-15 yaş grubundaki çocukların %92,5'inin, 06-10 yaş grubundaki çocukların %94,8'inin ve 11-15 yaş grubu çocuklarda ise %90,2'sinin hemen her gün TV izlediği görölmektedir. Günde ortalama dört saatin üzerinde TV izleyen çocukların oranı 6-15 yaş grubunda %12 iken, 11-15 yaş grubu çocuklarda ise %11,6'dır (45).

Ayrıca Türkiye İstatistik Kurumu verilerine bakıldığında 6-10 yaş grubu çocukların en çok izlendiği program türünün çizgi film olduğu görölmektedir (45). Cesur ve Paker (2007)'in yaptıkları araştırmada da 10 yaşına kadar çocukların en sevdiği program türünün çizgi film olduğu görölmektedir (46).

2.7. Çizgi Film ve Çocuk

Henüz hayal ile gerçeği ayırt edemeyen okulöncesi dönem çocuklarının benlik oluşumu, kişilik gelişimi ve bireysel gelişim süreçlerinde çizgi filmler önemli bir yer teşkil etmektedir. Günde yaklaşık dört saat televizyon karşısında kalan çocuğun çizgi filmlerdeki davranış kalıplarını, düşünce tarzlarını, model alarak kahramanların genel özelliklerini benimsemesi kaçınılmazdır (47).

Aslında bir sinema türü olan çizgi filmlerin ortaya çıkışı ve geliştirilmesindeki amaç, öğreticiliktir. Başka bir deyişle, eğlendirirken eğitmek amaçlanmaktadır. Eğlendirirken eğitmek işlevi de çizgi filmlerin içeriğinden ve onu üretenin kahramanlarına verdiği kişiliklerden kaynaklanmaktadır. Güler'in (2013) aktarımına göre 1930 yıllarında Amerika' da şöyle bir kampanya başlatılmıştı: *“Miki Fare sigara içmez, içki kullanmaz, sahtekarlık yapmaz ve yalan söylemez...”* . Çizgi filmlerde sonuçta bir ders vermek amacıyla kullanılan kavramlar, bilgilendirici niteliktedir. Soyut kavramların (birliktelik, adalet, yardımlaşma, hoşgörü vb.) bir anlamda somut olarak kişiliklerin eyleminde gösterilmesi bilgilendirici işlevini göstermektedir (48).

Okul öncesi çocuklar çizgi filmlerden dolayı ya da dolaysız olarak fazlasıyla etkilenmektedirler. Bu onların arkadaşlarıyla olan ilişkilerinden, çizdikleri resimlere kadar yansımaktadır. Çizgi filmlerdeki olumlu olumsuz sözcükleri, cümle dağarcığına katmaktadırlar. Kahramanları kendilerine örnek seçmekte, onları oynadıkları oyunlara katmaktadırlar. İzledikleri çizgi filmlerden sonra, oynadıkları oyun çeşitlerinin de değiştiği görülmektedir (49).

Bjorkqvist ve Lagerspetz (1985) 5-6 ve 9 yaş grubu çocuklarla yaptıkları çalışmada, küçük çocukların çizgi filmleri devam eden bir hikaye olarak algılamadıklarını, ahlaki yargılarını özdeşim kurdukları karaktere göre oluşturduklarını ve 6 ay sonra hatırladıkları sahnelerin en çok korktukları sahneler olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca çocukların çizgi filmlerdeki şiddeti tanımlamalarının çizgi filmdeki şiddetin niceliğine değil niteliğine bağlı olduğunu ifade etmiştir (50).

Hassan ve Daniyal (2013) yaptıkları araştırmada çizgi filmlerdeki şiddet öğelerinin çocuklardaki sınıf içi davranışları etkilediği sonucuna ulaşmışlardır (51).

Iamurai (2009) yaptığı deneysel araştırmada çocuklardaki sosyal hayatta pozitif düşünme alışkanlığını çizgi film aracılığıyla kazandırmayı hedeflemiştir. Kısa dönemde çizgi film ile yapılan müdahalenin agresif düşünceleri azalttığı uzun dönemde de olumlu davranış değişikliğine yol açabilecek potansiyele sahip olduğu görülmüştür (52).

2.8. Kamu Hizmeti Yayıncılığı ve TRT

Ersin (2007) kamu hizmeti yayıncılığını, *“Toplumun her kesimine erişebilen ve her kesimin erişim olanağı bulduğu, nitelikli, özgün ve yaratıcı programlar üretme 12 konusunda yayıncılık sektörüne öncülük eden, siyasal iktidarın ve sermayenin baskısından uzak, bağımsız, sadece kendini finanse eden kamuya hesap veren, bilgi, eğitim ve eğlenceyi, dengeli ve çeşitli bir programcılık anlayışıyla izleyicisine aktaran, ulusal ve yerel kültürlerin yaşatılması ve yansıtılmasına aracılık eden, katılımcı bir yayıncılık anlayışıdır”* olarak tanımlamaktadır (53).

İngiltere’de BBC, İtalya’da RAI ve Almanya’da Lander yayıncılıklarını kamu hizmeti yayıncılığının örnekleri olarak gören Keane’e göre saygınlığı, büyüklüğü, çeşitliliği ve ayrıcalıklı konumları kamu yayınlarının en iyi elemanları seçmelerini mümkün kılmaktadır. Keane, kamu hizmeti yayıncılığı kavramının içine “karışık ve birbirlerini tamamlayan programlar sunmayı, bunu sürdürmek için çaba göstermeyi ve belirli türden azınlık programları yapmak ve elden geldiğince farklı türden programlara yer vermeyi dahil etmiştir (54).

1961 Anayasası kitle iletişim araçları açısından ülkemize önemli yenilikler getirmiştir. Türkiye’deki radyo ve televizyon yayınlarının bir kamu kuruluşu çatısı altında düzenlenmesi yönünde anayasal düzenlemeler yapılmıştır. Böylece 1 Mayıs 1964’te Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu kurulmuştur. TRT’nin kuruluşunda “kamu hizmeti yayıncılığı” anlayışı benimsenmiştir (55).

Türkiye’de ilk televizyon yayını 9 Temmuz 1952’de İstanbul Teknik Üniversitesi stüdyolarında yapılmıştır (56, 57). Başlangıçta eğitim amaçlı bir okul televizyonu niteliğinde, haftanın belirli günlerinde yalnızca İstanbul’a yapılan İTÜ TV

yayınları, 1965 yılında çıkarılan bir yasayla kurulmuş olan TRT (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu) tarafından devralındı (58). TRT’de ilk televizyon yayını siyah - beyaz (mono) olarak 30 Ocak 1968 tarihinde saat 19.0’da başlamıştır. TRT’nin ilk yayınları oldukça ciddi, hatta eğitim yanı ağırlıklı bir yayın görünümündedir. Genelde yetişkinlere seslenen bu program prototipinde, 10 dakika gibi kısa bir süre de olsa, çocuklara yönelik çizgi film de gösterilmiştir (59).

TRT’deki televizyon yayınlarda amaç, eskiden gelen radyoculuk deneyimlerinin de etkisi ile radyo ve televizyon yayınlarının görev ve işlevlerinde de yer alan eğitime, haber verme, bilgilendirme esaslarına göre şekillendirilmiş ve bu amaçlar Anayasa, yasa ve yönetmeliklerde yer almıştır. Radyo ve televizyon yayınlarda benimsenen bu ilkeler ışığında, eğlencenin bir amaç olarak değil, ancak diğer program türlerinin izlenmesi için bir araç olarak görüldüğü 1970’li yıllarda izlenen yayın politikasına da yansımıştır (54).

2.9. TRT’de Çocuk Yayınları

Yayınlara tamamlanması çocuklara yönelik programlardan oluşturan TRT Çocuk, 1 Kasım 2008 yılında yayın hayatına başlamıştır. 3–14 yaş grubu çocuklara yönelik çağdaş normlarda çocuk yayıncılığı amaçlayan TRT Çocuk yüzde 70’lik yerli yapım hedefiyle kurulmuştur.

TRT Çocuk kanalının amacı, çocuklarımızın millî ve manevi değerlerimize bağlı bilgi ve teknolojiyle donatılmış, evrensel değerleri bilen vatanına, milletine ve insanlık âlemine faydalı bireyler olarak yetişmelerinin sağlanmasına yardımcı olmaktır. TRT Çocuk yayınları; haber, eğitim, kültür, müzik, eğlence, yarışma, drama ve belgesel programlardan oluşur (çocuk dizileri, çizgi filmler, yerli ve yabancı çeşitli yapımlar). Okul öncesi ve okul dönemi çocuklarını kapsar. Gerekğinde reklamlara da yer verilebilir.

TRT’nin 2010 genel yayın planında radyo ve televizyon yayınlarda program türlerine göre çocuklara yönelik programlarda öncelikle işlenecek konular şunlardır:

“1. Çocuğun kişilik ve ahlakî gelişimine yardımcı olucu konular (kendine güven, cesaret, sorumluluk, iyilik, doğruluk, güzellik, sevgi, saygı, görgü kuralları, paylaşma, yardımlaşma ve işbirliği vb.)

2. Çocukların kendilerine yönelik ihmâl, istismar ve şiddetten kendilerini nasıl koruyacaklarının öğretilmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi ve bu sözleşme gereği her yıl düzenlenen — Çocuk Forumunda belirlenen temel meseleler ve çözüm yolları,

3. Çocuğa yeterli ve dengeli beslenme ile hayat boyu sağlıklı beslenme alışkanlığının öğretilmesi,

4. Çocuğun zihin gelişimine yardımcı olacak konular (Türkçeyi doğru ve güzel kullanma, okuma, öğrenme, araştırma merakı, bilgi edinme kaynakları ve yolları, bilgi yarışmaları, bilim ve teknik, yöntemler, olaylar, çevreden ve dünyadan haberler),çocuk oyunları,

5. Evlerini terk eden çocukları bekleyen tehlikeler (tiner, uçucu maddeler, uyuşturucular vb.) hırsızlık, gasp, kapkaç vb. olaylara karışan çocuklar, örnek olaylar,

6. Tabii, tarihî ve kültürel çevre, çevre sevgisi ve koruma (ağaç, orman, akarsular, göl, deniz), çevre temizliği,

7. Yurt dışından kesin dönüş yapan işçi çocuklarının ve Türkiye'de yaşayan soydaş çocuklarının ülkemiz şartlarına uyumlarının kolaylaştırılmasına yönelik konular,

8. Okuma alışkanlığı ve kitap sevgisi, kütüphanelerden faydalanma yolları, önemli çocuk edebiyatı kitapları ve yazarları, 65

9. Medya, iletişim araçları ve çocuk, bilgisayar ve okur-yazarlığı" (49).

3. YÖNTEM

TRT Çocuk kanalında yayınlanan okulöncesi yaş grubu çocuklarına yönelik çizgi dizilerin çocuk hakları kapsamında incelenmesi amacıyla yapılan araştırmanın bu bölümünde araştırmanın desenine, evrenine, veri kaynağına, veri toplama işlemine ve verilerin analizine değinilmiştir.

Araştırma “Nitel Araştırma” deseniyle yürütülmüştür. Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel sürecin izlendiği araştırmadır (60).

Araştırma kapsamında, veriler “İçerik Analizi” yöntemiyle incelenmiştir. İçerik analizi, metin içeriği toplama ve analiz etme tekniğidir. İçerik iletilebilen sözcükler, anlamlar, resimler, semboller, düşünceler, temalar veya herhangi bir iletiye gönderme yapar. Metin, bir iletişim ortamı görevi gören her türden yazılı, görsel ya da sözlü öğedir. Kitapları, gazete veya dergi makalelerini, reklamları, söylevleri, resmi belgeleri, filmleri veya video kayıtlarını, şarkı sözlerini, fotoğrafları, giyim eşyasını veya sanat eserlerini kapsar (60).

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, TRT televizyonunda yayınlanan çizgi dizilerin çocuk hakları açısından durumunu saptamak, yorumlamak ve gerekli durumlarda önerilerde bulunmaktır.

Alt amaçlar;

TRT Çocuk Kanalında Yayınlanan Çizgi Dizilerde

- Çocuk hakları kavramına yer verilmekte midir?
- Çocuk hakları kavramına hangi görsel ve sözel içeriklerle yer verilmektedir?
- Çocukların 4 temel haklarından (yaşama, gelişme, korunma, katılım) en çok hangisine yer verilmektedir?

3.2. Araştırmanın Evreni ve Veri Kaynağı:

Araştırmanın evrenini TRT Çocuk kanalının yayın akışında yer alan okulöncesi yaş grubu çocuklarına yönelik çizgi diziler oluşturmaktadır.

Araştırmanın veri kaynağı oluşturulurken 2012 yılı Aralık ayı içerisindeki yayın akışında TRT Çocuk kanalı tarafından okulöncesi yaş grubuna yönelik olduğu belirtilen tüm çizgi dizi sayısı sekizdir. Sözel ve görsel içerikleri bulunan sekiz çizgi diziden yedi çizgi dizinin ortalama 45 dakikalık yayınları oluşturmaktadır. Kuzucuk adlı çizgi dizi sözel içerikleri bulunmadığından araştırmaya dahil edilmemiştir. Yedi çizgi dizinin ortalama olarak 45 dakikalık yayınları olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden amaca yönelik örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. İncelenen çizgi diziler ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

Biz İkimiz: Biz İkimiz adlı çizgi dizi Türk yapımı bir çizgi dizidir. Çizgi dizide ilköğretim çağındaki Arda ve Ceren isimli ikiz kardeşlerin her ailede görülebilecek günlük yaşantıları anlatılmaktadır (61). Bir bölümün ortalama olarak 10 dakika sürdüğü çizgi diziden dört bölüm incelenmiştir.

Canım Kardeşim: Canım Kardeşim Türk yapımı bir çizgi dizidir. İki kız kardeş olan Mine ve Müge, kedileri Mıncır, anne ve babadan oluşan ailenin yaşamı anlatılmaktadır. Mine'nin okul öncesi yaşta, ablası Müge'nin ise ilköğretim döneminde olduğu görülmektedir. Her evin içinde yaşanabilecek olayların kurgulandığı çizgi dizide abla kardeş ilişkisi, evin bir parçası olan kedileri ile yaşamları anlatılmaktadır (62, 63). Bir bölümün ortalama 10 dakika sürdüğü çizgi diziden dört bölüm incelenmiştir.

Jibber ve Jabber: Jibber ve Jabber Kanada yapımı bir çizgi dizidir. Çizgi dizide yedi yaşında ikiz kardeş olan Jibber ve Jabber, ablaları Jessica ve köpekleri Jölebaz'ın (orjinal adı Jell Roll) yer almaktadır. Çizgi dizide anne ve baba görsel olarak bulunmamakta ancak varlıkları hissettirilmektedir. Çizgi dizi Jibber ve Jabber'ın hayal güçlerini kullanarak yaşadıkları maceraları anlatılmaktadır. Bir bölümünün yaklaşık olarak 10 dakika sürdüğü çizgi dizinin dört bölümü incelenmiştir (64).

Kahverengi Ayıcık: Kahverengi Ayıcık Fransız yapımı bir çizgi dizidir. Okulöncesi yaş döneminde olan kahverengi ayıcık, annesi ve babası ile birlikte yaşayan bir ayı ailesidir. Çizgi dizide Kahverengi Ayıcık'ın günlük yaşantısı

anlatılmaktadır. Bir bölümü ortalama olarak dört dakika süren çizgi diziden 11 bölüm incelenmiştir (65).

Laura'nın Yıldızı: Alman yapımı olan çizgi dizide Laura gökteki bir yıldızla dost olup ona bazı şeylerini anlatır. Çizgi dizi de Laura, kendisinden 1- 2 yaş küçük olan kardeşi Tommy, babası ve annesiyle birlikte yaşamaktadır. Çizgi dizide Laura'nın kardeşi Tommy ve arkadaşlarıyla birlikte günlük yaşantısı anlatılmaktadır. Ortalama olarak 10 dakika süren çizgi diziden dört bölüm incelenmiştir (66).

Pepee: Türk yapımı olan çizgi dizide Pepee, kardeşi Bebe, anne ve babasıyla birlikte yaşamaktadır. Çizgi dizide Pepee'nin kuzenleri, nenesi, dedesi ve arkadaşlarıyla günlük yaşantıları anlatılmaktadır (67). Ortalama olarak 10 dakika süren çizgi diziden dört bölüm incelenmiştir.

Trotro: Trotro Fransız yapımı bir çizgi dizidir. Trotro karakter olarak bir eşeği canlandırmaktadır. Trotro, anne eşek ve baba eşek ile birlikte yaşamaktadır. Çizgi dizide Trotro'nun günlük maceraları anlatılmaktadır. Ortalama olarak dört dakika süren çizgi diziden 11 bölüm incelenmiştir (68).

3.3. Veri Toplama İşlemi:

Çalışmada çözümlene kategorisi olarak "çocuk hakları" alınmış; bu kategori kendi içinde Çocuk Hakları Sözleşmesi ile tutarlı olarak "yaşama", "gelişme", "korunma" ve "katılma" olmak üzere dört alt kategoriye ayrılmıştır. Her alt kategori kendi içinde çocuk haklarına olumlu ve olumsuz olarak yer verme bakımından değerlendirilmiştir. Çocuk haklarına uygun olan durumlar olumlu kullanım, çocuk haklarının ihlal veya ihmal edildiği durumlar olumsuz kullanım olarak değerlendirilmiştir. Kategoriler, ilgili alanyazındaki sınıflandırmalar da dikkate alınarak bu ilkeler doğrultusunda belirlenmiştir. Bu kategoriler oluşturulurken 18 yaşına kadar her bireyin çocuk olarak kabul edildiğini belirten madde 1; Devletin sözleşme uyarınca yasal, idari ve diğer önlemleri alma yükümlülüğünü belirten madde 4; Sözleşme'nin uygulanması ile ilgili düzenlemeleri içeren 41-54. maddeler; yaşama haklarını genel olarak içeren madde 3 ve madde 6 ayrı birer kategori olarak çalışmaya dahil edilmemiştir.

Tablo 1: Çocuk Hakları Kontrol Listesi

Kategori 1: YAŞAMA HAKKI
Madde 9 Kendi yararı açısından gerekli görüldüğü durumlar dışında anababasından ayrılmama hakkı
Madde 18 Aile ve çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin sorumlulukları
Madde 24 Sağlık hizmetlerine erişim ve sağlığın korunması hakkı
Madde 26 Sosyal güvenlikten yararlanma hakkı
Madde 27 Uygun yaşam standartlarına sahip olma hakkı
Kategori 2: GELİŞME HAKKI
Madde 5 Ailenin haklarının korunması (Ana babanın yönlendiriciliği ve yeteneklerinin gelişimi)
Madde 7 Nüfusa kayıt, isim ve vatandaşlık, ana babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkının korunması
Madde 8 Kimliğinin korunması
Madde 10 Ailelerin yeniden bir araya gelmesinin kolaylaştırılması
Madde 23 Engelliler için özel bakım hakkı
Madde 28-29 Nitelikli eğitim hakkı
Madde 31 Dinlenme, eğlence ve kültürel etkinliklere katılma ve boş zamanlarını değerlendirme hakkı
Kategori 3: KORUNMA HAKKI
Madde 2/30 Ayrımcılık yasağı
Madde 11 Yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarılma ve geri döndürülmemesine karşı korunma
Madde 19 Her tür şiddete karşı korunma hakkı
Madde 20/21 Aile bakımından yoksun çocukların korunması/Evlat edinme
Madde 22 Mülteci çocukların korunması
Madde 25 Korunma ve bakım altındaki çocuğun takibi
Madde 32 Ekonomik sömürüden korunma
Madde 33 Madde bağımlılığından korunma

Madde 34 Cinsel sömürüden korunma
Madde 35 Çocuk satışı ve kaçakçılığından korunma
Madde 36 Diğer tüm sömürü biçimlerinden korunma
Madde 37 İşkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezadan korunma
Madde 38 Savaş ve silahlı çatışmadan korunma
Madde 39 Çocuk mağdurların yeniden topluma kazandırılması
Madde 40 Ceza hukukunda çocuklara yaklaşım
Kategori 4: KATILIM HAKKI
Madde 12 Kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme ve dinlenilme hakkı
Madde 13 Düşüncelerini ifade etme hakkı
Madde 14 Düşünce, din ve vicdan özgürlüğü
Madde 15 Dernek kurma ve barış içinde toplanma hakkı
Madde 16 Özel yaşamına saygı hakkı
Madde 17 Kitle iletişim araçlarına ve diğer bilgi kaynaklarına erişim

Çizgi Dizilerin çocuk hakları bakımından incelendiği bu araştırmada örneklem kapsamına giren TRT Çocuk'un yayın akışı içerisinde yer alan okulöncesi yaş grubuna yönelik yedi çizgi dizinin ortalama 45 dakikalık yayınları içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Araştırmanın veri kaynağını oluşturan söz konusu çizgi dizilerin yayınları kaydedilerek kaydedilen yayınların transkripsiyonu yapılmıştır. Transkripsiyonda sözel içeriklerle birlikte görsel içerikler için de hatırlatıcı notlara yer verilmiştir.

Verilerin Analizi:

Araştırma kapsamında, veriler "İçerik Analizi" yöntemiyle incelenmiştir. İçerik analizi, metin içeriği toplama ve analiz etme tekniğidir. İçerik iletilen sözcükler, anlamlar, resimler, semboller, düşünceler, temalar veya herhangi bir iletiye gönderme yapar. Metin, bir iletişim ortamı görevi gören her türden yazılı, görsel ya da sözlü öğedir. Kitapları, gazete veya dergi makalelerini, reklamları,

söylevleri, resmi belgeleri, filmleri veya video kayıtlarını, şarkı sözlerini fotoğrafları giyim eşyasını veya sanat eserlerini kapsar (60).

Araştırmanın güvenilirliğini sınamada araştırmacılar (kodlayıcılar) arasındaki korelasyon tekniği uygulanmıştır. Çözümleme işlemine başlamadan önce rastgele seçilen iki çizgi dizinin 10'ar dakikalık bölümleri sözel ve görsel içerikleri bu konuda çalışan bir başka araştırmacı ile birlikte çözümlenmiş, alt kategorilere giren cümle örnekleri incelenerek cümlelerin hangi alt kategoriye girdiği birlikte kararlaştırılmıştır. Daha sonra farklı iki çizgi dizinin 10'ar dakikalık bölümleri iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı çözümlenmiştir. Aşağıdaki formül sonucunda güvenilirlik %82 bulunmuştur. Güvenilirliğin %70 ya da daha fazla çıkması ile verilerin güvenilir bir biçimde ölçüldüğü sonucuna varılmıştır.

$$\text{Güvenilirlik} = (\text{Uzlaşma Sayısı}) / (\text{Uzlaşma} + \text{Uzlaşmama Sayısı}) \times 100$$

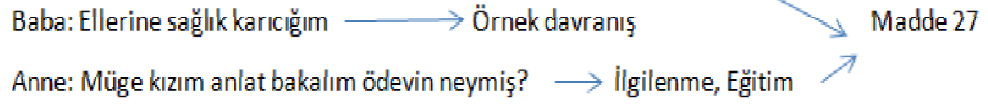
Güvenilirlik sağlandıktan sonra kodlama işlemi üç aşamada yapılmıştır. Açık kodlama, eksenli kodlama ve seçici kodlama basamaklarıyla yapılmıştır.

Açık kodlama nitel verileri ilk kodlamadır. Açık kodlamada amaç temaları verilerin derinliklerinden yüzeye çıkarmaktır. Araştırmacı, verileri inceleyerek hazırlık niteliğindeki analitik kategoriler ya da kodlar halinde özetler (60). Bu bilgiler doğrultusunda araştırmanın açık kodlama aşamasında transkripsiyonlar okunarak çocuk hakları kapsamına girebileceği düşünülen bütün ifadeler işaretlenmiş ve yanına hatırlatıcı bir başlangıç kavramı yazılmıştır. Açık kodlama örneği Şekil 1'de gösterilmektedir. Açık kodlama işlemi sırasında hem sözel hem görsel öğeler dikkate alınmıştır. Böylelikle genel kodlar oluşturulmuştur. Açık kodlama yapıldıktan sonra eksenli kodlamaya geçilmiştir.

Baba: Ellerine sağlık karıcığım	→	Örnek davranış
Mine: Ablacığım hadi oyun oynayalım	→	Oyun oynama
Müge: Olmaz Mine ödevim var, çalışmam gerekiyor	→	Eğitim
Mine: Yaşasın ben de seninle ödev yaparım	→	Mutlu olma, eylem belirtme
Müge: Senin yapabileceğin bir şey değil ki	→	Engelleme
Mine: Neden yapamıyacağım, ben de yapabilirim	→	Kendini savunma
Baba: Önce ödevinin ne olduğunu öğrenmek istemez misin Mineciğim?	→	Yönlendirme
Anne: Müge kızım anlat bakalım ödevin neymiş?	→	İlgilenme, eğitim
Müge: Meslekler hakkında bilgi toplayıp en sevdiğilerimi yazacağım.	→	Gelişim
Baba: Çok güzel bir ödevmiş	→	İlgilenme, eğitim
Mine: Yaşasın ben de düşünceğim	→	Mutlu olma, eylem belirtme
Anne: Hangi meslekleri yapmayı düşünüyorsun?	→	İlgilenme
Baba: Önce büyüünce ne olmak istediğini düşün istersen.	→	Yönlendirme

Şekil 1. Açık Kodlama Örneği

Eksenli kodlama, araştırmacının kodları düzenlediği, bağlantılandığı ve temel analitik kategorileri keşfettiği nitel verileri kodlamanın ikinci aşamasıdır. Verilerin üzerinden ikinci geçiştir. Açık kodlama sırasında transkripsiyon üzerinde işaretlenen başlangıç kavramları çocuk hakları kategorileri kapsamında değerlendirilmiş, aynı kategoriye girebileceği düşünülen veriler birleştirilmiştir. Eksenli kodlama örneği Şekil 2’de verilmiştir. Şekil 2 incelendiğinde babanın “Ellerine sağlık karıcığım” ifadesi ile çocuklara olumlu sosyal ilişkiler kurma açısından model olduğu görülmektedir. Bu nedenle Madde 27 (Her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı vardır) kapsamında değerlendirilmiştir. Aynı şekilde annenin “Müge kızım anlat bakalım ödevin neymiş?” ifadesi ile anne - çocuk arasında hem olumlu iletişimin sağlanabileceği, hem de bilişsel ve kültürel gelişimlerine katkı sağlayarak madde 27’ye yer verildiği düşünülmektedir.

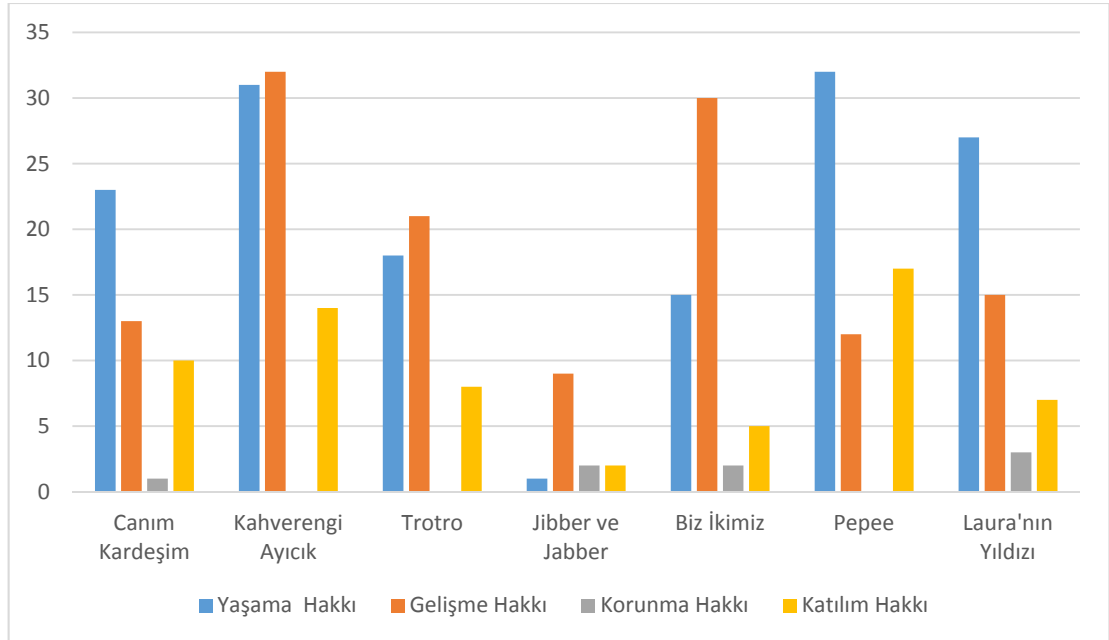
Şekil 2. Eksenli Kodlama Örneği

Seçici kodlama, nitel verilerin kodlanmasında, araştırmacının geliştirilmiş olan kavramsal kodlama kategorilerini destekleyecek olan verileri belirlemek ve seçmek için önceki kodları incelediği kodlamanın son aşamasıdır. Eksenli kodlama sırasında çocuk haklarıyla ilişkilendirilen veriler tekrar incelenmiştir. Transkripsiyona her kategori için tekrar bakılarak bu kategoriye girebilecek veriler tekrar gözden geçirilmiştir (60).

	M35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	M36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	M37	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	M38	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	M39	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	M40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Toplam	1	0	0	0	0	0	2	0	2	0	0	0	3	0	8	0
	KATILIM HAKKI	M12	4	0	5	0	1	0	0	0	0	2	0	2	0	14	0
M13		6	0	9	1	5	0	0	0	4	0	15	0	5	0	44	1
M14		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
M15		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
M16		0	0	0	0	2	0	1	2	0	0	0	0	0	0	3	2
M17		0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	2	0
Toplam		10	0	14	1	8	0	2	2	5	0	17	0	7	0	63	3
Toplam		47	0	77	2	47	0	14	7	52	0	61	0	51	0	350	9

1.1. Çocuk Haklarının Olumlu Kullanımına İlişkin Bulgular

Çizgi dizilerde çocuk haklarına ilişkin dört temel hakkın olumlu kullanımına bakılmıştır. Olumlu kullanıma ilişkin bulgular Grafik 1’de gösterilmektedir.

Grafik 1. Çocuk Haklarının Olumlu Kullanımının Çizgi Dizilere Göre Dağılımı

Grafik 1’e göre incelenen çizgi dizilerde en çok yaşama hakkına yer verildiği, en az korunma hakkına yer verildiği görülmektedir.

Yaşama hakkından en çok Pepee adlı çizgi dizide bahsedildiği, en az Jibber ve Jabber adlı çizgi dizide yer verildiği görülmektedir.

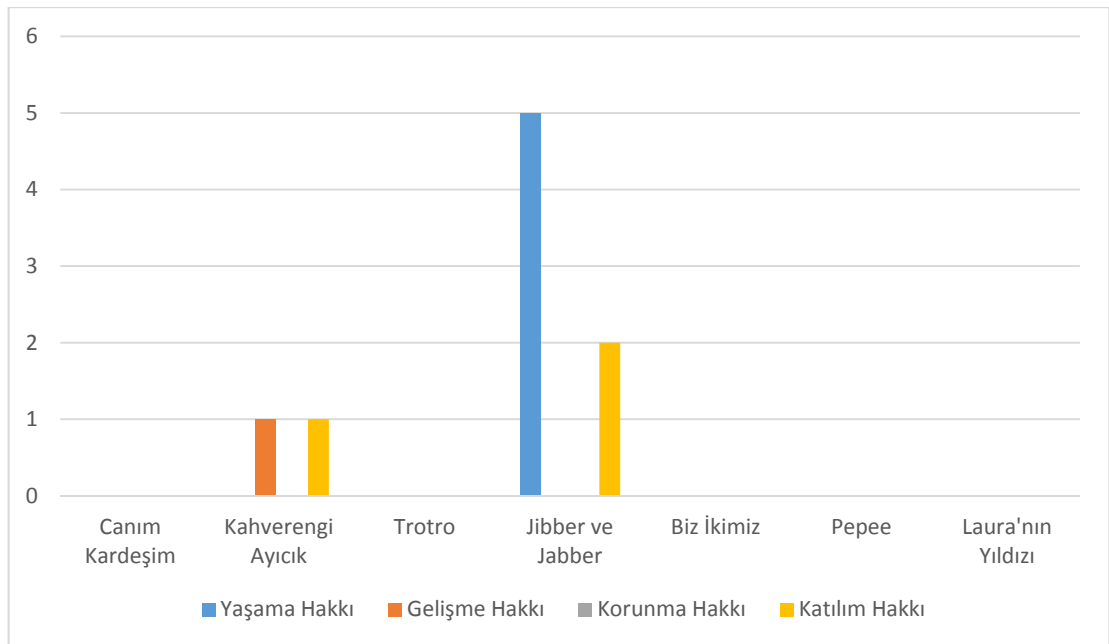
Gelişme hakkı incelendiğinde, en çok Kahverengi Ayıcık adlı çizgi dizide, en az Jibber ve Jabber adlı çizgi dizide gelişme hakkına yer verildiği görülmektedir.

Korunma hakkına incelenen yedi çizgi dizinin üçünde yer verilmediği, dört tanesinde yer verildiği görülmektedir. Canım Kardeşim adlı çizgi dizide Korunma Hakkına bir kez, Jibber ve Jabber, Biz İkimiz adlı çizgi dizilerde iki kez, Laura'nın Yıldızı adlı çizgi dizide üç kez değinildiği görülmektedir.

Katılım Hakkına bütün çizgi dizilerde yer verildiği, en çok Pepee adlı çizgi dizide, en az Jibber ve Jabber adlı çizgi dizide yer verildiği görülmektedir.

4.2. Çocuk Haklarının Olumsuz Kullanımına İlişkin Bulgular

Çizgi dizilerde çocuk haklarına ilişkin dört temel hakkın olumsuz kullanımına bakılmıştır. Olumsuz kullanıma ilişkin bulgular Grafik 2'de gösterilmektedir.

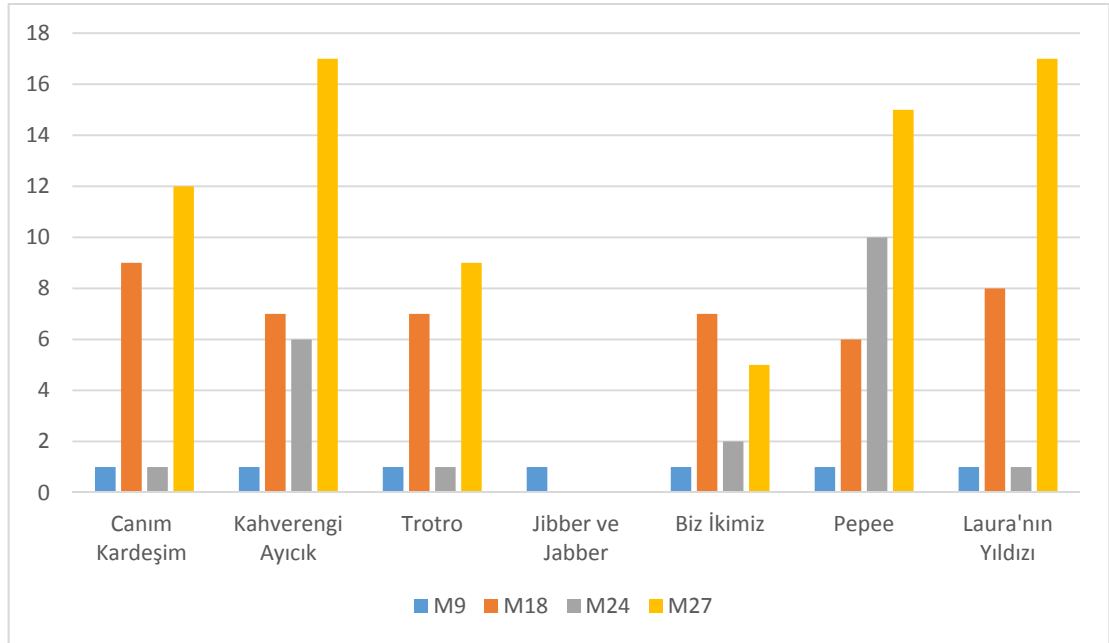
Grafik 2. Çocuk Haklarının Olumsuz Kullanımının Çizgi Dizilere Göre Dağılımı

Grafik 2 incelendiğinde Canım Kardeşim, Trotro, Biz İkimiz, Pepee ve Laura'nın Yıldızı adlı çizgi dizilerde çocuk haklarının olumsuz kullanımına yer verilmediği görülmektedir. Kahverengi Ayıcık adlı çizgi dizide gelişme ve katılım

hakkının olumsuz kullanıldığı, Jibber ve Jabber adlı çizgi dizide ise yaşama ve katılım hakkının olumsuz kullanıldığı görülmektedir.

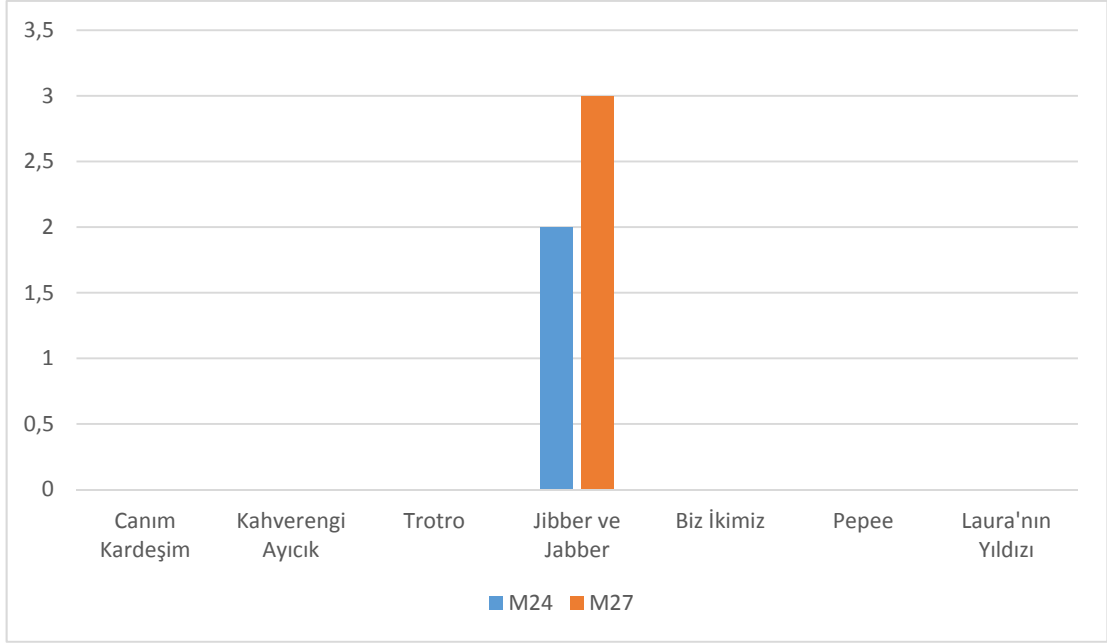
4.3. Çizgi Dizilerde Yaşama Hakkı Alt Kategorilerine İlişkin Bulgular

Yaşama Hakkı kapsamında değerlendirilen maddeler her çizgi dizide olumlu ve olumsuz kullanımlarına göre çözümlenmiştir.

Grafik 3. Yaşama Hakkının Olumlu Kullanımının Çizgi Dizilere Göre Dağılımı

Yaşama Hakkının olumlu kullanımı incelendiğinde çizgi dizilerde madde 9, 18, 24 ve 27'ye yer verildiği görülmektedir. Yalnız Jibber ve Jabber adlı çizgi dizide sadece madde 9'a yer verildiği görülmektedir.

Grafik 4. Yaşama Hakkının Olumsuz Kullanımının Çizgi Dizilere Göre Dağılımı

Grafik 4 incelendiğinde Yaşama Hakkının olumsuz kullanımına bir tek Jibber ve Jabber adlı çizgi dizide yer verildiği görülmektedir.

İncelenen Çizgi dizilerde Yaşama Hakkı kapsamına giren maddeler aşağıda açıklanmaktadır.

Madde 9: Her çocuğun ailesiyle birlikte yaşama hakkı vardır.

Canım Kardeşim adlı çizgi dizinin incelenen dört bölümünün görsel içeriklerinde Mine ve Müge'nin aileleriyle birlikte yaşadıkları görülmektedir.

Mine'nin Uçurtması Kayboldu adlı bölümde Mine ve Müge arasında geçen aşağıdaki konuşmada da aileyle birlikte yaşamaya değinilmiştir.

"Müge: Bak şu Uçuç değil mi?"

Mine: Nerede?"

Müge: Bak, anne ve babasıyla uçuyorlar.

Mine: Evet bu Uçuç, çok da mutlu ne güzel. Bak el sallayıp gitti."

Kahverengi Ayıcık adlı çizgi dizi incelendiğinde Kahverengi Ayıcığın anne ve babasıyla birlikte yaşadığı görülmektedir. Ayrıca geniş aile kavramına değinilerek bazı bölümlerinde Kahverengi Ayıcığın dedesi ve anneanesi ile de vakit geçirdiği gözlenmiştir.

Trotro adlı çizgi dizi incelendiğinde Trotro'nun anne ve babasıyla birlikte yaşadığı görülmektedir. ÇHS'de yer alan madde 9'a olumlu olarak yer verilmiştir.

Jibber ve Jabber adlı çizgi dizi incelendiğinde görsel içeriklerinde Jibber, Jabber, ablaları Jessica ve köpekleri Jölebaz (orijinal adı: Jelly Roll) görünmekte, anne ve baba görsel içeriklerde bulunmamaktadır. Sözel içerikler incelendiğinde Jabber'ın "Bak versen iyi olur yoksa anneme söylerim" dediği, Jessica'nın "Anne ben başvuru formunu yollamak için postaneye gidiyorum" dediği ve annenin de "Tamam tatlım" diyerek cevap verdiği görülmektedir. Bu şekilde sözel içeriklerden annelerinin çocuklarla birlikte yaşadığı çıkarılmaktadır. Baba kavramı hem görsel içeriklerde hem de sözel içeriklerde bulunmamaktadır. Ancak Jessica'nın "Kesinlikle gitmeliyim, annemler eve az önce döndü ve uyuz küçük kardeşlerimle uğraşmak zorunda değilim" ve "Çocuklar annemler evde ve ben Marcy ile sinemaya gidiyorum fazla zamanım yok o yüzden ikinizde yolumdan çekilerseniz çok memnun olacağım, tamam mı?" cümlelerinde kullandığı "annemler" ifadesinden babanın da aileyle birlikte yaşadığı düşünülebilir.

Biz İkimiz adlı çizgi dizi incelendiğinde Arda ve Ceren'in anne ve babalarıyla birlikte yaşadığı görülmektedir.

Pepee adlı çizgi dizi incelendiğinde Pepee'nin anne ve babasıyla birlikte yaşadığı görülmektedir. İncelenen bölümlerde geniş aile kavramına yer verildiği, nene, dede, teyze, enişte ve kuzenlerin de olduğu görülmektedir.

Laura'nın Yıldız adlı çizgi dizinin incelenen dört bölümünün üçünde anne kavramına görsel ve sözel içeriklerde yer verilmemiştir. Bu üç bölümde Laura ve kardeşi Tommy ile babalarının ilgilendiği görülmektedir. İncelenen bir bölümde anne sözel ve görsel içeriklerde yer almıştır. Bu bölümde annenin de aileyle birlikte yaşadığı görülmektedir.

Madde 18: Çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana baba birlikte sorumluluk taşır. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce anne ve babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer.

Canım Kardeşim adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki görsel ve sözel içeriklerin Madde 18 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Annenin “Müge yemekten önce ödevlerini bitir kızım”, “Hadi bakalım hava serin olmaya başladı ödevine evde devam ederiz”, “Dün seninle bir belgesel izlemiştik hatırladın mı Müge?” ifadelerinden çocukların eğitimleriyle ve kişisel gelişimleriyle ilgili gerekli sorumluluğu taşıdığı görülmektedir.

Çocukların babalarından masal anlatmasını istediklerinde babanın “Ne yapalım anlatacağım artık” ifadesinden, Mügenin gelecekte yapmak isteği meslekler hakkında konuşurken babanın “Bak bu çok güzel bir meslek, ödevine bunu mutlaka yazmalısın”, “Mesela itfaiyecilikte önemli bir meslektir” ifadelerinden, çocukların uyumak için odalarına giderken “Tabii dişlerimizi fırçaladıktan sonra” diyerek onları uyarmasından, “yatma vaktiniz gelmiş” diyerek gelişimleri için önemli bir faktör olan uyku saatine önem vermesinden, eve gelirken aldığı küre hakkında “Bu küre sayesinde dünyamızı daha yakından tanıyabilirsiniz. Derslerinize de yardımcı olacaktır” ifadesinden, babanın da çocukların yetiştirilmesi ve gelişimlerinde aktif rol oynadığı düşünülmektedir.

Kahverengi Ayıcık adlı çizgi dizinin sözel ve görsel içerikleri incelendiğinde aşağıdaki bulguların Madde 18 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Annenin “Anlat bakalım ayıcık okulu sevdin mi nasıldı?” ifadesinden Kahverengi Ayıcığın eğitimiyle ilgili sorumluluk aldığı, “Ayıcık gel hayatım banyo yapacağız” ifadesinden Kahverengi Ayıcığın özbakım becerilerini desteklediği görülmektedir.

Babanın Kahverengi Ayıcık ile birlikte kardan adam yapması, birlikte çiftliğe gitmeleri, birlikte spor yapmaları ve havuza gitmeleri ile etkili zaman geçirdikleri, Kahverengi Ayıcık’ın uyumak istemediği zaman kucağına alarak “Ve senden hızlı kimse yatağına gidemez” diyerek odasına götürmesiyle babanın da Kahverengi Ayıcık’ın yetiştirilmesi ve gelişiminde aktif rol oynadığı düşünülmektedir.

Trotro adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki görsel ve sözel içeriklerin madde 18 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Annenin, Trotro’nun dans etmeyi bilmediğini ifade etmesi üzerine “Gel bana göstereyim” diyerek dans etmeyi öğretmesi, Trotro için çorba yapması, başka bir bölümde Trotro’yu yemeğe çağırması Trotro’nun sağlığının korunması,

yeteneklerinin geliştirilmesi konularında annenin aktif rol oynadığını göstermektedir.

Trotro'nun babasından kendisine dans etmeyi öğretmesini istemesi üzerine "Tabii ki Trotro. Bak ayaklarınla benim yaptıklarımı yap" diyerek dans etmeyi öğretmesi, Trotro'ya kahvaltı hazırlaması, uykusu geldiğinde yatağına yatırması ile Trotro'nun yetiştirilmesi ve geliştirilmesinde çeşitli sorumluluklar aldığını, dışarıdaki kuşlar için Trotro'yla birlikte kuş evi yapması Trotro'nun daha duyarlı bir birey olarak yetişmesine özen gösterdiğini düşündürmektedir.

Jibber ve Jabber adlı çizgi dizinin incelenen dört bölümünün sözel ve görsel içeriklerinde anne babanın çocukların yetiştirilmesinde ve gelişmelerinin sağlanmasında herhangi bir sorumluluk taşımadıkları görülmüştür.

Biz ikimiz adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki bulguların Madde 18 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Annenin "Minnoşlarıma sütlaç yapıyorum" diyerek çocukların besleyici yiyeceklere erişimini sağladığı, çocukların Kız Kulesini merak etmeleri üzerine "Haydi hazırlanın bakalım küçük bir gezintiye çıkıyoruz" diyerek çocukları Kız Kulesine götürdüğü ve merak ettikleri konuyu araştırmalarını sağladığı, çocuklar okuldan geldikten sonra "Okul nasıl geçti" diyerek günlerini nasıl geçirdikleri hakkında sohbet ettikleri, çocukların çok zor bir ödevleri olduğunu belirtmeleri üzerine "Öyle mi neymiş ödeviniz" diyerek ödevleriyle ilgili gerekli yardımı gösterdiği, "Yemek hazır" diyerek çocukları yemeğe çağırdığı gözlenmiştir. Tüm ifadeler değerlendirildiğinde annenin çocukların yetişmesi ve gelişiminde aktif rol oynadığı düşünülmektedir.

Babanın "Çocukların uçaklarını uçurabilmek için gerekli olan güç. Şimdi kapatın gözlerinizi" diyerek onların oyunlarına ortak olduğu, görsel içeriklerde de çocukların kukla gösterisi ile ilgili ödevlerine yardım ettiği gözlenmiştir.

Pepee adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki görsel ve sözel içeriklerin madde 18 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Annenin Bebe'nin ağrıyan dişine baktıktan sonra "Dişlerinin iyileşmesi için diş doktoruna gitmemiz gerekecek Bebeciğim" diyerek Bebe'nin sağlığıyla ilgili gereken özeni gösterdiği, "Çocuklar Pepee Bebe hadi aşağıya gelin kahvaltı hazır", "Şimdi bir güzel kahvaltımızı yapıyoruz", "Evet kim süt içiyor?", "Birer dilim de ballı

ekmek, alın bakalım” diyerek çocukların sağlıklı beslenmesini sağladığı görülmektedir.

Babanın çocukların kahvaltılarına yardım ettiği “Biraz peynir, biraz da zeytin koyuyorum tabağınıza” diyerek sağlıklı yiyecekler yeme konusunda çocukları yönlendirdiği görülmektedir.

Laura’nın Yıldızı adlı çizgi dizinin sözel ve görsel içerikleri incelendiğinde aşağıdaki bulguların Madde 18 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Görsel içeriklerde annenin çocuklarla birlikte kahvaltı yaptığı görülmektedir. Bu davranışıyla sağlıklı beslenmelerini desteklediği düşünülmektedir. Sözel içeriklerde annenin Laura’ya “Laura nereye gidiyorsun çok geç oldu tatlım” diyerek olumsuz çevre koşulları hakkında farkındalık yarattığı düşünülmektedir.

Görsel içeriklerde babanın çocuklarla birlikte akşam yemeği yediği ve kahvaltı yaptığı görülmektedir. Böylece sağlıklı beslenme konusunda çocuklara örnek olduğu düşünülmektedir. Tommy’nin uyumadan önce babasından masal anlatmasını istediğinde “Elbette tabakları toplayıp geleceğim” diyerek masal okumayı kabul ettiği, “Laura gitme zamanı geldi koş bakalım” diyerek Laura’yı fiziksel gelişimini desteklemek için spora götürdüğü, “Merhaba Laura ben babanım burada tebeşir bulduk Tommy bunlardan istediğini söyledi fiyatı da çok uygun hala istiyorsan bunlardan alabilirim, ne diyorsun evet mi hayır mı?” diyerek Laura’nın ihtiyaçlarıyla ilgilendiği, “Haydi yukarı çıkın yemek zamanı geldi çocuklar” diyerek çocukların beslenmelerine önem verdiği düşünülmektedir.

Madde 24: Devlet, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanır.

Canım Kardeşim adlı çizgi dizi incelendiğinde, babanın “Neyse ki bu ilk değil, arı sokmaları için bu ilaç iyi gelir, canın daha fazla yanmasın” diyerek temel tıbbi yardım ve bakımı sağladığı görülmektedir.

Kahverengi Ayıcık adlı çizgi dizi incelendiğine aşağıdaki bulguların madde 24 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

“Dikkat et ayıcık beni çok korkuttun. Ben tutmasaydım bir yerini incitebilirdin tatlım. Hem söyler misin o taburenin üzerinde ne yapıyorsun?”, “Dur

oğlum yavaş bir adım daha atsaydın cam kırıkları ayağını kesecekti”, “Yavaş ol ayıcık yanacaksın. Yemek henüz hazır değil”, “Ama lütfen bastığın yere çok dikkat et”, “Bastığın yere dikkat et ayıcık ayağın her an kayabilir” ifadeleri ile anne, baba ve dedenin kazaların önlenmesi konusuna dikkat ettikleri görülmektedir.

“Korkma tatlım o kadar da kötü görünmüyor. Kıpırdamadan durursan baban şimdi acını dindirir” ifadesinden temel tıbbi yardım ve bakımın sağlandığı görülmektedir.

Trotro adlı çizgi dizi incelendiğinde şeker yemek isteyen Trotro’ya annesinin “Onu yemekten sonra yiyebilirsin Trotro” diyerek yetersiz beslenmeye karşı önlem aldığı düşünülmektedir.

Jibber ve Jabber adlı çizgi dizi incelendiğinde ablanın “Bakın ne diyeceğim, eğer Jölebaza bunu yedirirseniz istediğiniz abur cuburu yiyebilirsiniz” ifadesinin besleyici yiyecekler yeme ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele konularında olumsuz örnek teşkil ettiği düşünülmektedir. Ayrıca Jibber ve Jabber’ın “Peki ya biz biz de açız. Evet normal yiyeceklere açız” ifadelerinden de yetersiz beslenmeye maruz kaldıkları görülmektedir.

Biz İkimiz adlı çizgi dizi incelendiğinde annenin “Minnoşlarıma sütlaç yapıyorum” ifadesi ve Arda’nın “Ceren sütlaçları çek nefis görünüyorlar” ifadesinin besleyici yiyecekler sağlanmasına örnek teşkil ettiği düşünülmektedir.

Pepee adlı çizgi dizi incelendiğinde Bebe’nin dişi ağrırken annenin “Kahvaltıdan sonra diş doktoruna gidip hasta dişimizi gösteririz Pepe” diyerek Bebe’nin sağlık hizmetlerinden yararlanmasını sağlamıştır.

“Evet kim süt içiyor?”, “Birer dilim de ballı ekmek, alın bakalım”, “Biraz peynir, biraz da zeytin koyuyorum tabağınza”, “Ben yumurtamı da yedim”, “Size harika bir tatlı yaptım sütle çok güzel gider” ifadeleri ile besleyici yiyecekler sağlandığı görülmektedir.

“Evet oturuyoruz yerlerimize, emniyet kemerlerimizi takıyoruz”, “Emniyet kemerlerimizi de takıyoruz”, “Çocuklar ön koltuğa oturamazlar Pepe”, “Emniyet kemerini de tak Pepe” ifadelerinden kazaların önlenmesi için dikkat edildiği görülmektedir.

Laura'nın Yıldızı adlı çizgi dizi de Sofi'nin "Laura balı uzatır mısın lütfen?" ifadesinden besleyici yiyecekler sağlandığı düşünülmektedir.

Madde 26: Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.

İncelenen çizgi dizilerin sözel ve görsel içeriklerinde madde 26'ya yer verilmediği görülmektedir.

Madde 27: Her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı vardır.

27. maddede çocukların bedensel gelişmeleri açısından yaşamsal önem taşıyan üç girdiden söz edilmektedir. Bunlar beslenme, giyinme ve barınmadır. Barınma ile ilgili olarak çocukların ev ortamında, mahallede ve toplumda tehlikesiz, sağlıklı ve güvenli bir ortam gereksinimleri, trafik ve diğer tehlikelerden koruyucu önlemler vurgulanmaktadır.

Canım Kardeşim adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki bulguların madde 27 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

"Müge yemekten önce ödevlerini bitir kızım", "Müge kızım anlat bakalım ödevin neymiş?," Müge'nin ödevine öyle bir dalmışız ki saati unutmuşuz.", "Bulduğumuz meslekler ödevin için yeterli mi Mügeciğim?," "Yaşasın babam bize hikaye anlatacak", "Bobo birazdan babam gelecek ve biz uyuyalım diye bize hikaye anlatacak. Annemde güzel hikaye anlatır ama genelde bu görev babama düşer" ifadelerinden anne ve babanın Müge'nin ödevleriyle ilgilendikleri, akşamları onlara hikaye anlattıkları bu sayede anne baba ve çocuk arasında hem olumlu iletişimin sağlanabileceği, hem de bilişsel ve kültürel gelişimlerine katkı sağlayarak madde 27'ye yer verildiği düşünülmektedir.

Babanın yemekten sonra eşine söylediği "Ellerine sağlık karıcığım" ifadesinden çocuklara olumlu sosyal ilişkiler kurma açısından model olduğu bu nedenle madde 27 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

“Olur mu öyle şey Mineciğim, uçurtmalar her zaman mutludur, belki de gökyüzündeki uçurtma ülkesine gitmiştir”, “Ben sizin yaşınızdayken rekorlar kırıp madalyalar kazanan bir atlet olmak isterdim, atlet olmak çok güzel” ifadeleriyle anne ve baba çocukların hayal kurmasını destekleyerek ruhsal açıdan rahatlamalarını sağlamaktadır.

Görsel içerikler incelendiğinde; ev ortamının çocukların sağlıklı gelişimlerini destekleyici nitelikte olduğu görülmektedir. Çocukların kendilerine ait odaları bulunmaktadır, evlerinin bahçesinin güvenlik açısından uygun olacak şekilde çitlerle çevrili olduğu ve bahçede çocukların bedensel ve ruhsal gelişimlerini destekleyici oyun parkının olduğu görülmektedir.

Kahverengi Ayıcık adlı çizgi dizinin görsel ve sözel içeriklerinde aşağıdaki bulguların madde 27 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

“Hiç endişelenme ayıcık her şey yolunda gidecek güven bana bu gördüğün ayıcıkların hepsi senin arkadaşın olacak” ifadesinden annenin ayıcığın duygusal açıdan rahatlamasını sağladığı düşünülmektedir.

“Dikkat et ayıcık beni çok korkuttun. Ben tutmasaydım bir yerini incitebilirdin tatlım. Hem söyler misin o taburenin üzerinde ne yapıyorsun?”, “Dur oğlum yavaş bir adım daha atsaydın cam kırıkları ayağınızı kesecekti”, “Yavaş ol ayıcık yanacaksınız. Yemek henüz hazır değil”, “Ama lütfen bastığınız yere çok dikkat et”, “Bastığınız yere dikkat et ayıcık ayağın her an kayabilir” ifadeleri ile anne baba ve dedenin bedensel gelişimle ilgili olarak ev ortamında tehlikelere karşı güvenliğin sağlanmasına çalıştığı düşünülmektedir.

“Ekmeği kabuğundan yemek ister misin”, “Acıktınız mı bir şeyler yemek ister misiniz?”, “Lütfen uzatma ayıcık şimdi pastanın sırası değil birazdan yemek yiyeceksin”, “Peki ben gidip yemek hazırlayacağım uslu uslu yıkanırısın tamam mı”, “Bak bebek sütünü bitirmek üzere bu arada sen de bisküvilerini ye”, “Merhaba ayıcık biliyor musun bu gün çok özel bir pasta yiyeceğiz” ifadelerinden bedensel gelişimle ilgili olarak beslenmeye vurgu yapıldığı düşünülmektedir.

“Kahverengi ayıcık spor yapmayı çok sever. Bazen zorlansa da sonuna kadar devam eder”, “Kahverengi ayıcık ve babası kapalı yüzme havuzuna gitmeye karar

vermişlerdi” ifadelerinden ayıcığın bedensel gelişimi için anne ve babasının ayıcığa fırsat sunduğu görülmektedir.

Görsel içerikler incelendiğinde ayıcığın evinde kendine ait bir odası olduğu, evlerinin tehlikesiz, güvenli ve sağlıklı bir ortam gereksinimini karşıladığı, bedensel gelişimle ilgili girdilerden giyinmeye baktığımızda ayıcığın mevsimine uygun nitelikte kıyafetler giydiği gözlenmiştir.

Trotro adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki ifadelerin madde 27 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

“Lütfen giyinip sonra da kahvaltını yap”, “Az sonra yemek yiyeceğiz pijamalarını giy lütfen”, “Onu yemekten sonra yiyebilirsin Trotro”, “Bak yapacağım çorba için bir patates, iki pırasa ve üç tane de havuca ihtiyacım var” ifadelerinin bedensel gelişimle ilgili olan girdilerden beslenmeyi kapsadığı düşünülmektedir.

“Trotro yapacağım çorba için sebze bahçesine gidip birazcık sebze toplayabilir misin? Bak yapacağım çorba için bir patates, iki pırasa ve üç tane de havuca ihtiyacım var” ifadesinden annenin Trotro’nun yaşına uygun sorumluluk vererek hem matematik becerilerini hem de özgüvenini desteklediği düşünülmektedir.

Bababın Trotro’ya karşı kullandığı “Teşekkür ederim Trotro” ifadesinin, Zoe’nin Trotro’ya karşı kullandığı “Çok güzel bir şey böyle küçük çiçekleri çok severim. Hediye de sevdim. Teşekkür ederim Trotro.” ifadesinin, annenin babaya karşı kullandığı “Aa teşekkür ederim. Çok güzel kokuyorlar. Gerçekten çok nazıksın” ifadesinin, Zoe’nin Trotro’ya karşı kullandığı “Bana mı? Gerçekten çok güzel bir buket Trotro bunu hayatımın sonuna kadar saklayacağım. Çok teşekkür ederim” ifadesinin toplumsal ve ahlaksal gelişim içerisinde olumlu sosyal ilişkiler kurma açısından model olduğu düşünülmektedir.

Jibber ve Jabber adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki bulguların madde 27’nin olumsuz kullanımına örnek olduğu görülmektedir.

Jibber ve Jabber’in kullandığı “Peki ya biz, biz de açız” ifadesinden, ablanın kullandığı “Peki ya bakın ne diyeceğim eğer Jölebaz’a bunu yedirirseniz istediğiniz abur cuburu yiyebilirsiniz” ifadesinden yeterli ve sağlıklı beslenmenin sağlanamadığı düşünülmektedir.

Ablanın kullandığı “Eğer yine telefonda benmişim gibi numara yaptıysanız size benim kıyafetlerimi giydireceğim ve oturtup bebeklerimle çay içireceğim tamam mı” ifadesinden Jibber ve Jabber’in cinsiyetlerine uygun olmayan bir yolla cezalandırıldıkları ve bu nedenle ruhsal gelişimlerinin olumsuz etkilenebileceği düşünülmektedir.

Biz İkimiz adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki ifadelerin madde 27 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Annenin “Yemek hazır”, “Minnoşlarıma sütlaç yapıyorum” ifadeleriyle bedensel gelişim ile ilgili girdilerden beslenmeye değinildiği görülmektedir.

Çizgi dizinin görsel içeriklerinden ve Ceren’in “Biz ikimiz Arda’yla çok güzel bir oyun oynadık” ifadesinden barınma ile ilgili olarak ev ortamında her iki cinsiyetten çocuklara eşit oyun ve öğrenme fırsatı verildiği düşünülmektedir.

Görsel içerikler incelendiğinde Arda ve Ceren’in gelişimlerini destekleyici tehlikesiz ve güvenli bir ev ortamı için evin bahçesinin çitlerle çevrili olduğu, Arda ve Ceren’in kendilerine ait bir odalarının olduğu ve bu durumda ev ortamının çocuğun bakımını kolaylaştırdığı, çocuğun temel gereksinimlerini karşıladığı düşünülmektedir.

Pepee adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki bulguların madde 27 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

“Çocuklar Pepee Bebe hadi aşağıya gelin kahvaltı hazır”, “Şimdi bir güzel kahvaltımızı yapıyoruz”, “Evet kim süt içiyor?”, “Birer dilim de ballı ekme, alın bakalım”, “Biraz peynir, biraz da zeytin koyuyorum tabağınıza”, “Size harika bir tatlı yaptım sütle çok güzel gider” ifadelerinden anne, baba ve nenenin bedensel gelişimle ilgili olan girdilerden sağlıklı ve yeterli beslenmeye örnek oluşturduğu düşünülmektedir.

Annenin “Evet oturuyoruz yerlerimize, emniyet kemerlerimizi takıyoruz”, “Emniyet kemerlerimizi de takıyoruz”, “Çocuklar ön koltuğa oturamazlar Pepe”, “Emniyet kemerini de tak Pepe” ifadelerinden bedensel gelişimle ilgili olarak trafikten ve diğer tehlikelerden koruyucu önlemleri aldığı görülmektedir.

“Benim yaşım sizinkinden çok ya ben sizden daha yaşlıyım. Yaşı çok olana yaşlı denir, yaşı az olana da genç denir”, “Evet küçük keleşim kara möcüğün yaş sarı möcüğün yaşından daha çok, yaş çok olana yaşlı, yaş az olana genç denir. Bu

yüzden sarı möcük genç, kara möcük yaşlı”, “Yani bu kişi eniştenizden benden babanızdan bile daha yaşlı biri, bu kişinin yanında biz genciz”, “Sen, Bebe, annen ve baban küçük ailesiniz. Buna çekirdek aile de denir”, “Ege, teyzeniz, enişteniz ve Şila’da bir küçük yani çekirdek aile” ifadelerinden çocukların kavram gelişimlerinin desteklendiği görülmektedir.

Laura’nın Yıldızı adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki bulguların madde 27 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

“Makarna ve domates sos hayranıyım yarın yemekte de o var, tamam mı çocuklar”, “Sofi yemek zamanı canım”, “Haydi yukarı çıkın yemek zamanı geldi çocuklar”, “Bil bakalım babam kahvaltıda ne yaptı”, “Günaydın kahvaltı yapmak ister misin Sofi?” ifadelerinden bedensel gelişimle ilgili girdilerden beslenmeye değinildiği görülmektedir.

“Laura şimdi ne demek oluyor bu kardeşine teşekkür etmeyecek misin?”, “Ders başlamadan önce bizi kabul ettiğiniz için size teşekkür ederim”, “Laura bana balı uzatır mısın lütfen, çok teşekkür ederim Laura”, “Çok hoş bir hareketti o yüzden teşekkür yerine kabul edebiliriz”, “Harika teşekkür ederim”, “Tamam özür dilerim, hoşçakalın”, “Çok özür dilerim ama bebekler ele avuca sığmaz bunu biliyorsun değil mi?” ifadelerinden anne ve babanın çocukların toplumda kabul görmelerini kolaylaştırıcı sosyal uyum becerilerini desteklemek için model oldukları görülmektedir.

Babanın uyumadan önce çocuklara masal anlatmasıyla çocukların bilişsel ve dil gelişimlerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

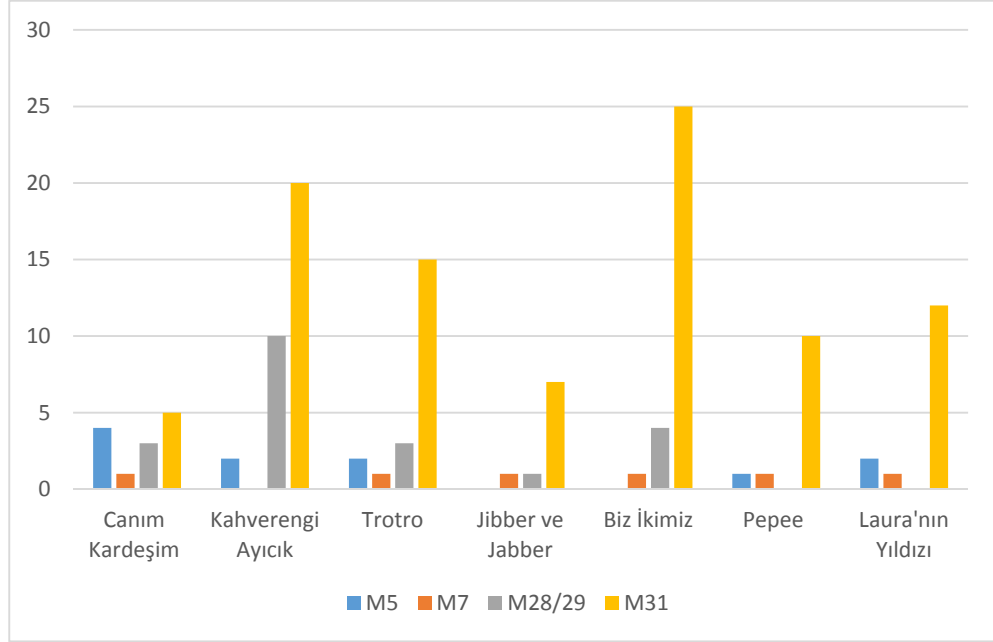
Laura’nın “Yeni spor çantam sınıftaki herkeste aynından bir tane var, bakın burada spor tshirtüm var, özel spor ayakkabım ve gereken her şey çok iyi değil mi?”, “Evet çok güzel olacak halatlar ve daha bir sürü malzeme var, orada çok eğleneceğim, hatta zıplamak için trampolin bile var” ifadelerinden Laura’nın bedensel gelişiminin desteklediği düşünülmektedir.

Görsel içerikler barınma ihtiyacı açısından incelendiğinde Laura ve Tommy’nin kendilerine ait odalarının olması ev ortamının çocuğun bakımını kolaylaştırması, çocuğun temel gereksinimlerini karşılaması açısından olumlu kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca çocukların cinsiyet farkı olmadan evlerinde ve

yakın çevrelerinde eşit öğrenme ve oyun oynama imkanlarının tanındığı görülmektedir.

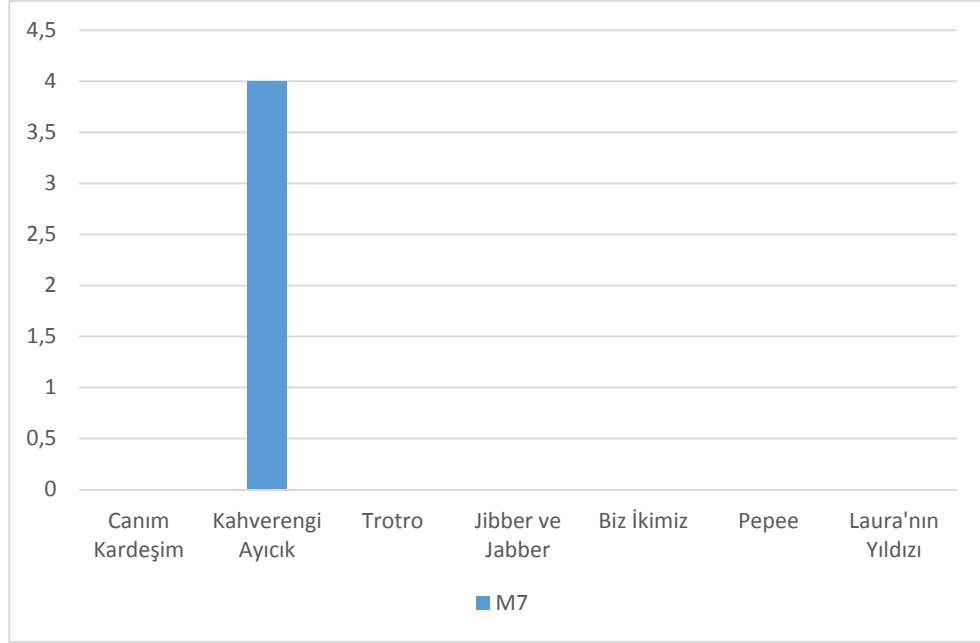
4.4. Çizgi Dizilerde Gelişme Hakkı Alt Kategorilerine İlişkin Bulgular

Gelişme Hakkı kapsamında değerlendirilen maddeler her çizgi dizide olumlu ve olumsuz kullanımlarına göre çözümlenmiştir.

Grafik 5. Gelişme Hakkının Olumlu Kullanımının Çizgi Dizilere Göre Dağılımı

Grafik 5 incelendiğinde çizgi dizilerde gelişme haklarından madde 5, 7, 28/29 ve 31'e yer verildiği görülmektedir. Gelişme haklarından en çok madde 31'e yer verildiği görülmektedir. Madde 5'e en çok Canım Kardeşim adlı çizgi dizide yer verildiği, Jibber ve Jabber, Biz İkimiz adlı çizgi dizilerde yer verilmediği görülmektedir. Madde 7'ye Kahverengi Ayıcık adlı çizgi dizi dışında tüm çizgi dizilerde yer verilmiştir. Madde 28/29'a en çok Kahverengi Ayıcık adlı çizgi dizide yer verildiği, Pepee ve Laura'nın Yıldızı adlı çizgi dizilerde hiç yer verilmediği görülmektedir.

Grifik 6. Gelişme Hakkının Olumsuz Kullanımının Çizgi Dizilere Göre

Gelişme Hakkının olumsuz kullanımına madde 7 ile Kahverengi Ayıcık adlı çizgi dizide yer verilmiştir.

Madde 5: Devlet, çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler önqörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterir.

Canım Kardeşim adlı çizgi dizi incelendiğinde “Önce büyüyünce ne olmak istediğini düşün istersen”, “Bak bu çok güzel bir meslek, ödevine bunu mutlaka yazmalısın”, “Benim güzel kızım önce yüzme öğrenmelisin”, “Sen daha çok küçüksün Mineciğim, önünde uzun yıllar var tabii ki hayallerin olacak” ifadelerinden anne ve babanın Mine ve Müge’nin katılım ve düşünce özgürlüğü hakkı ile ilişkili olarak, gelişen yetenekleri ile uyumlu bir biçimde yön gösterdiği görülmektedir.

Kahverengi Ayıcık adlı çizgi dizinin görsel içeriklerinde babanın Kahverengi Ayıcık’ın yeteneklerinin gelişimini bisiklet binme, yüzme gibi sporlarla desteklediği görülmektedir.

Trotro adlı çizgi dizi incelendiğinde babanın “Bak ayaklarınla benim yaptıklarımı yapmaya çalış”, annenin “Ellerini çekiyorsun ve sonra da dönüyorsun” ifadeleriyle Trotro’ya dans etmeyi öğrettikleri görülmektedir.

Pepée adlı çizgi dizi incelendiğinde dedenin “Herkesin resim defterleri ve kalemleri yanında mı bakayım. Şimdi birbirimize göstermeden hepimiz aklınıza ilk gelen şeyi çizeceksiniz” ifadesinden çocukların ince motor gelişimlerinin desteklendiği görülmektedir.

Laura’nın Yıldızı adlı çizgi dizi incelendiğinde Laura’nın “Evet çok güzel olacak. Orada halatlar ve daha bir sürü malzeme var. Orada çok eğleneceğim. Hatta zıplamak için trampolin bile var” ifadesinden ve görsel içeriklerden spor sınıfına başladığı görülmektedir. Mahalledeki diğer çocukların “Biz de gitmeliyiz. Koro çalışmasına katılacağız” ifadeleri ile yeteneklerinin geliştirildiği düşünülmektedir.

Madde 7: Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.

Canım Kardeşim adlı çizgi dizinin incelenen sözel ve görsel içeriklerinde, Mine ve Müge kardeşlerin isim hakkına, ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip oldukları görülmektedir.

Kahverengi Ayıcık adlı çizgi dizi incelendiğinde Kahverengi Ayıcık’a anne ve babasının “ayıcık” diyerek seslendiği, herhangi bir özel isim belirtilmediği görülmektedir. Bu durumun madde 7’nin olumsuz kullanımına örnek olduğu düşünülmektedir.

Trotro adlı çizgi dizinin incelenen sözel ve görsel içeriklerinde, Trotro’nun isim hakkına, ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olduğu görülmektedir.

Jibber ve Jabber adlı çizgi dizinin incelenen sözel ve görsel içeriklerinde, Jibber ve Jabber kardeşlerin isim hakkına, ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip oldukları görülmektedir.

Biz İkimiz adlı çizgi dizinin incelenen sözel ve görsel içeriklerinde, Arda ve Ceren kardeşlerin isim hakkına, ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip oldukları görülmektedir.

Pepee adlı çizgi dizinin incelenen sözel ve görsel içeriklerinde, Pepee'nin isim hakkına, ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olduğu görülmektedir.

Laura'nın Yıldızı adlı çizgi dizinin incelenen sözel ve görsel içeriklerinde, Laura'nın isim hakkına, ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olduğu görülmektedir.

Madde 8: Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.

İncelenen çizgi dizilerin sözel ve görsel içeriklerinde Madde 8'e yer verilmediği görülmektedir.

Madde 10: Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terketme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.

İncelenen çizgi dizilerin sözel ve görsel içeriklerinde Madde 8'e yer verilmediği görülmektedir.

Madde 23: Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

İncelenen çizgi dizilerin sözel ve görsel içeriklerinde Madde 8'e yer verilmediği görülmektedir.

Madde 28/29: Devlet, çocuğun eğitim hakkını kabul eder ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde gerçekleştirilmesi için gerekli önlemleri alır. Devlet çocuk eğitiminin belirli amaçlara yönelik olmasını kabul eder.

Canım Kardeşim adlı çizgi dizi incelendiğinde “Müge yemekten önce ödevlerini bitir kızım”, “Olmaz Mine ödevim var, çalışmam gerekiyor”, “Çünkü öğretmenim çok akıllı her şeyi biliyor” ifadelerinden Müge’nin eğitim hakkından yararlandığı düşünülmektedir.

Çizgi dizilerden Kahverengi Ayıcık incelendiğinde “Kahverengi Ayıcık Okula Başlıyor” adlı bölümün görsel içeriklerinde Kahverengi Ayıcık’ın eğitim hakkından yararlandığı görülmektedir. Ayrıca “Kahverengi Ayıcık o gün okula başlayacaktı. Bu yüzden çok gururlu ve heyecanlıydı. Ders çalışmak ve oynamak için hazırdı”, “Anneciğim okulda bütün gün kalacak mıyım?”, “Hayır ayıcık sen sabahçısın sadece sabahları okulda olacaksın”, “Ne kötü ben bütün gün okulda olmak isterdim”, “Günaydın kahverengi ayıcık ben senin öğretmenimim gel hadi sana sınıfını göstereyim. Bu çiftlikte hayvanlarla oynayabilirsin”, “Öğretmeninin çok tatlı bir hanım doğrusu bu konuda çok şanslısın ayıcık”, “Evet dersimiz başlamak üzere bütün anne ve babalardan çıkmalarını rica ediyorum”, “Bugün okulun ilk günüydü. Her şey yolunda gitmişti ama yine de ayıcık annesiyle birlikte eve dönmekten çok mutluydu”, “Kahverengi ayıcık okula koşa koşa gidiyor çünkü orada arkadaşlarını görüyor ama onu en çok mutlu eden şey küçük boz ayıcığı görmek”

Trotro adlı çizgi dizinin görsel içeriklerinde Trotro’nun okula gittiği, arkadaşlarıyla birlikte eğitim aldığı görülmektedir. Ayrıca “Öğretmenimiz birer paket bitki tohumu verdi. Büyümesini izleyin dedi”, “Evet ders bitmiştir şimdi Afrika’da yaşayan hayvanlar resmini yapmaya başlayabilirsiniz” ifadelerinden Trotro’nun eğitim hakkından yararlandığı görülmektedir.

Jibber ve Jabber adlı çizgi dizi incelendiğinde ablanın “Annem söyledi, dışarıda hava çok güzelmiş, ikisi de dışarıya çıksın dedi, bu benimde işime gelir çünkü ders çalışmalıyım” ifadesinden eğitim hakkından faydalandığı anlaşılmaktadır.

Biz İkimiz adlı çizgi dizinin görsel içeriklerinde Arda ve Ceren’in okula gittiği görülmektedir. “Okul nasıl geçti”, “İyi geçti anneciğim ama öğretmenimiz çok zor bir

ödev verdi”, “Sürpriz ders başlayınca görürsün Ali” ifadelerinden ve görsel içeriklerden eğitim hakkından yararlandığı görülmektedir.

Madde 31: Çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkı

Canım Kardeşim adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki bulguların Madde 31 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Müge'nin “Bitirdim zaten anne kitap okuyorum şimdi” ifadesinden boş zamanını değerlendirdiği düşünülmektedir.

Babanın “Tutun bakalım uçurtmayı ben bırakın deyince bırakın tamam mı?” ifadesinden çocukların yaşına uygun etkinliklerde bulunduğu görülmektedir.

“Ablacığım hadi oyun oynayalım”, “Saklambaç oynamaya ne dersiniz?”, “Şimdi odalarında oyun oynuyorlar” ifadelerinden oyun oynama hakkına değinildiği görülmektedir.

Kahverengi Ayıcık adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki bulguların madde 31 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

“Anne çabuk ol. Biran önce çıkıp babamla kardan adam yapmak istiyorum”, “Yüzmek bayağı yorucu bir spormuş”, “Kahverengi ayıcık spor yapmayı çok sever”, “Torunu kahverengi ayı ile birlikte balık tutmaya gidiyor” ifadelerinden Kahverengi Ayıcık'ın yaşına uygun etkinliklerde bulunduğu görülmektedir.

“Kahverengi ayıcık o gün okula başlayacaktı. Bu yüzden çok gururlu ve heyecanlıydı. Ders çalışmak ve oynamak için hazır”, “Bu çiftlikte hayvanlarla oynayabilirsin”, “Hadi gel bak burada kocaman bir çiftlik var”, “Araba ile ben oynamak istiyorum”, “Kahverengi ayıcık oyuncaklarını paylaşınca arkadaşıyla oynamaktan zevk almaya başladı”, “Karnı doyduğuna göre şimdi oyun oynayabiliriz”, “Gel hadi tuğlalardan kale yapalım”, “Hayır olmaz ben yapbozu tercih ederim”, “Eğer istersen ben seninle yapboz oynayabilirim boz ayıcık”, “Hayır olmaz boz ayıcıkla ilk ben oynayacaktım”, “Benimle misket oynamak ister misin?”, “Babacığım bak bende o kaydıraktan kayabilir miyim?”, “Ne dersin önce biraz saklambaç

oynayalım mı?”, “Şimdi ne oynayacağız?”, “Biraz daha sakın oynayamaz mısınız?” ifadeleri ile oyun oynama hakkına yer verildiği düşünülmektedir.

“Kahverengi ayıcık o gün anne ve babasıyla birlikte çiftliğe gidecekti. Bunun için çok heyecanlıydı” ifadesinden Kahverengi Ayıcık’ın istediği şeyi yapma zamanı ve özgürlüğü olduğu için boş zaman değerlendirmeye örnek teşkil ettiği düşünülmektedir.

Trotro adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki bulguların madde 31 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

“Zoyi’yi dansa davet etmek için kum havuzuna”, “Şimdi Afrika’da yaşayan hayvanlar resmini yapmaya başlayabilirsiniz”, “Dans etmeye ne dersiniz?” ifadelerinden yaratıcı ve performansa dayalı sanatlar kapsamına giren insanların eğlenme amacıyla giriştikleri eğlence etkinlikleri kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Görsel içerikler incelendiğinde ailece sinemaya gittikleri gözlenmiştir. Bu davranışlarının da boş zaman değerlendirmeye örnek olacağı düşünülmektedir.

“İyi uyudun mu bakalım Trotro”, “Çünkü kule yapamayacak kadar uykun var ve o yüzden yatağına gitmen gerekiyor”, “Çok yakında uykusunu iyice almış Trotronun yaptığı bir kule göreceksin baba”, “Uyan Trotro az sonra deniz kenarında tatil yapmak için yola çıkacağız” ifadelerinden zihinsel ve bedensel gevşeme ve uyku anlamında temel gereksinimleri ifade eden “dinlenme” hakkına değinildiği görülmektedir.

“Peki soğumasını beklersem gidip oyun oynayayım”, “Sen git biraz oynasana Trotro”, “Aferin bu daha iyi şimdi odana gidip sessiz bir oyun oyna bakalım”, “İşte bu sessiz bir oyun. Çuf çuf çuf çuuff çuuuff çuf trene yol verin”, Trotro oyuncak ata binerek “Dört nala dört nala hey”, küpleri üst üste koyarak “İşte bu da son”, taktığı maskenin düdüğünü çalarak “İşte bu o kadar gürültülü değil”, “bu bir oyun birbirimizi taklit ediyoruz” ifadeleriyle oyun oynama hakkına değinildiği düşünülmektedir.

Jibber ve Jabber adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki ifadelerin madde 31 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

“Jibber anlatma lütfen hepsini okumadım ki”, “Ben Marcy ile sinemaya gidiyorum” ifadelerinin boş zaman değerlendirmeye örnek olacağı düşünülmektedir.

“Süper donanımlı kamyon yastık dağlarını aşabilecek mi dersin?” ifadesinin oyun oynama hakkına örnek olduğu düşünülmektedir.

Görsel içerikler incelendiğinde Sonlar kitabı adlı bölümde Jibber ve Jabber’ın yırtılan kitap sayfasını bulmak için kendilerini süper güçleri olan iki kahraman olarak hayal ederek oyun kurdukları, kur tadam gecesi adlı bölümde kurdukları hayali oyunla kurt adamı yakalamayı çalıştıkları, satılık uzay adlı bölümde hayali oyunlarıyla marsa gittikleri ve oradan aldıkları arsaları satmaya çalıştıkları, Lady Jess ve Bayan Hyde adlı bölümde Jibber ve Jabber kardeşlerin ablalarının duygusal durumundaki ani değişimleri çözmek için hayali oyun kurdukları gözlenmiştir. Kurdukları bu hayali oyunlarla oyun oynama hakkına sahip oldukları düşünülmektedir.

Biz İkimiz adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki bulguların madde 31 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Çizgi dizinin müziğinde geçen “Oyunlar bizim için, hayaller bizim için” ifadesinde ve izlenen ikinci bölümün şarkısında geçen “Haydi oynayalım tüm aile birlikte” ifadesinde oyun hakkına yer verilmiştir.

Çizgi dizinin izlenen birinci bölümünün şarkısındaki “Eski eşyalar yarar bir sürü işe deney yap işte yeni istediğinde” ifadesinde deney yapmaktan bahsedilmektedir, “Yeni icadım olan su üzerinde duran kuleyi göstereceğim” ifadesinde Arda yeni bir icat yaptığını söylemektedir. Bilimsel araştırmalar ve teknik çalışmalar eğlence etkinlikleri kapsamında değerlendirildiği için bu hakka yer verildiği düşünülmektedir.

“Hadi ceren 2 dakika kaleye geçsen ne olur sanki?”, “Minik bebeğim oynayalım mı?”, “İstersen önce ben kaleci olayım sonra sen olursun”, “Ceren o bir top hadi artık at”, “Şimdi sıra bende sıkı dur”, “Dünyanın en güzel şutu geliyor”, “Evet pilot Arda’nın uçağını yapacağım”, “Sayın yolcularımız pilotunuz Arda konuşuyor. Birazdan uçağımız kalkışa geçecek lütfen kemerlerinizi takınız”, “Baba biz de kamerayla oynayabilir miyiz?”, “Burası bizim bahçemiz oyun bahçemiz”, “Kedicik ne güzel oynuyorduk niye çıktın şimdi ağaca?”, “Ceren babamın aldığı maketi yaptım

baksana”, “Haydi oynamaya gidelim”, “Kiminle oynayacağız”, “Bizimle oynar mısınız çocuklar”, “Tabii ki oynarız”, “madem bizimle oynamak istiyorlar haydi o zaman gidelim”, “Babacığım bu oyunu izlemek çok zevkliymiş”, “Sık sık aileyi bir araya toplar onlara yeni oyunlar oynardım”, “Çocuklar bugün Arda ve Ceren sizin için kukla oyunu hazırlamışlar”, “Biz ikimiz bugün kukla oyunuyla herkesi güldürmeyi başarmıştır” ifadelerinde oyun hakkına değinildiği görülmüştür.

Pepee adlı çizgi dizi Madde 31 kapsamında değerlendirildiğinde aşağıdaki bulgulara yer verilmiştir.

“Durun bir oyunla anlatayım nereye gideceğimizi”, “Ne oyun mu?”, “Oyun oynayabilir miyiz?”, “Tabii çocuklar oynayabilirsiniz”, “Acaba bize nasıl bir oyun öğretecek”, “Ne oynayacağız bugün dede”, “Oyunumuza başlayalım tamam mı çocuklar?”, “Evet çocuklar şimdi birbirimize göstermeden hepimiz aklınıza ilk gelen şeyi çizeceksiniz bitiren bitirdim diye bağırın tamam mı?” ifadelerinde oyun hakkına yer verildiği görülmektedir.

“Yaşasın dedemin çiftliğine gideceğiz”, “Haydi şimdi hazırlanın dedenler çiftlikte bizi bekliyor çocuklar” ifadelerinden Pepee ve Bebe’nin istediği şeyi yapma zamanı ve özgürlüğü olduğu için boş zaman değerlendirmeye örnek teşkil ettiği düşünülmektedir.

Laura’nın Yıldızı adı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki bulguların madde 31 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

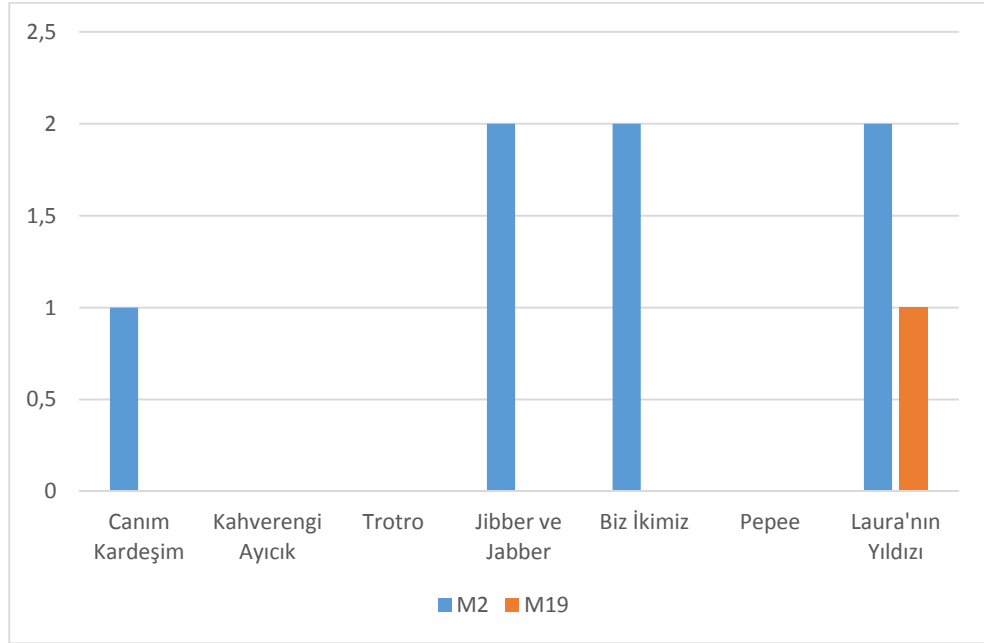
“Nasıl görünüyorum, ben ejderim ateş saçıyorum”, “Hepimizin oynayacağı bir oyunum var”, “Kendi aramızda küçük bir oyun oynuyoruz”, “Kum havuzunda oynayalım”, “Peki ben şimdi burada kiminle oynayacağım?”, “Birlikte çamur pastası yapalım mı?”, “Haydi oynayalım Sofi”, “Bunun için taş mı makas mı oynayalım mı?”, “Baba onu tutabilir miyim? Odama götürüp oynamak istiyorum” ifadelerinde oynama hakkına yer verildiği görülmektedir.

“Evet çok güzel olacak halatlar ve daha bir sürü malzeme var, orada çok eğleneceğim, hatta zıplamak için trampolin bile var”, “Bizde gitmeliyiz koro çalışmasına katılacağız”, “Neden daha değişik şeyler yapmıyoruz? Mesela şarkı söylemek gibi ya da tekerleme uydurmak gibi eğlenceli olmaz mı ne dersin Laura?”

ifadelerinden bedensel faaliyeti içeren spor, yaratıcı ve performansa dayanan sanatı kapsayan eğlence etkinliklerine yer verildiği görülmektedir.

4.5. Çizgi Dizilerde Korunma Hakkı Alt Kategorilerine İlişkin Bulgular

Korunma Hakkı kapsamında değerlendirilen maddeler her çizgi dizide olumlu ve olumsuz kullanımına göre çözümlenmiştir.

Grafik 7. Korunma Hakkının Olumlu Kullanımının Çizgi Dizilere Göre Dağılımı

Grafik 7 incelendiğinde Korunma Hakkına Canım Kardeşim, Jibber ve Jabber, Laura'nın Yıldızı adlı çizgi dizilerde yer verildiği görülmektedir. İncelenen çizgi dizilerde Korunma Haklarından madde 2 ve 9'a yer verilmiştir.

İncelenen çizgi dizilerin sözel ve görsel içeriklerinde Korunma Hakkının olumsuz kullanımına yer verilmediği gözlemlenmektedir.

Madde 2: Devlet, bu Sözleşme'de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt eder.

Canım Kardeşim adlı çizgi dizi incelendiğinde okula gitme yaşı gelen Müge'nin eğitim hakkından yararlandığı görülmektedir. Müge'nin kız çocuklarının eğitim imkanlarından alıkoyan cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmadığı görülmektedir.

Jibber ve Jabber adlı çizgi dizi incelendiğinde Jessica'nın eğitim hakkından yararlandığı ve arkadaşıyla birlikte sinemaya gittiği görülmektedir. Kız çocuklarının eğitim imkanlarından ve sosyal yaşama katılımından alıkoyan cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmadığı görülmektedir.

Biz İkimiz adlı çizgi dizi incelendiğinde Arda ve Ceren'in okula birlikte gittiği, anneleriyle birlikte Kız Kulesi'ne gittikleri görülmektedir. Bu bulgular kapsamında Ceren'in cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmadığı düşünülmektedir.

Laura'nın Yıldızı adlı çizgi dizi incelendiğinde Laura'nın kardeşi Tommy'le birlikte parka gidip oynadığı, spor sınıfına devam ettiği görülmektedir. Laura'nın sosyal yaşama katılımının kısıtlanmadığı görülmektedir.

Madde 11: Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.

İncelenen çizgi dizilerin sözel ve görsel içeriklerinde madde 11'e yer verilmediği görülmektedir.

Madde 19: Devlet, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alır.

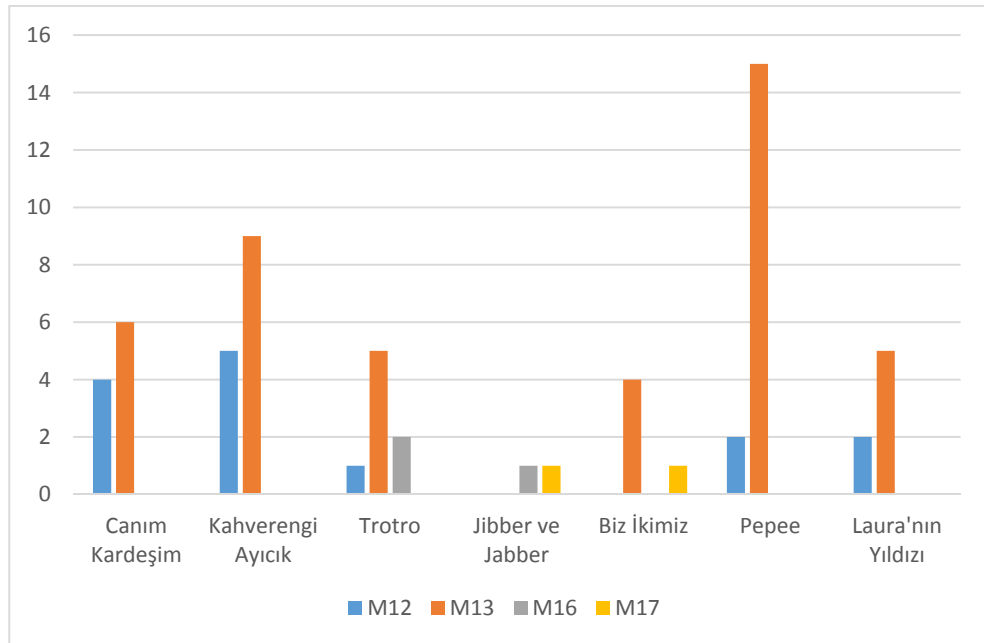
Laura'nın Yıldızı adlı çizgi dizi incelendiğinde Tommy'nin yaramazlık yapan bebeğe "Gel buraya bakalım yoksa şaplak mı istiyorsun" dediği, buna karşılık ablası Laura'nın "Şaplak yok Tommy" diyerek Tommy'i uyardığı görülmektedir. Laura'nın bebeği şiddet ve kötü muameleye karşı koruduğu düşünülmektedir.

İncelenen çizgi dizilerin sözel ve görsel içeriklerinde aile bakımından yoksun çocukların korunmasını ve evlat edinmeyi içeren **madde 20/21'e**, mülteci çocukların

korunmasını içeren **madde 22'**ye, korunma ve bakım altındaki çocukların takibini içeren **madde 25'e**, ekonomik sömürüden korunmayı içeren **madde 32'ye**, madde bağımlılığından korunmayı içeren **madde 33'e**, cinsel sömürüden korunmayı içeren **madde 34'e**, çocuk satışı ve kaçakçılığında korunmayı içeren **madde 35'e**, diğer tüm sömürü biçimlerinden korunmayı içeren **madde 36'ya**, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezadan korunmayı içeren **madde 37'ye**, savaş ve silahlı çatışmadan korunmayı içeren **madde 38'e**, çocuk mağdurların yeniden topluma kazandırılmasını içeren **madde 39'a** ve ceza hukukunda çocuklara yaklaşımı içeren **madde 40'a** değinilmediği gözlenmiştir.

4.6. Çizgi Dizilerde Katılım Hakkı Alt Kategorilerine İlişkin Bulgular

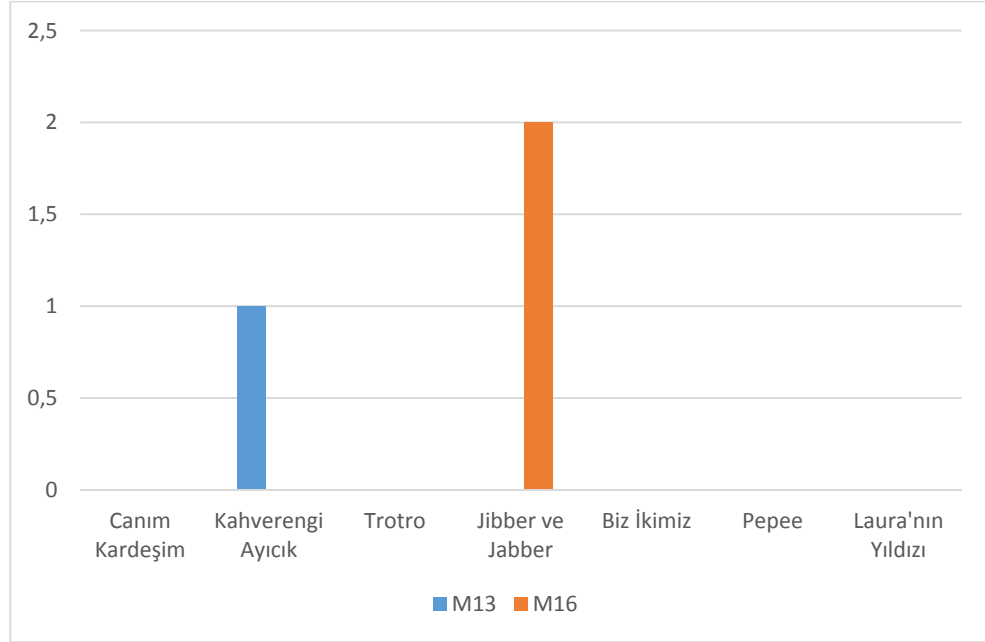
Katılım Hakkı kapsamında değerlendirilen maddeler her çizgi dizide olumlu ve olumsuz kullanımlarına göre çözümlenmiştir.

Grafik 8. Katılım Hakkının Olumlu Kullanımının Çizgi Dizilere Göre Dağılımı

Grafik 8 incelendiğinde tüm çizgi dizilerde Katılım Hakkına yer verildiği görülmektedir. Katılım haklarından madde 12'ye en çok Kahverengi Ayıcık adlı çizgi dizide yer verildiği, Jibber ve Jabber, Biz İkimiz adlı çizgi dizilerde hiç yer verilmediği görülmektedir. Madde 13'e en çok Pepee adlı çizgi dizide yer verildiği, Jibber ve Jabber adlı çizgi dizide hiç yer verilmediği görülmektedir. Madde 16'ya incelenen

çizgi dizilerden Trotro, Jibber ve Jabber adlı çizgi dizilerde yer verildiği, diğer çizgi dizilerde Madde 16'ya yer verilmediği görülmektedir. Madde 17'ye Jibber ve Jabber, Biz İkimiz adlı çizgi dizilerde yer verildiği, diğer çizgi dizilerde yer verilmediği görülmektedir.

Grafik 9. Katılım Hakkının Olumsuz Kullanımının Çizgi Dizilere Göre Dağılımı

Grafik 9 incelendiğinde katılım haklarının iki çizgi dizide olumsuz kullanıldığı görülmektedir. Kahverengi Ayıcık adlı çizgi dizide Madde 13, Jibber ve Jabber adlı çizgi dizide Madde 16 olumsuz kullanılmıştır.

Madde 12: Görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkı, bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmeli.

Canım Kardeşim adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki bilgilerin madde 12 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Müge'nin yatma saatiyle ilgili bir konuda "Tavuk muyuz anne biz bu kadar erken yatılır mı?" ifadesiyle kendini ilgilendiren bir konuda görüşünü serbestçe ifade edebildiği görülmektedir. Mine'nin ablası Müge'nin ödevlerini yapmak istediğinde "Senin yapabileceğin bir iş değil bu" ifadesine karşılık "Neden yapamayacakmışım,

ben de yapabilirim” ifadesi, uyku vaktiyle ilgili bir konuşmada “Hayır hiçte bile uykum gelmedi” diyerek görüşünü belirttiği görülmektedir.

Kahverengi Ayıcık adlı çizgi dizi incelendiğinde Kahverengi Ayıcık’ın annesi yemekten önce pasta yemesine izin vermeyince “Ama karnım acıktı ben pastayı şimdi yemek istiyorum işte” ifadesiyle, arkadaşı yapboz oynamak istediğine “Ama ben de yapbozdan hoşlanmıyorum” diyerek, anne ve babası akşam dışarı çıkarken Kahverengi Ayıcık’a çocuk bakıcısıyla kalması gerektiğini söylediğinde “Ben burada çocuk bakıcısıyla kalmak istemiyorum. Ben onu tanımıyorum bile” ifadesiyle, çocuk bakıcısı Kahverengi Ayıcık’a yatma zamanı geldiğini söylediğinde “Hayır hemen yatmayalım” ifadesi, başka bir bölümde yine uyku saatiyle ilgili “Hayır hayır şimdi yatmak istemiyorum. Hoplayıp zıplamak oyun oynamak istiyorum” ifadesi kendisini ilgilendiren konularda görüşlerini ifade ettiğini göstermektedir.

Trotro adlı çizgi dizi incelendiğinde annesi Trotro’dan eşyalarını toplamasını istediğinde “Ben hiçbir şey toplayamam. Ben çok küçüğüm, sadece bir bebeğim” diyerek görüşünü ifade ettiği görülmektedir.

Pepee adlı çizgi dizi incelendiğinde annenin Pepee’nin saçları uzadığı için “Uzayan saçlarını kesebiliriz” ifadesine karşılık “Kesmek mi kesmek fikrinden pek hoşlanmadım” diyerek, saçlarını kestirmeye karar verdikten sonra “Ben saçlarımı kestirmek istiyorum” ifadesi kendisiyle ilgili konularda görüşlerini serbestçe ifade ettiğini ve gelişen yetenekleriyle birlikte ailenin Pepee’nin görüşlerine saygı duyduğu görülmektedir.

Laura’nın Yıldızı adlı çizgi dizi incelendiğinde, Harry’nin tüm çocukları kendi kurduğu oyunu oynamak için zorladığında John’un “Bu saçma oyunu oynamak istemiyorum” ifadesi, Laura’nın “Senin saçma oyununu oynamayacağım” ifadesi çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerini ifade ettikleri görülmüştür.

Madde 13: Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir.

Canım Kardeşim adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki bulguların Madde 13 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Canım Kardeşim adlı çizgi dizi incelendiğinde Mine’nin kedisi Mıncır için alınan bir oyuncakla ilgili “Oynasın zaten sevmedim ben bunu” ifadesi, mesleklerle

ilgili konuşulduğunda astronot olmayla ilgi “Çok eğlenceli” ifadesi, kaplan ailesiyle ilgili “Çok tatlılar bunlardan birisini bizim eve mi götürsek acaba Mıncır?” ifadesi, “Baba Afrika’ya gidelim mi? Çok eğlenceli” ifadesi, Müge’nin uçurtmalara isim konmayacağını söylemesi üzerine Mine’nin “Neden olmasın oyuncaklarımıza isim vermiyor muyuz?” ifadesi, uçurtmaya konan isimle ilgili “Uçuçmuş bence hiç de ilginç bir isim değil” ifadesi ile Mine ve Müge kardeşlerin düşüncelerini özgürce ifade ettikleri görülmektedir.

Kahverengi Ayıcık adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki bulguların Madde 13 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Okula başlayan Ayıcık’ın okulun yarım gün olduğunu öğrendiğinde “Ne kötü ben bütün gün okulda olmak isterdim” ifadesi, okulda annesinin de yanında kalmasını istediğinde “Benimle kalacaksın değil mi anneciğim?”, annesinin “Okulu sevdin mi?” sorusuna karşılık “Evet eğlenceliydi ama öğleden sonra buraya tekrar gelmeyeceğiz değil mi?” ifadesi, “Yaşasın inekleri çok severim” ifadesi, evlerine gelen arkadaşı oyuncaklarıyla oynadığına “O benim kamyonum. Gel buraya kamyonuma binemezsin” ifadesi, “Eve gitmek istemiyorum. Ben pasta istiyorum” ifadesi, evlerine misafir gelen bebek ile ilgili “Kafam şişti, ne kadar çok ses çıkartıyor” ifadesi, “Yüzmek bayağı yorucu bir spormuş” ifadesi, “Bence balık tavada değil suda daha güzel” ifadesi Kahverengi Ayıcık’ın düşüncesini özgürce ifade ettiğini göstermektedir.

Kahverengi Ayıcık adlı çizgi dizide Kahverengi Ayıcık’ın “Anne çabuk ol biran önce çıkıp babamla kardan adam yapmak istiyorum” ifadesine karşı annenin “Sende kardan adamlar gibi sessiz olsan ne güzel olurdu” ifadesi ile annenin Kahverengi Ayıcık’ın düşüncelerini özgürce açıklama hakkının olumsuz kullanımına örnek olduğu düşünülmektedir.

Trotro adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki bulguların madde 13 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

“Dans etmek sizi gerçekten fark ettirir” ifadesi, “Beni neden uyandırdın küçük kuş? Sen de çok yaramazsın”, “Dinlesene Teddy küçük kuş ne güzel ötüyor değil mi?” ifadesi, arkadaşı Zoe’nin doğum günü için seçtiği hediyeyi annesi beğenmeyince “Ama anne o çok güzel bir battaniye” ifadesi, denizde yüzmeye ilgili

olarak “Küvette yüzmekten çok daha eğlenceli” ifadesi ile düşüncelerini özgürce açıkladığı görülmektedir.

Biz İkimiz adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki bulguların madde 13 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Arda ve Ceren’in birlikte yaptıkları kamera çekimi ile ilgili Arda’nın “Ne güzel çekim yapmışız öyle değil mi Ceren” ifadesi, Arda’nın yaptığı maketle ilgili Ceren’in “Çok güzel olmuş Arda” ifadesi, kız kulesini gezmeye gittiklerinde Arda’nın “Ben bu kuleyi çok sevdim anneciğim” ifadesi, okuldan döndükten sonra Ceren’in annesine “Öğretmenimiz çok zor bir ödev verdi” ifadesi düşüncelerini özgürce açıklama hakkını yansıtmaktadır.

Pepee adlı çizgi dizi incelendiğinde Pepee’nin uzayan saçlarıyla ilgili “Anne ben eski saçlarımı istiyorum. Neden uzadılar ki?”, “Ben saçlarımın eskisi gibi olmasını istiyorum” ifadesi, arabaya binerken ön koltuğa oturmak istediğinde “Ben öne oturacağım” ifadesi Pepee’nin düşüncesini özgürce ifade edebildiğini göstermektedir. Ayrıca Pepee’nin Kocaman Ailesi adlı bölümde herkes birbirine göstermeden bir aile bireyinin resmini çizip daha sonra sırayla birbirlerine gösterip kim olduğunu bulmaya çalışmışlardır. Bu oyun sırasında Pepee’nin çizilen resimle ilgili “Gözleri çok komik olmuş Şıla”, “Dedemde beni çizmiş, çok güzel olmuş dede”, “Dedem nenemi çizmiş, çok güzel olmuş dede” tahmin ettiği resimle ilgili “Sen sanırım Ege’yi çizmişsin”, “Ben mi?” , Bebe’nin çizilen resimle ilgili “Şıla beni çizmiş”, kendi çizdiği resmi göstermesi istenince “Biraz utanıyorum da” ifadesi, tahmin ettiği resimle ilgili “Güzel annemle güçlü babam benim”, “Bu benim nenem” ifadesi ve Şıla’nın tahmin ettiği resimle ilgili “Bu benim”, “Evet nenem bu”, çizdiği resimle ilgili “Biraz komik olmuş” ifadesiyle Pepee, Bebe ve Şıla’nın kendi düşüncelerini özgürce ifade ettiği görülmektedir.

Laura’nın Yıldızı adlı çizgi dizi incelendiğinde aşağıdaki bulguların madde 13 kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Laura eve gelen misafirin bebeğini görünce kendisi de kardeş istemektedir. Bu konudaki görüşünü “Ben sürekli ilgilenebileceğim bir bebek istiyorum, sarılabileceğim ve mandalina dediğimde gülecek bir bebek” ifadesiyle dile getirdiği görülmektedir. Sofi’nin kendisine hiç durmadan anlamsızca konuştuğunu söylemesi

üzerine “Anlamsızca konuşmaya devam etmedim. Böyle bir şeyi asla yapmam” ifadesiyle kendi görüşünü ifade etmektedir. Kardeşi Tommy ile yeni bir kardeşi olursa koyacakları isim hakkında tartışırken Tommy “Bir kız kardeşin olabilir ama adı Mike olacak” diyerek kendi görüşünü ifade etmekte, Laura ise “Mike mı adı Mike olamaz. Bu kesinlikle bir erkek ismi onun adı Rozella olacak” diyerek kendi görüşünü belirtmektedir. Sofi Laura hakkında “Bu sırrı saklayacağından emin değilim” diyerek görüşünü ifade etmektedir.

Madde 14: Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

İncelenen çizgi dizilerin sözel ve görsel içeriklerinde madde 14’e yer verilmediği görülmüştür.

Madde 15: Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.

İncelenen çizgi dizilerin sözel ve görsel içeriklerinde madde 14’e yer verilmediği görülmüştür.

Madde 16: Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.

Trotro adlı çizgi dizi incelendiğinde annenin “Trotro sana bir mektup var” ifadesi ve görsel içeriklere bakıldığında bu mektubun açılmamış olması ve “Alo Trotro” adlı bölümde arkadaşının Trotro’yu araması ve annesinin cep telefonunu “Al bakalım Trotro seni arıyorlar” diyerek Trotro’ya vermesi ailenin Trotro’nun özel yaşantısına ve iletişimine müdahale etmediğini göstermektedir.

Jibber ve Jabber adlı çizgi dizi incelendiğinde “Sonlar Kitabı” bölümünün görsel içeriklerde Jessica’nın telefonda arkadaşıyla konuştuğu görülmektedir. Bu bulguyla Jessica’nın iletişim hakkına sahip olduğu düşünülmektedir. “Lady Jess ve Bayan Hyde” adlı bölümde ise Jessica’yı arkadaşı aramakta ancak Jibber ve Jabber’ın seslerini değiştirerek telefondaki kişiyle Jessica gibi konuştukları dolayısıyla da Jessica’nın telefonla konuşmasını engellediği görülmektedir. Aynı bölümde Jessica

kardeşlerine “Ben yokken odamdan uzak durun” diyerek özel yaşamına müdahale edilmemesini istemektedir. Ancak Jibber ve Jabber bu hakkı ihlal ederek Jessica’nın odasını karıştırdığı görülmektedir. Bu bulguların Jessica’nın özel yaşantısına ve iletişimine müdahale edilerek madde 16’nın olumsuz kullanımına örnek teşkil ettiği düşünülmektedir.

Madde 17: Devlet, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlar.

Biz İkimiz adlı çizgi dizi incelendiğinde annenin “Dün seninle bir belgesel izlemiştik, hatırladın mı Müge?” ifadesinden Müge’nin kitle iletişim araçlarına erişiminin sağlandığı görülmektedir.

Jibber ve Jabber adlı çizgi dizi incelendiğinde “Satılık Uzak” bölümünün görsel içeriklerinde Jibber ve Jabber’ın haberleri izledikleri görülmektedir. Bu içerikle Jibber ve Jabber’ın kitle iletişim araçlarına erişimlerinin sağlandığı görülmektedir.

5. TARTIŞMA

Medya ve insan hakları 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren özel önem kazanan ve çağa damgasını vuran iki kavram olmuştur. Teknolojide erişilen olağanüstü gelişmeler medyanın etki gücünü sınırlar ötesine ulaştırırken, insan hakları da devletlerin iç işleri olmaktan çıkmış, uluslararası ilişkilerde önemli bir ölçüt haline gelmiştir. Öte yandan etki gücü ve önemi artan bu iki kavramın varoluşsal bağlarla birbirine bağlı olması, medya ve insan hakları arasındaki ilişkiyi daha da özel hale getirmektedir. Çocuk hakları da bu kapsamda medyanın sorumluluk alanındadır (69). Medya Kuruluşları çocukların bedensel ve ruhsal refahlarının korunması ve geliştirilmesi için üzerine düşen bütün sorumlulukları iyi niyetle ve yüksek düzeyde yerine getirmeyi bir görev bilmelidir (70).

Yapılan çalışmada, TRT Çocuk kanalında yayınlanan okulöncesi yaş grubu çocuklarına yönelik çizgi diziler Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan dört temel hakkın olumlu ve olumsuz kullanımları kapsamında incelenmiştir.

İncelenen çizgi dizilerde çocuk haklarının olumlu kullanımına olumsuz kullanımından daha çok yer verildiği görülmektedir. Okulöncesi yaş grubundaki çocukların sosyal yaşamı model alarak öğrendikleri göz önünde bulundurulduğunda hakların olumlu kullanımına daha çok yer verilmiş olmasının olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir. Turan (2011) yaptığı çalışmada masalları çocuk hakları açısından incelemiştir. Çalışma sonucunda masallarda çocuk haklarının olumlu kullanımına olumsuz kullanımından daha çok yer verildiğini bulmuştur. Bulguların Turan (2011) yaptığı çalışma bulguları ile örtüştüğü görülmektedir (71).

İncelenen çizgi dizilerde çocuk haklarından en çok yaşama hakkına yer verildiği görülmektedir. Çocuğun yaşama hakkı var olmak için gereken temel ihtiyaçlarını vurgular. Bunlar arasında ana babasından ayrılmama, beslenme, barınma, yeterli bir yaşam standardı ve sağlık hizmetlerine erişim yer almaktadır. İncelenen çizgi dizilerde yaşama hakkına daha çok yer verilmesinin nedeni olarak TRT Çocuk Kanalında okulöncesi döneme yönelik yayınlanan çizgi dizilerde genellikle kahramanların temel yaşamsal standartlara sahip oldukları görülmektedir. İncelenen çizgi dizilerin özellikle çocuk haklarına vurgu yapma amacı taşımadığı, kahramanların geçirdikleri bir günü konu edindiği görülmektedir. Bu nedenle çocukların geçirdikleri

bir gün içerisinde, ana babasından ayrılmama (madde 9), Her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine erişme hakkı (madde 27)'nin daha çok yer almasının doğal bir sonuç olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. Kepenekçi ve Aslan (2011) yaptıkları araştırmada okulöncesi dönem çocuk kitaplarında çocuk haklarını incelemişlerdir. İncelenen kitaplarda çocuk haklarından en fazla gelişme hakkına yer verildiği, onu yakın bir oranla yaşamsal hakların izlediği bulunmuştur (72). Kepenekçi ve Aslan'ın (2011) bulgularıyla yapılan çalışmanın bulgularının benzerlik gösterdiği düşünülmektedir (72). Literatür incelendiğinde farklı bulgularda görülmektedir. Turan'ın (2011) yaptığı çalışmada en çok korunma hakkına, daha sonra sırasıyla gelişme hakkına, yaşama hakkına ve katılım hakkına yer verildiğini bulmuştur. Söz konusu çalışmada incelenen masallar çocuk hakları kavramının dünya kamuoyunda pek bilinmediği ve önemsenmediği dönemlerde yazılmıştır (71). İçinde bulunulan dönemin yaşam standartları gereği masalarda korunma hakkına öncelikli olarak yer verildiği düşünülmektedir. İncelenen çizgi dizilerin yapıldığı ve yayınlandığı dönemde ise korunma hakkına öncelik verilecek yaşam koşulları bulunmadığı için yapılan araştırmanın bulgularıyla Turan'ın (2011) yaptığı araştırma bulgularının çeliştiği düşünülmektedir.

Jibber ve Jabber adlı çizgi dizi dışında diğer çizgi dizilerde çocuğun yetiştirilmesi, geliştirilmesinde anne babanın birlikte sorumluluk aldığı (madde 18) görülmektedir. Jibber ve Jabber adlı çizgi dizide anne ve baba görsel içeriklerde yer almamakta ancak varlıkları hissettirilmektedir. Çizgi dizilerde ödev yapma, uyku vakti gibi konularda anne ve babaların eşit sorumluluk aldığı, yemek yeme konusunda annelerin daha aktif olduğu, oyun oynama konusunda ise babaların çocuklarla daha çok oyun oynadığı görülmektedir. Çocuğun kişiliğinin dengeli biçimde gelişmesi, özellikle duygusal ve ilişkisel konularda çocuğun yaşamına hem annenin hem de babanın katılmasını gerektirmektedir. Literatürle kıyaslandığında da benzer bulguların bulunduğu görülmüştür. Öngider (2013) çalışmasında son yıllarda aile içerisinde babaların rolünde pek çok değişiklikler olduğunu, Batı dünyasındaki çekirdek ailede, anne ve babalar eskiye oranla çok daha fazla beraber vakit geçirmekte ve rolleri arasında farklılıklar daha az görüldüğünü anlatmaktadır.

Genellikle annelerin, okul öncesi çocuklarının günlük ve rutin bakımları ile daha fazla ilgilenirken; babaların ise, çocukları ile daha çok oyun ve/veya spor aktiviteleri yaptıklarını aktarmaktadır (73).

Jibber ve Jabber'ın sağlıklı besleyici yiyecekler sağlanmasını içeren çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkı (madde 24) ve katılım haklarından çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı içeren madde 16'nın olumsuz kullanımlarını içerdiği görülmektedir. Ayrıca yaşama haklarının olumlu kullanımına en az yer veren çizgi dizinin Jibber ve Jabber adlı çizgi dizi olduğu görülmektedir. Bu çizgi dizide incelenen diğer çizgi dizilerdekinden farklı olarak eğitim ve öğretim hedefine öncelik verilmediği eğlencenin ön planda tutulduğu gözlenmiştir. Bu bulgular ışığında Jibber ve Jabber adlı çizgi dizinin okulöncesi yaş grubu çocuklarına uygun olmadığı düşünülmektedir. Çocuklar okulöncesi dönemde sosyal davranışları ve günlük rutinleri çoğunlukla model alarak öğrenmektedir (74). Bu nedenle okul öncesi döneme yönelik çizgi dizilerde olumlu davranışlara daha çok yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Gelişme haklarının içerisinde en çok çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkına (madde 31) değinildiği görülmüştür.

Günümüzde oyunun çocuğun yaşamı ve gelişimindeki yeri pek çok araştırmacı ve kuramcı tarafından kabul edilmektedir (75, 76). Bu nedenle günümüz koşullarına uygun olarak hazırlanmış olan çizgi dizilerde oyuna yer verilmesi olumlu bir sonuçtur. Ancak incelenen çizgi dizilerde çocukların oyun hakkının gerçek yaşamda da olduğu gibi çocukların bir araya gelip oynayacakları ve yeni şeyler keşfedecekleri çocuk merkezli, güvenli, destekleyici, uyarıcı ve stresten arınmış ortamların bulunmadığı görülmektedir. Çocukların oyun oynayacak yerlere sahip olma hakkı, birçok kentsel ortamda özellikle risk altındadır. Buralarda yerleşim yerlerinin, ticaret merkezlerinin ve ulaşım sistemlerinin tasarımı yoğunluk, gürültü, kirlilik ve çeşitli tehlikelerle bir araya gelerek küçük çocuklar açısından sakıncalı ortamlar oluşturmaktadır. Ayrıca incelenen çizgi dizilerde madde 31 kapsamındaki

sergi, müze gibi kültürel etkinliklere katılım hakkının yalnızca “Biz İkimiz” adlı çizgi dizide gerçekleştiği görülmektedir. Eleştirel bakış açısının oluşması, sanata duyarlı, estetik davranışları gelişmiş, ince ruhlu bireyler yetiştirilmesinde; özel yeteneklerin ortaya çıkarılmasında ve geliştirilmesinde son derece etkili bir öğretim yöntemi olan sergi ve müze gezilerinin küçük yaşta çocuklara kazandırılmasının gerektiği düşünülmektedir. Çocuklar çizgi dizilerde yaşanan olayları çok daha kolay bir biçimde benimseyip içselleştirebilirler. Çizgi diziler çocuğun öğrenmesinde ve farklı dünyaları gözlemleyebilmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle çizgi dizilerde kültürel etkinliklere daha fazla yer verilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

İncelenen çizgi dizilerde gelişme hakları içerisinde ikinci sırada en çok nitelikli eğitim hakkına (madde 29) yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Okulöncesi yaş grubu çocuklarına yönelik olan çizgi dizilerde çocukların okula ve okul ortamına ilişkin olumlu görüş edinmesi açısından bu bulgunun önemli olduğu düşünülmektedir. Eğitim hakkına en çok “Kahverengi Ayıcık” adlı çizgi dizide yer verilmiştir. Kahverengi Ayıcık’ın yarım gün bir okulöncesi kurumuna gittiği görülmektedir. Kahverengi Ayıcık Fransız yapımı bir çizgi dizidir. Okul öncesi eğitimin dünyadaki ilk örneğinin de Fransa’nın Alsas Bölgesinde, bugünkü anlamda bir sosyal politikacı olarak da nitelendirilebilecek ve aynı zamanda bir papaz olan, J.F. Oberlin tarafından oluşturulduğunu söylenmektedir. Oberlin’in 1770 yılında Paris’teki Fransız Millî Meclisi’ne (Nationalkonvent) gönderdiği ve bu konudaki çalışmalarını anlatan mektubu “çocuk bahçeleri” ya da genel ifadeyle bugünkü okul öncesi eğitim kurumu konusundaki ilk doküman olma özelliğine sahiptir (77). Fransa’da 2001–2002 eğitim yılı verilerine bakıldığında okulöncesi eğitimin Fransa’da zorunlu olmamasına rağmen okullaşma oranının 3–5 yaş grubunda %100 olduğu görülmektedir. (78). Fransa’da okulöncesi eğitime verilen önemin yapımcılar tarafından çizgi dizilere de yansıtıldığı düşünülmektedir.

İncelenen çizgi dizilerde gelişme haklarından ana babanın yönlendiriciliği ve çocuğun yeteneklerinin gelişimine (madde 5) meslek seçimi, spor ve dans çalışmaları, resim çizme becerisi konularında değinilmiştir. Madde 5, çocukların gelişebilecekleri güvenli ve destekleyici çevreyi oluşturmada ailelerin sorumluluğunu vurgulamaktadır. Ailenin temel işlevleri arasında, çocuğun fiziksel, psikolojik ve

sosyal alanlardaki gereksinimlerini karşılayarak sağlıklı bir birey olarak yetişmesi yer almaktadır. Çizgi dizilerin çoğunda çocukların yeteneklerini geliştirici ve destekleyici çevrenin oluşturulduğu görülmektedir.

Gelişme haklarından zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını içeren madde 23'e hiçbir çizgi dizide değinilmediği görülmektedir. TRT Çocuk kanalında okulöncesi dönem çocukları için, içinde herhangi bir engele sahip kahramanların yer aldığı çizgi dizilerin yayınlanmasıyla çocukların küçük yaşlardan itibaren engelliler hakkında olumlu tutum sergileyebileceği düşünülmektedir. Dahl (1993) kitle iletişim araçlarının insanların engelliliğe karşı büyük bir anlayış gerçekleştirmesinde etkili bir araç olduğunu ifade etmiştir (79). Eski dönemlerde yayınlanan çizgi dizilerde Heidi'de fiziksel engelli ve görme engelli bireylere yer verildiği görülmektedir. Günümüzde ise özel bir kanalda "Punky" adlı çizgi dizide down sendromlu "Punky" başrolde yer almaktadır. TRT'nin genel yayın planlarında çocuklara yönelik belirlediği hedefler arasında da engellilere karşı sevgi ve saygı bulunmaktadır (54). Ancak okulöncesi döneme yönelik yayın akışında bu konuda bir hassasiyet gösterilmediği görülmektedir.

İncelenen çizgi dizilerde çocuk haklarından en az korunma hakkına yer verildiği görülmektedir. Korunma haklarının ayrımcılık, şiddet, savaş, ekonomik ve cinsel sömürü gibi olumsuz durumları içerdiği için okulöncesi dönem çocuklarına yönelik çizgi dizilerin sözel ve görsel içeriklerinde yer verilmediği düşünülmektedir. Günümüzde yayınlanan çizgi dizilerde korunma haklarına daha az yer verilmesinin bir başka nedeninin de çizgi dizilerin içinde bulunulan dönemin özelliklerini taşıması olarak düşünülebilir. Uluç (2008) yaptığı araştırmasında ilköğretim programlarında çocuk haklarını incelemiştir. Araştırma bulgularında ilköğretimin tamamında zorunlu sosyal, tarihsel ve kültürel içerikli derslerde çocuk haklarından % 3 ile en az korunma hakkına yer verildiğini bulmuştur (80). Kepenekçi ve Aslan (2011) okulöncesi dönem çocuk kitaplarında çocuk haklarına yer verme ile ilgili yaptığı araştırmasında %6.32 ile en az korunma hakkına yer verildiğini bulmuştur. Bu araştırmaların bulguları yapılan çalışma ile örtüşmektedir (72).

İncelenen çizgi dizilerde korunma hakları içerisinde en çok madde 2/30'a yer verildiği görülmektedir. Madde 2'de her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetilmeyeceği vurgulanmaktadır. Madde 30'da ise, soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakları belirtilmiştir. Madde 2'de ayrımcılığın birçok türünden bahsedilirken, incelenen çizgi dizilerde sadece cinsiyet ayrımcılığının olumlu kullanımı olarak kız ve erkek çocukların benzer sosyal yaşamlarının olduğu, her iki cinsiyete sahip kahramanların da eğitim hakkından yararlandığı görülmektedir. Diğer ayrımcılık türlerine hiç değinilmediği görülmektedir. Azınlıkların haklarına ise incelenen çizgi dizilerin hiçbirinde yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen çizgi diziler Türk, Fransız ve Alman yapımıdır. Bu ülkelerde farklı soy, din ve dile mensup bireyler azınlıktadır. Bu nedenle çizgi dizilerde bu hakların yer almadığı düşünülmektedir. Etnik yapısı çok kültürlü olan Kanada'da ise "Caillou" adlı çizgi dizide azınlıkların toplumdaki yerine değinilmesi bu görüşü destekler niteliktedir (81). Ayrıca azınlıkların kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma haklarını içeren Madde 30 Türkiye'nin çekince koyduğu bir maddedir (82).

İncelenen çizgi dizilerde katılım haklarından en çok düşüncesini özgürce açıklama hakkını içeren madde 13'e daha sonra da çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını içeren madde 12'ye ve yer verildiği görülmektedir. Katılım haklarına yaygın olarak yer verilmesinin, okulöncesi döneme yönelik yayınların hem çocuklar için hem de aileler için eğitimsel destek sağlama gibi bir misyonu olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çocuğun katılım hakkının gerçekleşmesi için ailelerin çocuklarını bir birey olarak görmeleri gerekmektedir. Nitekim Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, çocuğun katılım hakkının sağlanabilmesi için uygun çevrenin, ailenin ve medyanın gerekliliğini vurgulamıştır (83). Ayrıca TRT'nin çocuğun ailenin içerisinde yeri ve değeri olduğunu vurgulama, sorumluluk ve haklarının bilincinde olan bireyler yetiştirme gibi genel hedefleri de

göz önünde bulundurularak katılım haklarına yer verilmesinin olumlu bir bulgu olduğu düşünülmektedir.

TRT Çocuk kanalında yayınlanan çizgi dizilerde çocuk haklarına yeteri kadar vurgu yapılmadığı, çocuk hakları konusunda farkındalık yaratacak sözel ve görsel unsurlara yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. TRT Çocuk, okulöncesi döneme yönelik yayınladığı çizgi dizilerde akademik becerilerin kazanımına daha çok önem vermiştir. TRT'nin ilk yayınlarında da eğitim yanı sıra daha ağırlıklı bir görünümde (50). 1968 yılında kurulan TRT'nin kuruluşundan sonra kabul edilen çocuk hakları sözleşmesini genel yayın planında öncelikle işlenecek konular kapsamına aldığı, ancak bunu yayınlarına yansıtmadığı görülmektedir. Kamu hizmeti yayıncılığı yapan TRT'nin çocuklara yönelik yayın yapan kanalında sadece eğitsel içeriklere yer vermesinin yetersiz olduğu düşünülmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın amacı, TRT’de yayınlanan çizgi dizilerin çocuk hakları açısından durumunu saptamak, yorumlamak ve gerekli durumlarda önerilerde bulunmaktır. Bu amaç doğrultusunda seçilen çizgi diziler içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir.

İncelenen çizgi dizilerde çocuk haklarının olumlu kullanımına olumsuz kullanımından daha çok yer verildiği görülmektedir. Ancak çizgi dizilerde kullanılan çocuk haklarının çocuklara, ailelere ve eğitimcilere çocuk hakları konusunda duyarlılık sağlamak amacı taşımadığı düşünülmektedir. TRT’nin genel yayın politikası içerisinde de bulunan çocuk haklarıyla ilgili içeriklere daha çok yer vermesi gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda TRT gerek çocuk kanalında gerekse diğer kanallarında toplumda çocuk hakları ile ilgili duyarlılık geliştirmek için çocuk haklarını tanıtıcı kısa animasyonlara yer verilebilir.

Çizgi dizilerde en çok yaşama haklarına yer verildiği görülmektedir. Yaşama hakları içerisinde ise en çok çocuğun sağlık hizmetlerine erişim ve sağlığın korunması (madde 24) maddesine yer verilmiştir.

İncelenen çizgi dizilerde çocuk haklarından ikinci sırada gelişme hakkına yer verildiği, gelişme hakları içerisinde de dinlenme, eğlence, boş zaman ve kültürel etkinliklere katılım hakkının vurgulandığı görülmektedir. Bu bulgunun olumlu bir sonuç olmasına rağmen tartışmada da belirtildiği gibi çizgi dizilerde çocukların oyun hakkının gerçek yaşamda da olduğu gibi çocukların bir araya gelip oynayacakları ve yeni şeyler keşfedecekleri çocuk merkezli, güvenli, destekleyici, uyarıcı ve stresten arınmış ortamların bulunmadığı görülmektedir. Bu doğrultu da yasal önlemlerin alınması, projelendirilmesi ve hayata geçirilmesi önerilmektedir.

İncelenen çizgi dizilerde gelişme hakları içerisinde yer alan engellilik üzerine farkındalık yaratacak içeriklerin bulunmadığı görülmektedir. Engellilerle ilgili hakların hayata geçirilebilmesi için farkındalık yaratmak önemlidir. Bu doğrultuda çizgi dizilerde engelli karakterlere de yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Korunma haklarının çizgi dizilerde en az yer verilen kategori olduğu görülmektedir. Çocuk hakları sözleşmesinden önce yazılan masalarda ise en çok

korunma hakkına yer verildiği tartışmada da belirtilmiştir. Çocukları sahip oldukları haklar hakkında bilinçlendirirken hangi kategorideki hakların özellikle vurgulanması gerektiği ya da şiddet, istismar ve sömürüyü de içeren korunma haklarının okulöncesi çocuklarına nasıl benimsetilebileceği hakkında araştırmalar yapılabilir.

Katılım haklarının incelenen çizgi dizilerde en az yer verilen ikinci hak olduğu görülmektedir. Katılım haklarının hayata geçirilmesi için öncelikle yetişkinlerin çocuklara yaklaşımları değişmelidir. Yetişkinler tarafından çocukların katılım hakkına dikkat edilmesi, görüşlerine değer verilmesi, görüşlerinin dikkate alınması, karar verme sürecine çocukların da dahil edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda toplumu, özellikle aileleri ve eğitimcileri bilinçlendirme adına sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirilebilir.

Bu çalışma sadece kamusal yayın yapan TRT Çocuk kanalındaki çizgi dizileri kapsamaktadır. İleride yapılacak olan çalışmalarda özel yayın kuruluşlarında veya özel çocuk kanallarında yayınlanan çizgi dizilerde çocuk haklarına yer verilme düzeyleri incelenebilir. Ayrıca bu çalışmada sadece okulöncesi çocukları için yayınlanan çizgi diziler incelenmiştir. Yapılacak olan çalışmalarda daha büyük yaş grupları için yayınlanan çizgi dizilerde çocuk haklarına yer verilme düzeyi incelenebilir.

KAYNAKLAR

- 1) Demir A., Aslantürk G., Giyik Ş. (2011). İstanbul İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Çocuk Haklarına İlişkin Görüşleri, I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, Yetişkin Bildirileri Kitabı, İstanbul.
- 2) Unicef, (2002). Child – Friendly Kit on The Convention on The Rights of The Child (CRC).
- 3) Şirin M. R. (2011). Çocuk Hakları ve Medya, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul
- 4) Ersoy F., Ersoy A. (2008). İnternet ve Çocuk Hakları Eğitimi, 8. International Educational Technology Conference, Eskişehir.
- 5) Egbufor, D. C. (1997). The Relationship Between Televised Violence and Aggressive Social Behavior in African-American Children. Virginia Commonwealth University, School of Mass Communications, Degree of Master of Science, Richmond, Virginia.
- 6) Çiçek, Ç., (2009). **Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinin Çocuklara Yönelik Televizyon Programları Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi: Bir Televizyon Çocuk Programı Önerisi.** Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- 7) Yağcı, S. C. (2005). **Türk ve Macar Televizyonlarında Çocuk Programları.** Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- 8) Aksoy, A. (2001). **Türkiye’de Radyo ve Televizyonda Yayınlanan Dramatik Yapılı Çocuk Programlarının Toplumsal ve Pedagogik Açından Değerlendirilmesi.** Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- 9) Williams, R. (2003). *Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Değerler* (Çev. Ahmet Ulvi Türkbağ). Dost Kitapevi Yayınları, Ankara.
- 10) Serhatlıoğlu, B. (2006). **Televizyon Programlarının Okulöncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocuklarının Zihin ve Dil Gelişimini Etkileme Biçimlerine Yönelik Öğretmen ve Veli Görüşlerinin Belirlenmesi (Elazığ Örneği).** Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- 11) Durakoğlu, A. (2011). Maria Montessori’ye Göre Okul Öncesi Çocukluk Döneminin Özellikleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2011), 133 – 145.
- 12) Özdemir, H., Ruhi A. (2012). Çocuk Hukuku. Ankara: Adalet Yayınevi.

- 13) Serozan, R. (2005). Çocuk Hukuku. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- 14) Akyüz, E. (2011). *Çocuk Hukukunun Gelişimi ve Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi*. Gülan, A., Şirin, M. R., Şirin, M. C. (Ed.). I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı (s. 17 – 43). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- 15) Tiryakioğlu, B. (1991). *Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Yayınları Kurulu.
- 16) Çelik, C. (2005). Çocuk Kavramı ve Medeni Hukuk Açısından Çocuk Haklarının Tarihi Gelişimi. *E-akademi*, 36. Erişim: 14 Temmuz 2014, <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=%C7OCUK%20KAVRAMI%20VE%20MEDEN%DD%20HUKUK%20A%70ISINDAN%20%70OCUK%20HAKLARININ%20TAR%DDH%D%20GEL%DD%DE%DDM%DD&kimlik=-1854485512&url=makaleler/ccelik-1.htm>
- 17) Kükürtçü, S. (2011). *5-6 Yaş Çocuklarının Ailelerinin ve Öğretmenlerinin Kullandıkları Disiplin Yöntemlerinin Çocuk Hakları ile İlişisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- 18) Yurtsever, M. (2009). *Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Anne Babaların Çocuk Haklarına Yönelik Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- 19) Özmen, S., Yalçın, T. (2011). *İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Çocuk Hakları Eğitimi*. Gülan, A., Şirin, M. R., Şirin, M. C. (Ed.). I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı (s. 285 – 293). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- 20) Erdoğan, O. (2011). Çocuk Hakları. İstanbul: Acar Basım.
- 21) İnan, A. (1968). Çocuk Hukuku. İstanbul: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- 22) Akyüz, E. (2000). Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması (Ulusal ve Uluslararası Hukukta). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- 23) Türkyılmaz, M., Kuş, Z. (2014). İlköğretim 100 Temel Eserde Çocuk Hakları. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (15), 39 – 63.
- 24) Hodgkin, R., Newell, P. (1998). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı. USA: UNICEF House.

- 25) Akyüz, E. (2011). Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*. 151, Erişim: 12 Temmuz 2014, <https://www.google.com.tr/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=%C3%87ocuk%20Haklar%C4%B1%20S%C3%B6zle%C5%9Fmesinin%20Temel%20%C4%B0lkeleri%20I%C5%9F%C4%B1%C4%9F%C4%B1nda%20%C3%87ocu%C4%9Fun%20E%C4%9Fitim%20Hakk%C4%B1.%20Milli%20E%C4%9Fitim%20Dergisi>
- 26) Çocuk Adalet Sisteminde Çocuğun Yüksek Yararı Politika Belgesi. (2012). Ankara
- 27) Deryal, Y. (2011). *Hasta Çocuğun Hakları*. Gülan, A., Şirin, M. R., Şirin, M. C. (Ed.). I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı (s. 23 – 40). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- 28) Levent, F. (2011). *Üstün Yetenekli Çocuklara Devletin Sunması Gereken Haklar*. Gülan, A., Şirin, M. R., Şirin, M. C. (Ed.). I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı (s. 85 – 105). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- 29) UNICEF. (2009). *The State of The World's Children, Special Edition*.
- 30) Maholmes, V., King, R.B. (2012). *The Oxford Handbook of Poverty and Child Development*. New York: Oxford University Press.
- 31) Çocuk Hakları Komitesi. (2009). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Genel Yorum No:12 Çocuğun Katılım Hakkı, Cenevre.
- 32) Özer, Y. E. (2013). Çocuk Hakları, Katılım ve Yerel Düzeyde Uygulaması: Türkiye Örneği. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 14(1), 245 – 258.
- 33) Uçuş, Ş. (2009). **Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin İlköğretim Programlarındaki Yeri ve Sözleşme'ye Yönelik Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri**. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- 34) Fazlıoğlu, Z. (2007). **Çocuk Hakları Sözleşmesinde Yer Alan "Çocuk Hakları" Konusunda Öğretmenlerin ve Yöneticilerin Bilinç Düzeyleri**. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- 35) Timisi, N. (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*. Ankara: Dost Yayınları.

- 36) Levent, F. (2011). *Günlük Gazetelerde Üstün Yetenekli Çocuklara Yönelik Haberlerin İncelenmesi*. Yavuzer, H., Şirin, M. R. (Ed.). 1. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı Cilt 1. (s. 321 – 335). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- 37) Comstock, G., Scharer, E. (2007). *Media and the American Child*. Burlington: Academic Press is in imprint of Elsevier.
- 38) Kuntsche, N. (2004). Hostility Among Adolescents in Switzerland? Multivariate Relations Between Excessive Media Use and Forms of Violence. *Journal of Adolescent Health*, 34, 230–236.
- 39) Büyükbaykal, G. (2007). Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkisi. *İletişim Fakültesi Dergisi*, 28, 31 – 44.
- 40) Committee on Public Education. (2001). Children, Adolescents, and Television. *Pediatrics*, 107 (423), 423 – 427.
- 41) Öztürk, C., Karayağız, G. (2007). Çocuk ve Televizyon. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10(2), 81 – 85.
- 42) Yapıcı, Ş. (2006). Bir Eğitim Aracı Olarak Televizyon ve Etkileri. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 6 (2). Erişim: 8 Temmuz 2014, <http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=272>
- 43) Huessmann, R. L., Eron, L. D. (1986). *Television and Aggressive Child*. New York: Routhledge.
- 44) McDonough P. (2009). TV Viewing Among Kids at an Eight-Year High. Nielsenwire. Erişim: 12 Ağustos 2014, <http://www.nielsen.com/us/en/insights/news/2009/tv-viewing-among-kids-at-an-eight-year-high.html>
- 45) TUIK (t.y). Erişim: 9 Ağustos 2014 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866>
- 46) Cesur, S., Paker, O. (2007). Televizyon ve Çocuk: Çocukların TV Programlarına İlişkin Tercihleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(19), 106 – 125.
- 47) Oruç, C., Tecim, E., Özyürek, H. (2011). Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Kişilik Gelişiminde Rol Modellik ve Çizgi Filmler. *Ekev Akademi Dergisi*, 15(48), 281 – 297.

- 48) Güler, D. A. (2011). *Soyutun Somutlaştırılması: Çizgi Filmlerin Kültürel İşlevleri*. Yavuzer, H., Şirin, M. R. (Ed.). 1. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı Cilt 1. (s. 207 – 217). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- 49) Mert, A. (2010). ***Türkiye’de Kamusal ve Özel Yayın Yapan Çocuk Televizyonlarının İçerik ve Biçimsel Yönden İncelenmesi***. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya
- 50) Bjorkqvist, K., Lagerspetz, K. (1985). Children's Experience of Three Types of Cartoon at Two Age Levels. *International Journal of Psychology*, 20(7), 7-93.
- 51) Hassan, A., Daniyal, M. (2013). Cartoon Network and its Impact on Behavior of School Going Children: A Case Study of Bahawalpur. *International Journal of Management, Economics and Social Sciences*, 2(1), 6 – 11.
- 52) İamurai, S. (2009). Positive Cartoon Animation to Change Children Behaviors in Primary Schools. *International Conference on Primary Education 2009*.
- 53) Ersin, N. (2007). ***Kamu Hizmeti Yayıncılığı ve TRT’de Program Üretim Süreci***. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- 54) Tasuji, C. D. (2009). ***Kamu Hizmeti Yayıncılığı ve Çocuk Programları: TRT Çocuk***. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara
- 55) Işık, M., Erdem, A. (2008). Tüm Yönleriyle Medya ve İletişim. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- 56) Cankaya, Ö. (1997). Dünden Bugüne Radyo Televizyon (Türkiye’de Radyo Televizyonun Gelişim Süreci). İstanbul: Beta Basım Yayım ve Dağıtım.
- 57) Sarmaşık, J. (2000). Türkiye’de Radyo ve Televizyon Düzeni. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları.
- 58) Serim, Ö. (2007). Türk Televizyon Tarihi 1952 – 2006. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- 59) Aziz, A. (1999). Türkiye’de Televizyon Yayınlarının 30 Yılı. Ankara: TRT Genel Sekreterlik Basım ve Yayın Müdürlüğü Ofset Tesisleri.
- 60) Neuman W. L. (2010). Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nicel ve Nitel Yaklaşımlar. İstanbul: Yayın Odası Yayınları.
- 61) http://www.academia.edu/6146756/TURKIYE_URETILEN_CIZGI_FILMLER_VE_COCUK_BILINCINE_KULTUR_EKME_PRATIGI_UZERINE

- 62) Wikipedia (t.y). Erişim: 13 Ağustos 2014 <http://banunundunyasi.com/?p=2441>
- 63) Wikipedia (t.y). Erişim: 13 Ağustos 2014 http://www.academia.edu/6146756/TURKIYE_URETILEN_CIZGI_FILMLER_VE_COCUK_BILINCINE_KULTUR_EKME_PRATIGI_UZERINE
- 64) Wikipedia (t.y). Erişim: 13 Ağustos 2014 [http://en.wikipedia.org/wiki/Jibber_Jabber_\(TV_series\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Jibber_Jabber_(TV_series))
- 65) Wikipedia (t.y). Erişim: 13 Ağustos 2014 http://fr.wikipedia.org/wiki/Les_Aventures_de_Petit_Ours_brun
- 66) Wikipedia (t.y). Erişim: 13 Ağustos 2014 http://tr.wikipedia.org/wiki/Laura'n%C4%B1n_Y%C4%B1ld%C4%B1z%C4%B1
- 67) Wikipedia (t.y). Erişim: 13 Ağustos 2014 <http://tr.wikipedia.org/wiki/Pepee>
- 68) Wikipedia (t.y). Erişim: 13 Ağustos 2014, <http://en.wikipedia.org/wiki/Trotro>
- 69) Arcan, H. E. (2011). *Medya Bağlamında Çocuk Hakları*. Şirin, M. R. (Ed.). I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı (s. 249 – 265). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- 70) Bek, M. G. (2011). *Medya Okuryazarlığı ve Çocuklar: RTÜK'ün Medya Okuryazarlığına Eleştirel Bir Bakış*. Gülan, A., Şirin, M. R., Şirin, M. C. (Ed.). I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı (s. 350 – 358). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- 71) Turan, S. (2011). *Masalların Çocuk Hakları Bağlamında Çözümlemesi ("Hergüne Bir Masal" Adlı Çocuk Kitabı Üzerine Bir İnceleme)*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara
- 72) Kepenekçi, Y., Aslan, C. (2011). Okulöncesi Döneme Seslenen Kitaplarda Çocuk Hakları. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi
- 73) Öngider, N. (2013). Anne – Baba ile Okul Öncesi Çocuk Arasındaki İlişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 5(4), 420-440
- 74) Bayhan, P., Artan İ. (2004). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa.
- 75) Baykoç, N. (1992). *Oyun Kitabı*. İstanbul: Esin Yayınevi.

- 76) Lifter, K., Foster-Sanda, S., Arzamarski, C., Briesch, J., McClure, E. (2011). Overview of play: Its uses and importance in early intervention/early childhood special education. *Infants & Young Children*, 24(3), 225-245
- 77) Arslan, M. (2005). Avrupa Birliği Ülkelerinde Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi ve Mevcut Durumu. *Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(167), Erişim: 16 Ağustos 2014, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimler/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/167/index3-arslan.htm
- 78) Dedeoğlu, N. Ç., Alat Z. (). Okulöncesi eğitim ve İlköğretim Programlarının Matematik Konu Kazanımları Temelinde Uyumu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 2263 – 2288.
- 79) Dahl, M. (1993). The Role of the Media in Promoting Images of Disability- Disability as Metaphor: The Evil Crip. *Canadian Journal of Communication*, 18(1).
- 80) Uluç, F. Ö. (2008). **İlköğretim Programlarında Çocuk Hakları**. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- 81) Vatandaş, C. (2001). Çokkültürlü Yapıda Ulusal/Etnik Kimlikler (Kanada Örneği), *Sosyal Bilimler Dergisi*, 101 – 115.
- 82) Özmen, S. K., Yalçın, T. (2011). **İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Çocuk Hakları Eğitimi**. Gülan, A., Şirin, M. R., Şirin, M. C. (Ed.). I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı (s. 285 – 289). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- 83) Koman, E. (2011). **Çocuklarla Birlikte Başka Bir Medya**. Şirin, M. R. (Ed.). I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı (s. 285 – 289). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- 84) Gündem Çocuk Derneği Çocuk Hakları Merkezi. Türkiye’de Çocuğun Yaşam Hakkı 2013 Raporu.

